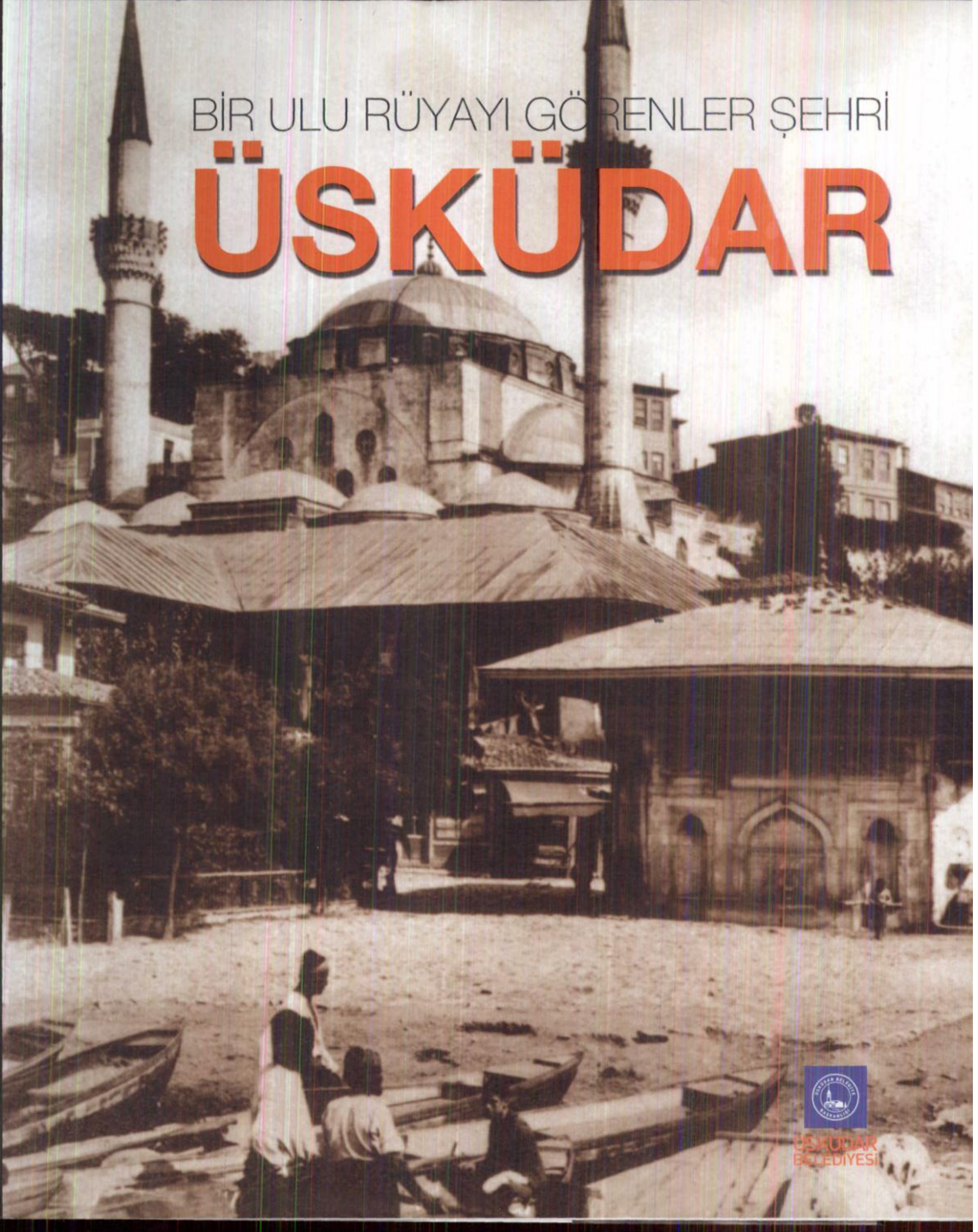

BİR ULU RÜYAYI GÖRENLER ŞEHİRİ ÜSKÜDAR

Üsküdar Belediye Başkanlığı
Üsküdar Araştırmaları Merkezi Yayın No: 20
Tarihi Mirası Koruma Dizisi: 1

ISBN: 975-92019-9-2

1.Basım 2006
İstanbul

*"Bir Ulu Rüeyayı Görenler Şehri Üsküdar" hazırlanırken
Seyfettin Ünlü, bir kısım metinleri kaleme aldı.
Y. Mimar Besim Çeçener, Dr. Hidayet Nuhoğlu,
Mimar İsmail Büyükseçgin ve Necdet İşli,
Kaknüs Yayınları Arşivi fotoğraflarıyla
katkıda bulundular. Muhammed Çiftçi,
eserin editörlüğünü gerçekleştirdi.*

PROJE UYGULAMA
Üsküdar Belediyesi Eğitim Kültür Müdürlüğü

GRAFİK TASARIM
Kemal Serkan Söğüt

GRAFİK UYGULAMA
Hatice Dursun

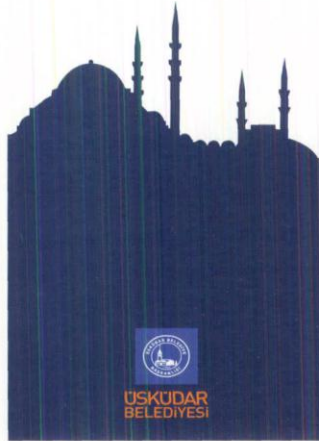
TEKNİK YAPIM
Kızılesli Yayıncılık
0216 – 492 59 74-5
kizkulesi@ttnet.net.tr

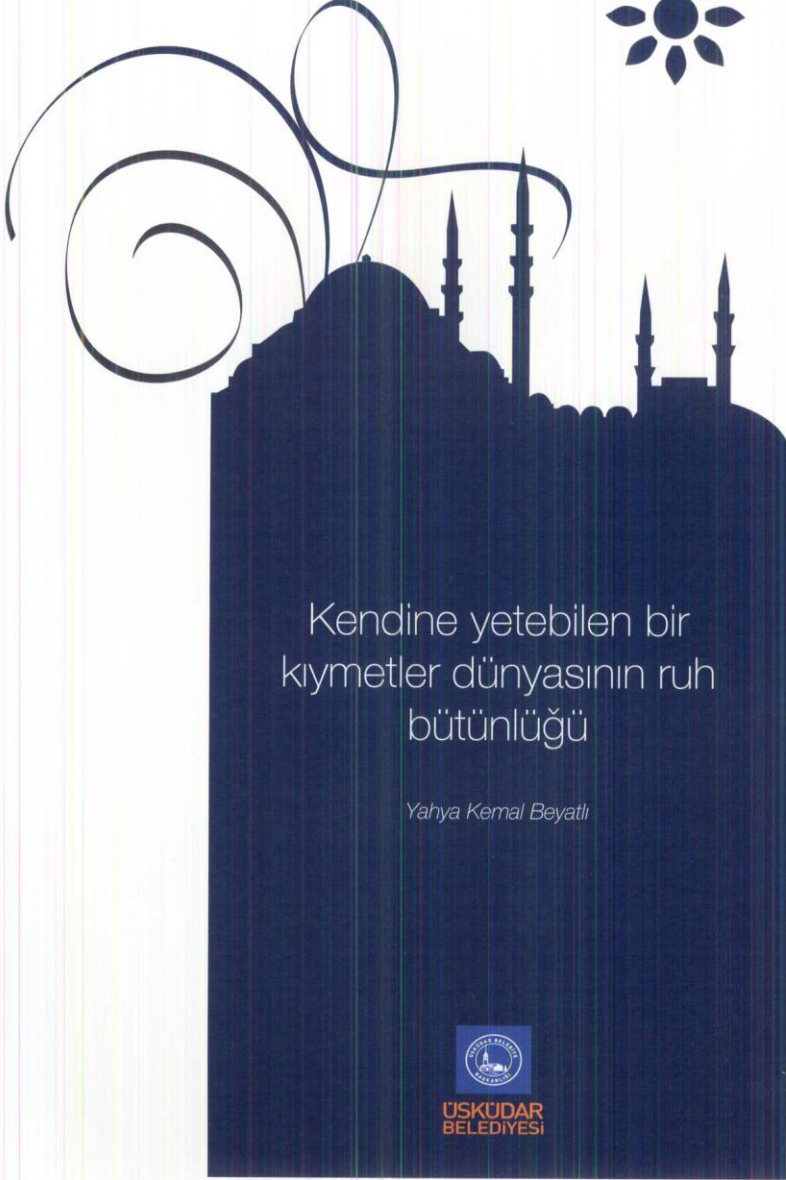
BASKI
Milsan Basın San. A. Ş.
0212 697 10 00

CİLT
Derya Mücellit

Üsküdar Belediye Başkanlığı
Tel: 0 216 531 30 00 Faks: 0 216 531 31 12
www.uskudar.bel.tr

BİR ULU RÜYAYI
GÖRENLER ŞEHİRİ
ÜSKÜDAR

Kendine yetebilen bir
kıymetler dünyasının ruh
bütünlüğü

Yahya Kemal Beyatlı

ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ

Bir Ulu Rü'yayı Görenler Şehri

Sevgili Üsküdarlılar,

Tarih boyunca "Altın Şehir" adıyla anılagelen Üsküdar'ı her alanda geleceğe taşımaktayız. *Üsküdar için aşkla çıktığımız hizmet yolunda*, başlattığımız büyük projeler tamamlandığında şehrimizin bambaşka bir görünüme kavuştuğuna şahit olacaksınız. Üsküdar'ın, Yahya Kemal'in deyimiyle "Bir Ulu Rü'yayı Görenler Şehri" olmasının getirdiği zenginlik, yüzyıllar boyunca gönüllere yer etmiştir. Kâbe toprağı sayılmasının, Kudüs diyarı olarak algılanmasının temelinde de bu anlayış yatmaktadır. Kültür, geçmişi unutmadan geleceği inşa etmektir. Dünün değerlerini bugünün kuşağı ile buluşturmak ve geleceğimizi sağlam temeller üzerinde şekillendirmek şarttır.

Toplumlar değişir ve gelişir. Burada önemli olan, değişirken gelişmektir. Değişmek özün kaybedilmesi değil, kökleri sağlam biçimde geleceğe doğru ilerlemektir.

Üsküdar Belediyesi olarak bir yandan hizmetlerimizde öncü ve örnek bir çizgide ilerlerken bir yandan da, bizi biz yapan kültürel değerlerimizi korumayı vazgeçilmez bir görev saymaktayız. Çağlar boyu gönülleri fetheden Üsküdar'ın engin tarihi mirasını ele alan bu albümde, eşsiz fotoğraflarla yarınları seslenmek istedik.

Her tarafı özgün ve alabildiğine görkemli tarihî eserlerle dolu olan Üsküdar'da bu albüm eşliğinde bir yolculuğa davet ediyoruz sizi. Geçmişten günümüze Üsküdar'ın engin denizinde hep beraber sefere çıkarken hepinize en içten selam, sevgi ve saygılarımı sunarım.

Mehmet ÇAKIR

Üsküdar Belediye Başkanı

Bir ulu rüyayı görenler şehri

FOTOĞRAFLARA SİĞMAYAN ŞEHİR

ÇAĞLARIN İÇİNDEN GELECEK ZAMANLARA

Her şehrin tarihi o şehrin sakinlerinin de tarihidir. Yüzyıllar boyu bağrında nice sakinlerine kucak açan Üsküdar, İstanbul'un fethinden neredeyse bir buçuk asır evvel Türk egemenliğine girmiş ve daha o çağlardan itibaren "kutlu bir diyar" olma yolunda hızla ilerlemiştir. Tarihi yarımada'nın tam karşısında, alabildiğine geniş bir İstanbul peyzajına açılan müstesna konumuyla Üsküdar, Asya topraklarının başladığı bir köprü başıdır. Antik çağlardan beri doğal dokusunun güzelliği sayesinde, Ön Asya-Avrupa arası ulaşım kolaylığı sağlayan Boğaziçi'nin açılım noktasında bulunan Üsküdar, her zaman bir cazibe merkezi olmuştur. Bu özel durum; Üsküdar'ın sık aralıklarla istilâlara, dolayısıyla da farklı egemenlikler altında kalmasına yol açmıştır. Üsküdar isminin nereden geldiği konusunda farklı görüşler olsa da erken dönem kaynaklarda geçen *Khrisopolis* ve *Skutarium* kelimelerinin "altın şehir" ve "kalkan şehir" anlamlarına gelmesi, ayrıca dünya haritacılığının ilk dönem örneklerinde de Latince *scutari* kelimesinin kullanılmış olması, Üsküdar ismini çağların içinden bugünlere getirir. Şehrin ismi de İngilizce'ye Latince'den geçmiştir. Adı da tarihi kadar kadim olan Üsküdar, gelecek zamanlara doğru yürüyüşünü aynı eskimezlik içinde sürdürür.

TARİHİN SAKLI HAZİNESİ

Üsküdar'ın tarihçesi M.Ö.1000'li yıllara kadar uzanır. Erken dönem Üsküdar'ın oluşumu, bölgede Fenikelilerin biri Kalhedon (Kadıköy), diğeri Moda Burnu'nda olmak üzere iki liman kenti kurmaları ile başlar. O çağlarda Fenikeliler, şimdiki Salacak sahiline doğru uzanan sığlık kısma büyük taşlar doldurarak bir mendirek oluştururlar ve ticaret iskeleleri ile tersanelerini Salacak çevresinde kurarlar. Yaklaşık 300 yıl sonra Akaların yönetimi altına giren Üsküdar'da, Anadolu'dan geçici olarak gelenlerin kalıcı iskânı yavaş yavaş kendini göstermeye başlar. Pers egemenliğinden, Atinalılar hâkimiyetine; Büyük İskender'in eline geçmesinden, Roma egemenliğine; antik çağlar Üsküdar'ının tarihi, âdeta saklı bir hazinenin her dönemde tekrar tekrar keşfedilmesinin tarihidir. Bu keşiflerin en uzununu 458 sene ile Roma egemenliğinde geçen devredir.

M.S.395'te Roma İmparatorluğu ikiye bölünür. Artık Üsküdar'da Doğu Roma İmparatorluğu, yani Bizans dönemi başlamıştır. Bu dönemde Üsküdar, önemli bir ticaret ve konaklama merkezi haline gelmiştir. Ancak bu durum Üsküdar'ın cazibesini daha da artırmıştır. Bunun sonucu değişik tarihlerde İranlıların ve Arapların İstanbul'a dönük fetih çabalarında uğrak yeri hep Üsküdar olmuştur. 609'da Persler, 710'da Araplar,

782'de Abbasi Halifesi Harun Reşid, 1102'de Haçlılar, 1147'de Fransa Kralı VII. Louis ile Alman İmparatoru Konrad, 1203'te yine Haçlılar, İstanbul kapılarına dayandıklarında daima Üsküdar'dan geçmişlerdir. 11. yüzyıl Haçlı seferleri dönemi, Üsküdar'ın müthiş bir yağma ve talana uğradığı dönemdir. II.Haçlı Seferi'nde Haydarpaşa-lbrahimağa-Aynalık Çeşmesi arasındaki bölgede Fransa Kralı Louis ile Alman İmparatoru Konrad'ın komuta ettiği Haçlı ordularına karargâh vazifesi gören Üsküdar, IV.Haçlı Seferi'nde Bizans İmparatoru'nun Harem'de bulunan yazlık sarayının yağma ve talana uğramasına sahne olmuştur. Üsküdar'da, Haçlı seferleri sonucu yaşanan Latin egemenliği, 1204'ten 1261'e kadar 57 sene devam etmiştir. Adı efsanelerle anılagelen Seyyid Battal Gazi'nin, İstanbul'u fethetmek amacıyla, Üsküdar civarında yedi sene İslam orduları için öncü ve muhafız kaldığı menakıbnâmelerde geçmektedir. Üsküdar'da kalıcı Türk izlerinin görülmesi, 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonraya tekabül eder. İznik fethinin ardından yaklaşık 1078'de, Üsküdar'da erken dönem Türk yerleşmeleri başlamıştır. Ancak bu tarihlerdeki iskânlar tamamen sivil ve münferit yapıdadır. Osmanlı döneminde Orhan Gazi zamanında Kocaeli Yarımadası, Büyük ve Küçük Çamlıca'dan Doğancılar'a kadar uzanan bölge, yaklaşık 1348'de Osmanlı Türklerinin egemenliği altına girmiş; daha sonra Yıldırım Bayezid, Güzelcehisar'ı (Anadoluhisarı) yaptıınca Osmanlı padişahlarının Rumeli'ye geçişlerinde Üsküdar-Güzelcehisar istikametini kullanmaları, askerî güvenlik ve ulaşım kolaylığı da sağladığından, âdeta bir gelenek hâline gelmiştir.

29 Mayıs 1453'te İstanbul'un fethinden sonra, Üsküdar hızla gelişme göstermiştir. Üsküdar daha önce küçük bir Anadolu kasabası görünümündeyken İstanbul'un fethinden sonra bir şehir dokusunu oluşturacak ilk nüveler kendini belli etmeye başlamıştır. Fatih Devri'nde, şehir âdeta yeniden kurulmuştur. Sultan'ın Salacak'ta kendi adıyla anılan bir mescit yaptırmasıyla, Üsküdar'ın Osmanlı klasik şehir dokusuna uyan ilk mahallesi ortaya çıkmıştır. Fatih, Anadolu'dan göçe tabi kıldığı Türklerin bir kısmını buralara yerleştirmiş, şimdiki İskele Meydanı'na da bir bedesten yaptırarak ticaretin hızlı bir biçimde gelişmesini sağlamıştır. Üsküdar'ı bir gelin gibi süsleyen, bu beldeyi her türlü yağma ve talandan koruyan, Türkmen Mahalleleri ile şenlendiren Büyük Fatih'in, 3 Mayıs 1481'de Gebze civarında (Sultan Çayırı) vefatı, Üsküdar tarihinde önemli bir olaydır. Üsküdar, Fatih'in cenazesinin İstanbul'a geçişine ev sahipliği görevini, derin bir üzüntü ve âdeta kurucusuna yaraşır bir gayret ile yerine getirmiştir. 16. yüzyıldan itibaren Üsküdar'a 91 cami ve mescit, 51 tekke, 12 hamam, 11 kervansaray, 2 imaret, 7 medrese, 260 çeşme, 5 büyük iskele, 2 darüşşifa, 2 menzilhane, sıbyan mektepleri, kütüphaneler, sebiller yapılmış ve posta teşkilatı kurulmuştur. Şehir birçok padişah, sultan, paşa ve devlet adamlarının sarayları, yalı ve köşkleri ile süslenmiştir. Bu hızlı gelişme, Üsküdar'ın bir şehir dokusuna bürünmesinin Osmanlı ile başladığını ispatlamaktadır.

Osmanlı dönemi Üsküdar'ının bir başka özelliği de; Anadolu, Mısır, İran, Hicaz, Irak, Kafkasya ve Suriye üzerine yapılan seferlerde, padişah ve devlet adamları için bir ko-

naklama ve dinlenme yeri olmasıdır. Sefere çıktıklarında padişahlar, Doğancılar'da kurulan Otağ Çadırı'nda kalırlar; valiliklerini Anadolu Sancakları'nda yapan Osmanlı şehzadeleri de tahta oturmak üzere Anadolu'dan Üsküdar'a geldiklerinde, görkemli törenlerle İstanbul'a geçerlerdi.

Üsküdar'ın her dönemde ayrıcalıklı bir konumda bulunması sosyal hayatta da kendini göstermiş, şehrin Müslüman sakinleri Üsküdar'ı Kâbe toprağı saymışlardır. Museviler tarafından da Kuzguncuk bölgesi Kudüs toprağı diye nitelendirilmiştir. Şehrin Kâbe toprağı sayılmasının sonucu, Hac yolculuğunun başlangıcı her dönemde Üsküdar olmuştur. Adına Sürre Alayları denen ihtişamlı törenler, hac mevsimlerinde tekrarlanarak bir gelenek halini almıştır. Üsküdar, sosyal tarihimizde de kimi ilklerin şehridir. İlk posta yolunun Üsküdar'dan Kartal'a kadar uzanan bir güzergâhta, II.Mahmud döneminde açılması ve bu açılışa bizzat II.Mahmud'un katılması, İstanbul'da ilk arabalı vapurun yine Üsküdar'da hizmete girmesi, bilim tarihimizde farklı bir yeri bulunan Üsküdar Matbaası'nın III.Selim zamanında Selimiye Mahallesi'nde faaliyet göstermesi; Türk resminin başlangıç noktasını Üsküdar yapacak kadar önem taşıyan Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'nin kuruluşunun, dönemin Üsküdar Mutasarrıfı'nın onayı ile Üsküdar'da gerçekleşmesi, ilk akla gelen hususlardır. Günümüz sosyal hayatında her ramazana farklı bir zenginlik katan Üsküdar Ramazan Çadırı ve sonrasında süregelen Ramazan Vapuru da bugünden yarınlara Üsküdar'ın kültürel hayatımıza getirdiği ilklere dendir.

YAKIN DÖNEM ÜSKÜDAR

Yakın dönem tarihimizde Üsküdar, Milli Mücadele ve Kurtuluş Savaşı esnasında yine ön plandadır. Birinci Dünya Savaşı sonunda imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması sonucu, tüm yurtta ve İstanbul'da olduğu gibi Üsküdar'da da işgalin kara günleri yaşanmıştır. Savaş esnasında İngiltere, Rusya, Fransa ve İtalya arasında imzalanan İstanbul paylaşım planı doğrultusunda; Boğaziçi'nin her iki sahili Kuzguncuk dahil olmak üzere Rusya kuvvetlerine, Kuzguncuk'tan itibaren Üsküdar'ın Haydarpaşa'ya kadar uzanan kısmı da İngiliz kuvvetlerine bırakılmıştı. İşgallere gereken tepkiyi veren İstanbul halkı ve Üsküdar sakinleri, birçok protesto gösterileri düzenlemişlerdir. Bu protesto mitinglerinden birine de Üsküdar ev sahipliği yapmıştır. Yakın tarihimize Doğancılar Mitingi adıyla geçen bu mitinge, Doğancılar Parkı ve çevresine toplanan otuz bini aşkın Üsküdarlı katılmıştır. Böylece Üsküdar, bir bakıma Bağımsızlık Meşalesi'ni Anadolu'da yakan ilk kapı olmuştur. Milli Mücadele boyunca Üsküdar, vatanseverlerin Anadolu'ya geçiş kapısı olma özelliğini daima muhafaza etmiştir. Sultantepe'de bulunan Özbekler Tekkesi, pek çok vatansever kahramanın emniyet içinde Anadolu'ya intikalini sağlamış ve fırsat doğdukça birçok silah ve mühimmatın el altından Anadolu'ya nakline büyük bir şerefle ev sahipliği yapmıştır. 5 Ekim 1923'te işgal kuvvetlerinden tamamen arınan Üsküdar, çağlar önce fethe yaptığı tanıklığı, 6 Ekim 1923'te de İstanbul'un işgalden kurtulmasına yaptığı

tanıklıkla taçlandırmıştır. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra ise Üsküdar tarihî ve doğal güzelliği ile baş başa kalmıştır. Cumhuriyet döneminden itibaren günümüze uzanan süreçte şehir dokusu bağlamında Üsküdar, özellikle sivil mimari alanında pek çok aslî unsurunu kaybetmiş olsa da Üsküdarlılık kimliği, özünden hiçbir şey kaybetmeksizin yaşamaktadır. Çarpık şehirleşmenin ve buna bağlı sosyal hayat karmaşalarının bütün İstanbul'da kendini hissettirmesine rağmen Üsküdar, sakinlerine yine o eski huzuru ve dingin ruh halini yaşatmayı sürdürmektedir. Bu da esasen yüzyıllar boyunca kazandığı sosyo-kültürel zenginlik sayesinde mümkün olmaktadır. Bu kitabın bir amacı da, öncelikle bu zenginliğin farkına varılmasını sağlamaktır.

FOTOĞRAFLARA SİĞMAYAN ŞEHİR

Üsküdar, fotoğraf karelerinde de âdeta bir efsanedir. Ancak unutilan, tarihin içinde kaybolan bir efsane değil, çağlar boyunca görkemi ve albenisiyle yaşayan bir efsanedir. Bizans'tan kalan yegâne eseri Kızkulesi ile farklılaşan, antik devirlerden beri bilinen ve oturlan, Osmanlı Devri'nde bir oya gibi itina ile işlenip güzelleşen, hiç birinin diğerinin "görme hakkını" engellemediği denize açılan yalıları, cumbalı güzelim ahşap evlerinin süslediği sokakları, koruları, köşkleri, çarşıları ve hamamları, camileri, kiliseleri ve sinagoguyla Üsküdar; adı kendisine en çok yakışan altın şehirdir. Şairin ifadesiyle "her akşam camlarında yangın çıkan Üsküdar", fotoğraflara yerleştğinde deyim yerindeyse fotoğraflardan taşan bir özellik gösterir. Osmanlı fotoğrafçılığının temellerinin atıldığı 1850'lerde Carlo Naya'dan, James Robertson'a, Kargopoula'dan Bergrenn'e, adı fotoğraf sanatı içinde öne çıkan isimler, objektiflerini sıklıkla Üsküdar'a çevirmişlerdir. Zira Üsküdar'da çekilen karelerde, fotoğraflara zenginlik katan öğeler bir hayli fazladır. Yine o yıllardan itibaren Üsküdar'ı görüntüleyen fotoğrafçıların arasında Abdullah biraderler ve Sebah & Joaillier de bulunur. Erken dönem Üsküdar görüntüleri, genel olarak şehrin abidelerine ve panoramik görünümüne yönelik çekimlerdir. Sonraki dönemlerde asker kökenli fotoğrafçılardan Ali Enis'e, Hilmi Şahenk'ten Ara Güler'e kadar pek çok usta, Üsküdar'ın sokak dokusundan insan hayatına kadar birçok ayrıntısını görüntülemişlerdir.

Üsküdar, günümüzde de gelecek zamanlara uzanan yürüyüşünü fotoğraf karelerinden taşarcasına sürdürmektedir. Bizlere düşen, her şeyden evvel Üsküdar'ın sahip olduğu buengin mirasın farkına varmaktır. Zaten bu eserin esas amacı da budur. Zira bir şehrin farkına varmak, onun ruhuna dokunmak ve böylece o ruhun sonsuzluğunda geleceğe kalmaktır.

Marmara Denizi ile İstanbul Boğazı sularının birleştiği yerde, doğal ve tarihi dokusunun güzelliği içinde çağlar boyu bir ihtişam anıtı gibi yükselmiştir Üsküdar.

*Şirket-i Hayriye tarafından yaptırılan
Üsküdar'ın ilk vapur iskelesi.*

Doğu'dan Batı'ya doğru genişleyen sırtlar ve tepeler halinde hafif eğimlerle kıyıya yaklaşarak İstanbul Boğazı'na inen Üsküdar toprakları, eski tarihi içinde nice olaylara tanıklık etmiş, gün görmüş topraklardır.

19. yüzyıl sonunda Üsküdar İskele Meydanı. Eski iskelenin yıkılıp vapur iskelesinin benüz yapılmadığı, kıyıda dolgu çalışmalarının başlatıldığı dönem.

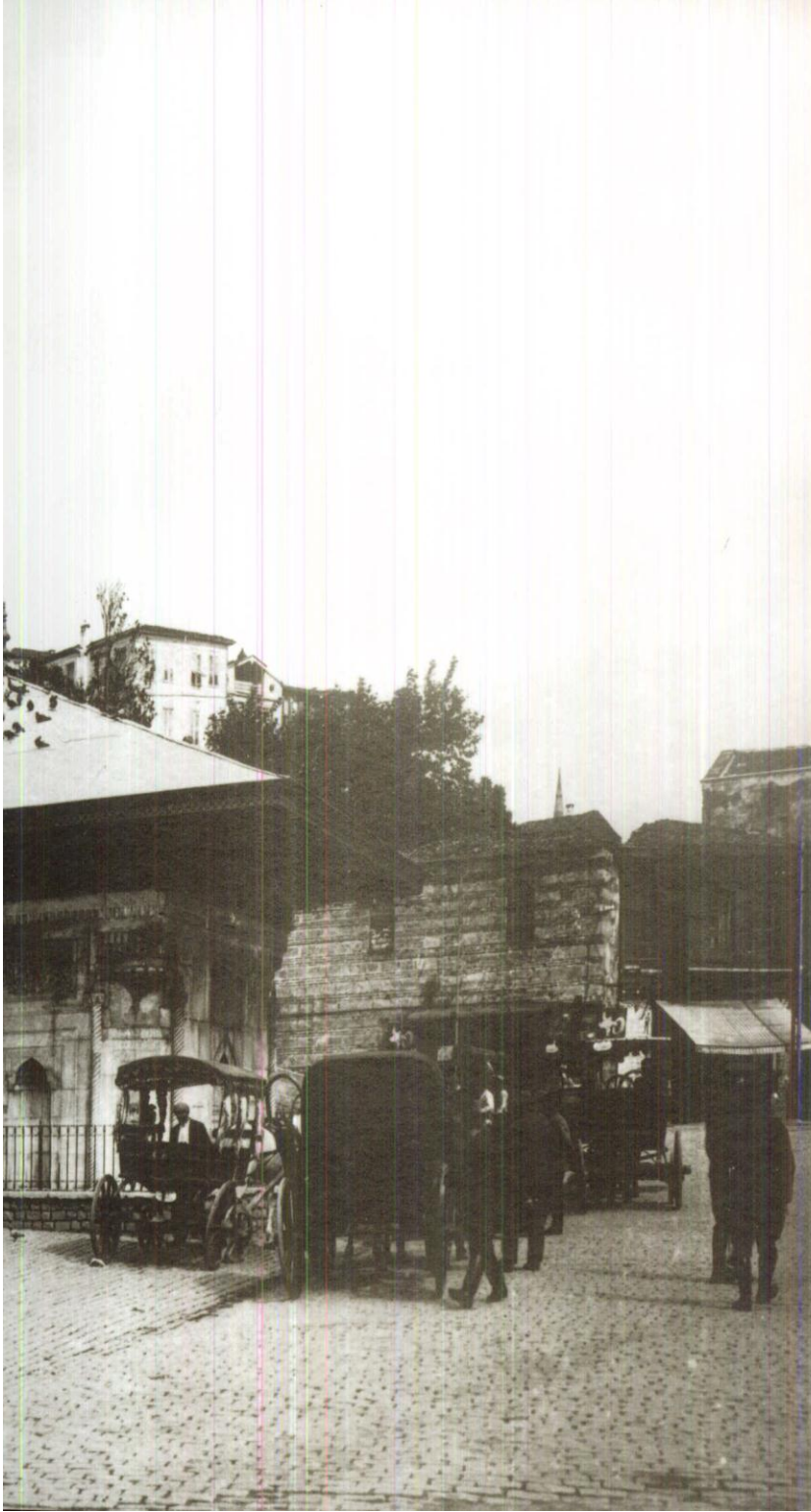

Fotok Ergülen Arşivi

Üsküdar çağlar geçse de eskimeyen güzelliğini gururla sunar ziyaretçilerine. Adım başı karşımıza çıkan abideler, Pierre Loti'nin de vurguladığı gibi, değişmez bir geçmişin işaretleridir.

1940 öncesi. Eski iskele ve solunda yer alan eski itfaiye binası. O dönemde caminin arkasındaki sırtlarda (Sultanatepe), nefis abşap Üsküdar konakları görülmekteydi. Betonlaşmayla beraber günümüzde bu görüntüden eser kalmamıştır.

Üsküdar, bir ulu rüyayı
görenler şehridir. Bu şehir sizi
alıp geçmiş medeniyetimizin
"zaman-mekân-insan" merkezli
varoluş değerlerine götürür. Bu
değerler sisteminde açacağınız
ilk kapı, mutluluğun kapısıdır.

Meydan ve III. Ahmed Çeşmesi.
Meydanda yapılan dolgu çalışmalarıyla
çeşmenin 1,5m yükseltilmeden
eski hali.

Üsküdar İskele Meydanı sizi ilk olarak Meydan Çeşmesi'yle karşılar. Çeşmeler şehri Üsküdar selamlar sizi. Üsküdar su medeniyetinin tam kalbine geldiğinizi hissedersiniz.

1548 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın Hürrem Sultan'dan olma kızı Mihrimah Sultan tarafından yaptırılan cami. Mimar Sinan'ın erken dönem bir eseridir.

16. yüzyıl ortalarında Mimar Sinan tarafından yapılan Mihrimah Sultan Camii inşaatı sırasında, Van'dan ve Muş'tan birçok Ermeni taş ustası gelip Üsküdar'a yerleşmiştir. Bu yerleşme ile Üsküdar'ın bir Anadolu kilimini andıran sosyal kimliği ve çeşitliliği ortaya çıkmıştır. Üsküdar Meydanı gün görmüş Üsküdar'ın bilge tavırlı çehresidir âdeta. Günlük hayatın koşuşturması içinde insanlar ve diğer tarafta yüzyıllara meydan okuyan abideleriyle Üsküdar sokakları...

Caminin en güzel yerlerinden biri de Sinan'dan çok sonra yapıya eklenen ön saçaktır. İlk yapılan saçak bir yangın sonucu kül olur. Bugünkü saçak nefis bir mimari işçilik örneğidir.

Mihrimah Sultan Camii önünden başlayan ulaşım ağı, bugüne göre oldukça küçük bir nüfusu barındıran Üsküdar'da kervanlarla yetinilen bir kanaat sergilemekteydi.

Mütareke yıllarında Üsküdar Meydanı.

Zaman, Üsküdar'ın altın parıltılarında kimbilir kaçınıcı defa masal kuşları gibi uzak seferlere çıkmış, o zamanlarda yaşananlar kimbilir hangi derin anlamlara bürünüp tarih sayfalarının içinde beklemeye çekilmiştir. Belki de seyyahlar Üsküdar'da zamanlar boyu o derin anlamların izini sürmüşlerdir.

Üsküdar Iskele Meydanı buhran yıllarına rastlayan 19. yüzyıl sonlarında da sosyal canlılığını kaybetmemiştir.

Üsküdar'da kıyı şeridi genellikle dardır. İskelelerin bulunduğu kamuya açık alan dışındaki sahil bölgesi ya tamamıyla denize dik ya da özel yapılarla kapatılmış bir şekilde uzanır. Yine de kıyı şeridinin kıvrımları doğal dokusu içinde bugünlere kadar gelebilmiştir.

Bogaz'dan Sultanstepe'ye bir bakış.

Eski Üsküdarlı Nadir Utkan'ın dediği gibi kimi zaman uzaktan, mazinin derinliklerinden bir vapur sesi gelir, karşımızda yaprakları sararmış ağaçlar boyunlarını büker, hülyalarımızda saklı bir gül kokusu genzimizi yakar, hatıralarımızın derinliklerinden gelen martıların haykırıışları Üsküdar'ın sükûtunu bozar ve bizlere Üsküdar'a dair ne varsa âdeta bir sis perdesinin arkasından açığa çıkıyor gibi yavaş yavaş gösterir.

*III. Ahmed Çeşmesi ve
Mihrişah Sultan Külliyesi.*

Üsküdar İskelesi'nin hemen arkasında yer alan Mihrimah Sultan Camii, hemen karşısında bulunan Gülnuş Emetullah Valide Sultan Camii, sahildeki Şemsi Paşa Camii ve tepede yükselen Atik Valide Camii gibi anıt yapılarla şehrin merkezinin tarihî silüeti şekillenir.

Fotoğraflarda görüldüğü gibi çok sık değişen, ancak karakteristik özelliklerini daima korumayı başaran Üsküdar Meydanı.

1

2

3

1, 2, 3: Arapzade Yalısı.

Üsküdar'ın, bir şehir olarak esas gelişimi Kanuni Sultan Süleyman devrinden itibaren başlar. O dönemlerde geniş bahçeler teşekkül ettirilmiş, Üsküdar merkez şehir dokusunun Selimiye üstünden Haydarpaşa ve Kadıköy ile birleşmesi sağlanmış, mahalleler Çamlıca Tepelerine doğru genişlemiş ve Üsküdar, İstanbul'un önemli bir iskân yeri haline gelmiştir.

Dubani Arif Ağa Yalısı - Direkli Kaptan Paşa Yalısı.

Panoromik resimde 1930'ların başında İskele Meydanı. İskelenin bitişiğinde İrfaiye binası. Dodge, Buick, ve Ford marka eski arabalar.

Üsküdar Bizans döneminde küçük bir kasaba iken, Osmanlı egemenliğinde doğu ve kuzey yönlerde gelişme göstermiş ve yoğun bir yapılanma faaliyetine maruz kalmıştır.

18. yüzyıldan itibaren sık sık yaşanan yangınlar bu dokunun tahribine yol açmış, özellikle de 1879-1921 yangınları şehir merkezindeki pek çok yapıyı ortadan kaldırmıştır.

Cami önünde, III. Ahmed Çeşmesi'nin hemen yakınında Üsküdar kayıklarları.

Osmanlı kent kültüründe emsalsiz izler bırakan Mimar Sinan, Üsküdar şehrine de mührünü vurmuştur. Camisiyle hamamıyla bütün Mimar Sinan klasikleri, gelecek zamanlara uzanan ihtişamlı birer selam gibi yükselirler.

19. yüzyıl sonunda iskele önünde arabacı esnafı ve yük arabaları.

H. Nodur İht. Arşivi

İstanbul kadar manzarasını değiştiren bir şehir yoktur derler. Üsküdar ise bütün bu değişimler içinde Üsküdar'ı Üsküdar yapan özelliklerini hiç kaybetmeden gelecek zamanlara asil bir bahtiyarlık içinde gülümser.

Üsküdar'ın merkezine panoramik bir bakış.

"Ben Üsküdar'ı, başı Yuşa tepesi ve memeleri Küçük ve Büyük Çamlıcalar olmak üzere, Boğaz'ın Asya yamacına yatmış, ayaklarını Üsküdar ve Fenerbahçe'den denize salmış bir dev'e benzetirim... Hayal bu ya..."

*Hayal Belde Üsküdar /
Burhan Felek*

Şemsipaşa Burnu'ndan Sultantepe'ye bir bakış.

Kimine göre "altın şehir"dir
Üsküdar... Kimine göre de
"ezanlar şehri"... Kimine göre
"hayal şehir", kimine göre
ise dünyaya yayılan Kâtibim
bestesi... Ancak şu bir
hakikattir ki Üsküdar
tarih kadar eskidir.

1940'lı yıllarda
Üsküdar Meydanı ve çevresi.

H. Nispeti / H. Nispeti

İTCİCA Arşivi

Bugünden düne uzanıp geçmişe öykünerek bakmak, her ne kadar geçmiş özlemi diye anılagelse de Üsküdar'ın hep akılda tutulması gereken değerler silsilesi bağlamında bu durum, biraz da şehrin tarihî mirasının zenginliği içinde yoğrulmaktadır. Bugünleri yeniden kurmanın yolu, işte bu yoğrulmadan geçmektedir.

Yeni Valide Sultan Camii, sebili ve çeşmesi.

Osmanlı Üsküdar'ının ayrıcalıklı bir özelliği de hacı adaylarının Kâbe toprağı sayılan Üsküdar'dan, Sürre alaylarının katıldığı görkemli törenlerle hac yolculuğına uğurlanmasıdır. Bu törenler yıllar boyu Üsküdar'ın sosyal yapısına büyük bir canlılık getirmiştir.

Yeni Valide Sultan Camii, sebili ve çeşmesi.

Yeni Cami çeşmesinin hemen önünden başlayan Üsküdar Çarşısı, henüz Üsküdar Meydanı teşekkül etmeden önce ticari canlılığın başladığı bir ilk duraktı. Gündelik hayatın olanca koşuşturması içinde Üsküdarlılar, çarşının alabildiğine sade ve mütevazı yapısına uygun bir biçimde alabildiğine doğaldılar. Üsküdar Çarşısı'nda her şeyden evvel Üsküdar zarıflığı kendini gösterirdi.

*Hakimiyet-i Milliye kapısından,
Yeni Valide Sultan Camii
türbesine bir bakış.*

H. Nispeti Ulu Arşivi

Foto: Batın Çeyner

"Anadolu'dan yoğun bir nüfusun Üsküdar'a aktığı 1960-1980 arasındaki 20 yıl içinde belde: 1) önce yoğun bir gecekondulaşmaya ve giderek de daha düzenli bir konutlaşmaya, 2) Üsküdar'ın kendisine has en az 200-250 yıllık müesses kadim kültürünün erozyona uğramasına, 3) ticaretinin hemen hemen bütününün yeni sakinlerin eline geçmesine, 4) beşerî münâsebetlerdeki eski zerâfetin ve eski Üsküdarlılara has sehâvet, komşuluk ve muavenet hasletlerinin törpülenmesine sahne olmuştur."

Üsküdar ah Üsküdar /
Ahmet Yüksel Özemre

Selman Ağa Sokak'tan, Siyhan
Mektebi'ne ve Kurşunlu Medrese
Sokakı'na bir bakış.

Eski mahalle yangınlarını saymazsak İstanbul genelinde imar açısından en köklü değişiklikler, 1950'li ve 1980'li yıllarda yaşanmıştır. 1945'lerin başında çekilen fotoğraflarda, bu değişimler öncesindeki şehir dokusu âdeta son kez belgelenmiştir.

1945, II. Dünya Savaşı yılları. Savaş uçaklarından çekilmiş bir hava fotoğrafı. Üsküdar'ın 1960'lı yıllara kadar değişmeyen sınırları.

Halil Ömer Arpacı

19. yüzyılda küçük bir mahalle karakolunun eşlik ettiği caddenin girişinde küçük dükkânlar tevekkül içinde müşteri beklerlerdi. 20. yüzyılda mahalle karakolu da yerini küçük bir simitçi fırınına bırakmış, caddenin çehresi değişmeye başlamıştı. Değişmeyen tek şey, Üsküdar insanının cömertliği idi.

Hakimiyet-i Milliye Caddesi'nden meydana bir bakış.

Çok değil 1960'larda bile sokaklar, ruhunu yitirmemiş evlerle iç içe idi. Avlusunda mor salkımların tutunduğu, yol boyu çocukların neşe içinde oynadıkları o güzelim zamanlar, yağız atlara binip uzaklaşmış gibidir artık.

*Hakimiyet-i Milliye Caddesi'nden
Ahmediye'ye çıkış.*

Şehrin tarihinde sonbahar yaprakları gibi geçip giden zamanlar, âdeta hüznü bir yüzdür. O yüzün aynasında hayaller, hatıralar, hüznler ve sevinçler, bir tarih yumağı gibi fotoğraf karesinde donup kalmıştır.

Abmediye Meydanı'ndan Halk Caddesi'ne çıkış.

Hakkı Öner Arşivi

1950'den itibaren Üsküdar da canlı bir şehir dokusundan nasibini alır. Şehirli nüfus, giyim kuşamından gündelik hayattaki alışkanlıklara kadar hemen her alanda bu değişimi yansıtmaya başlar.

Atlatması Atlas Sokak ile Selami Ali Efendi Caddesi'nin kesiştiği meydan. Bugünkü balık pazarı.

Çavuşdere'den Selamsız'a doğru sağlı sollu uzanan ahşap mimari dokuda ya da geniş bir alana yayılan Ahmediye Külliyesi'nde donmuş bir fotoğraf karesi, Üsküdar saltanatından bahtiyarlık izlerini günümüze taşır gibidir.

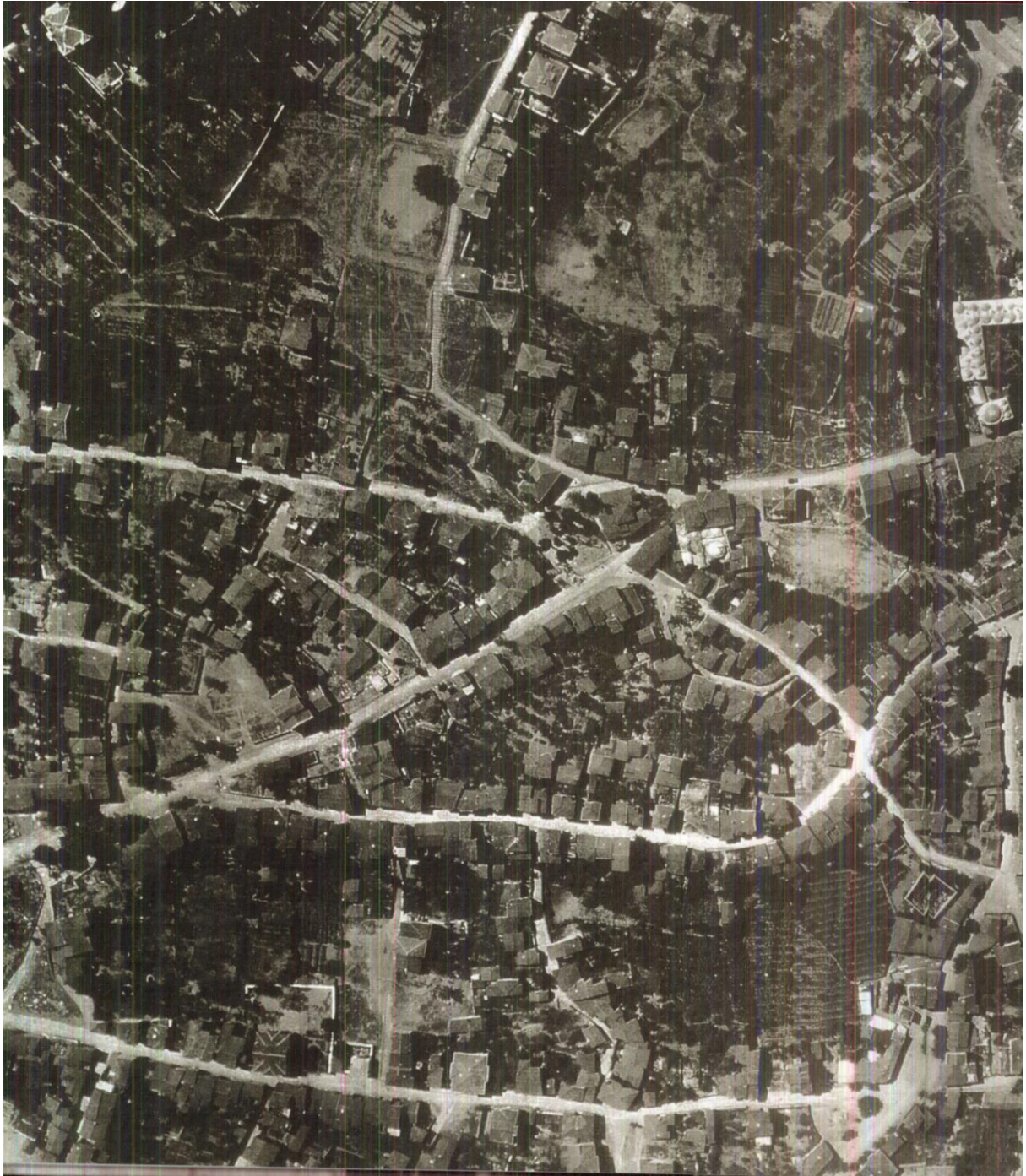
*Ahmediye Külliyesi,
ahşaplı halî (1940).*

Hakkı Onur Arjivi

Üsküdar'ın merkezindeki sokaklar; pencereleri güneye bakan evlerinin, gün ışığını en erken saatlerde almaya başlayarak gün batımına kadar sakinlerine aydınlık bir ferahlık duygusu yaşatmasıyla anılagelmıştır.

*Atlas Sokak ve Selami Ali Efendi Caddesi'nin
kesiştği nokta.*

Çavuşdere bostanı çocukların, ıssızlığına merakla daldıkları köşelerdendir. Bu ıssızlık içinde geçen çocukluk zamanları asla akıldan çıkmayacak birer hatıralar yumağı gibidir.

1945'li yıllarda askeri uçaklardan çekilen Doğançılar, Ahmediye ve Çavuşdere bostanlarının hava fotoğrafı.

Hakkı Onar arşivi

H. Nispeti İzzet

Nefs-i Üsküdar'ın silüeti, Toygartepe'den baktığınızda bir zamanlar camilerin yüksekliğini geçmeyen evlerden ibaret iken çarpık şehirleşme bu güzelim manzarayı tamamen gölgelemiştir. Yine de iş işten geçmiş değildir. Üsküdar bugünden yarınlara yeniden doğmakta ve güzelliklerini bir bir açığa çıkarmaktadır.

Üsküdar'a panoramik bir bakış.

Hava poyraza dönse de rüzgâr şehrin kirlisini savurup yıkasa da Üsküdar kimi zaman alabildiğine uğultular içinde, sanki tarihinin yapraklarını birer birer savurur gibi bir mağrurlukta karşılar sakinlerini. Böyle karşılamalar lodos zamanlarında daha belirgin gösterir kendini.

Mimar Sinan'ın eseri olan Mihrimah Sultan Hamamı (Büyük Hamamı).

İkinci güneşinde gölgelerin
koyulaştığı bir anın fotoğrafında
donan zaman, şehrin bir nehir
yatağındaki gibi akıp giden
kıvrımlarında kararmaya
başlayan noktalarını alabildiğine
açığa çıkarır.

Üsküdar Meydanı ve iskelesi.

Üsküdar İskelesi.

Imrabor civarında bir sokak.

Selman Ağa Camii.

Bat Pazarı, Üsküdar Karakolu ve Yeni Cami.

Hüdayi Külliyesi civarında bir sokak.

Balaban İskelesi. 1950'ler.

Atlamataşı'ndan Meydan'a bir bakış.

İskele'den Paşalimanı ve Kerim Paşa Yalısı (soldan ikinci).

Balaban İskelesi. 1950'ler.

Bat Pazarı.

Şemsipaşa'da Reji binaları.

Yeni Valide Camii minaresinden
Hüdayi Külliyesi ve çevresi.

Üsküdar Kız Sanayi Mektebi.

Üsküdar Meydanı. 1960'lar.

Şems Paşa Burnu'ndan Sultantepe'ye bir bakış.

Foto: H. Nispeti / İBB

Üsküdar sokakları, huzurun ve şirin iç içe geçtiği asude sokaklardır. Yahya Kemal'in mütareke yıllarında aradığı huzur da bu sokaklarda şiire dökülmüştür.

Selman Ağa Camii ve Horbor Çeşmesi.

Tıpkı mahalle mescidinin hizasında uzanan evlerin, sakinleriyle içi içe geçmiş barışıklığı gibi bir duygudur dünün mirasıyla bugünlerin kurulması. Bu mirası bugünlerden geleceğe taşımak, her Üsküdarlı için tarih kadar eski, vicdanî bir sorumluluktur.

Hakimiyet-i Milliye Caddesi girişindeki eski Emniyet Amirliği ve bugün artık tarihe karışmış olan Halim Gulum Tekkesi.

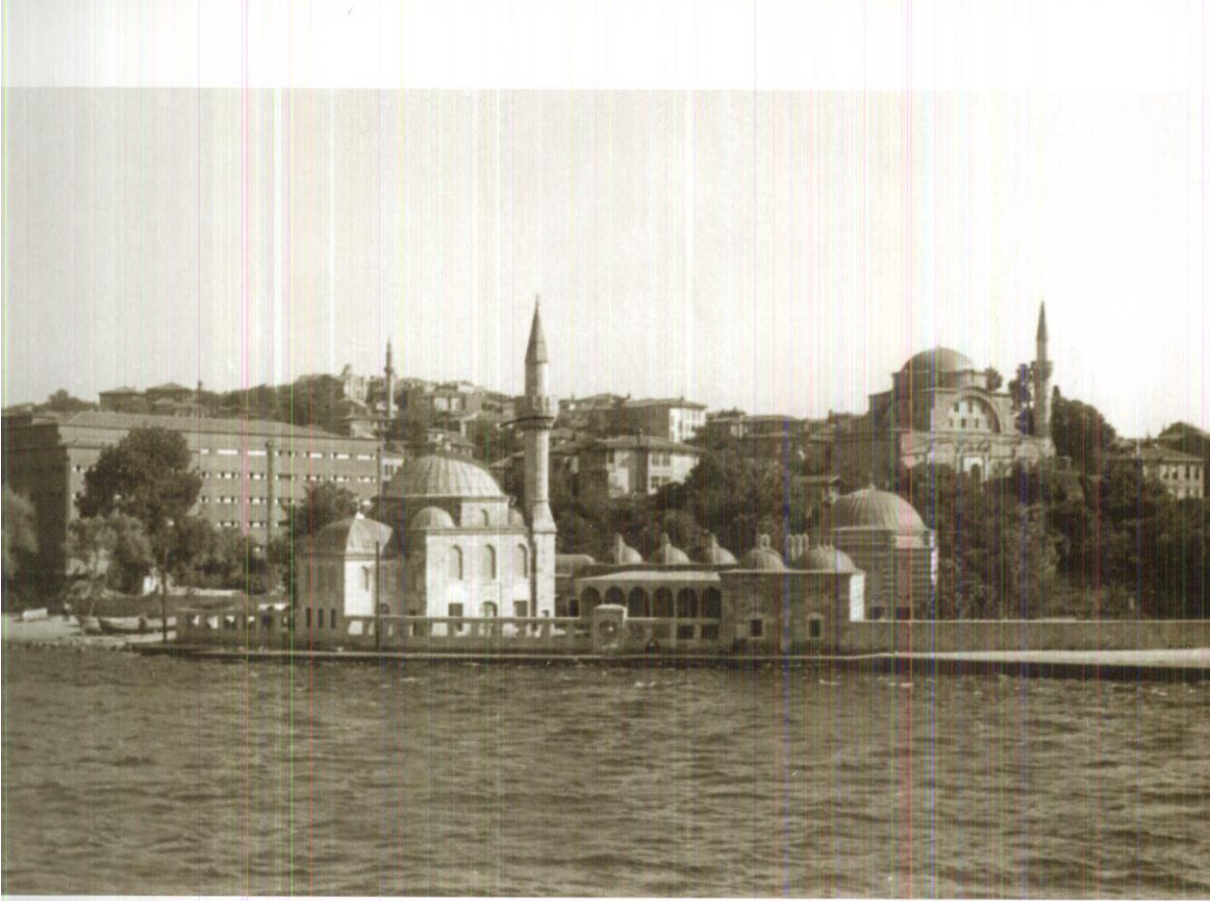
İstanbul'u resmeden kartpostal editörlerinin Üsküdar'da en çok tercih ettikleri yer Sultantepe civarı ve Üsküdar'ın merkezidir. O kadar ki mevcut fotoğrafları izleyerek dönem dönem gerçekleşen değişimleri gözlemlemek mümkün olabilmektedir.

İki büyük yapı, yıkılan Reji binaları
(Tekel'in tütün işleme binaları) ve
Şemsiye Burnu'na bir bakış.

Üsküdar, Boğaziçi'ne inci gibi uzanan doğal güzelliği ile kubbe ve minarelerinin gökyüzü sonsuzluğunu selamlayan ihtişamı içinde, her mevsim ayrı bir cazibeye bürünür.

*Rum Mehmed Paşa Camii,
1471 yılında yapılmış, Üsküdar'ın
küllîye biçimindeki ilk büyük camisidir.*

Sıcak yaz akşamlarında denize açılarak ya da sahil boyunca yürüyerek martıların seslerini dinlemek, Üsküdar'ın huzur veren yanıyla bütünleşmenizi sağlar. Bu bütünleşme sayesinde Üsküdarlı olmanın ayrıcalığı daima ön plana çıkar.

*Yıkılan Reji binaları ve
Şemsipaşa Burnu'na bir bakış.*

Üsküdar'ın en eski mabetlerinden Şemsi Paşa Camii, 1940'larda bir süre harap ve bakımsız kalmış, yıkılan minaresi uzun yıllar yaptırılmamıştı. Mimar Sinan eseri olan bu ulu mabet, Üsküdar gerdanlığının en has incilerinden biridir.

Şemsi Paşa Camii (Kuşkonmaz Camii)'nin 1940'tan önceki hali.

Kültür ve medeniyetimizin en temel unsurlarını olduğu gibi gözler önüne seren yegâne şehir Üsküdar'dır. Bu hakikat, çağlar boyu yolu Üsküdar'a düşen seyyahlar tarafından da dile getirilmiştir.

*Şemsi Paşa Camii (Kuşkonmaz Camii)'nin
1940'tan önceki hali.*

"Bu camilerin sütunları altında bir zamanlar ömrümün unutulmaz saatlerini geçirdim. Camiler, o hızla uçan harikulade günlerde, serüvenlerle dolu hayatımın daimî şahitleriydiler. Her tarafta onları görürdüm. Yaz güneşinin altında büyük çınarların gölgesine sığındığım zaman camilerin kubbelerini seyre daldım."

Pierre Loti

Şemsipaşa Meydanı ve Rum Mehmed Paşa Camii. 1950'li yıllar.

Salacak, eskiden İstanbul'un bir balıkçı köyü idi. Kelime olarak da "Sala" köy, "Salacak" ise köycük anlamındadır. Gün batımında Salacak'ta, boş bir sandalın kenarına oturup akşamın usul usul çöktüğü sularda hafif dalgaların ritmine uyduğunuzda bütünüyle dinlendiğinizi hissedersiniz.

Salacak Kabvesi önü.

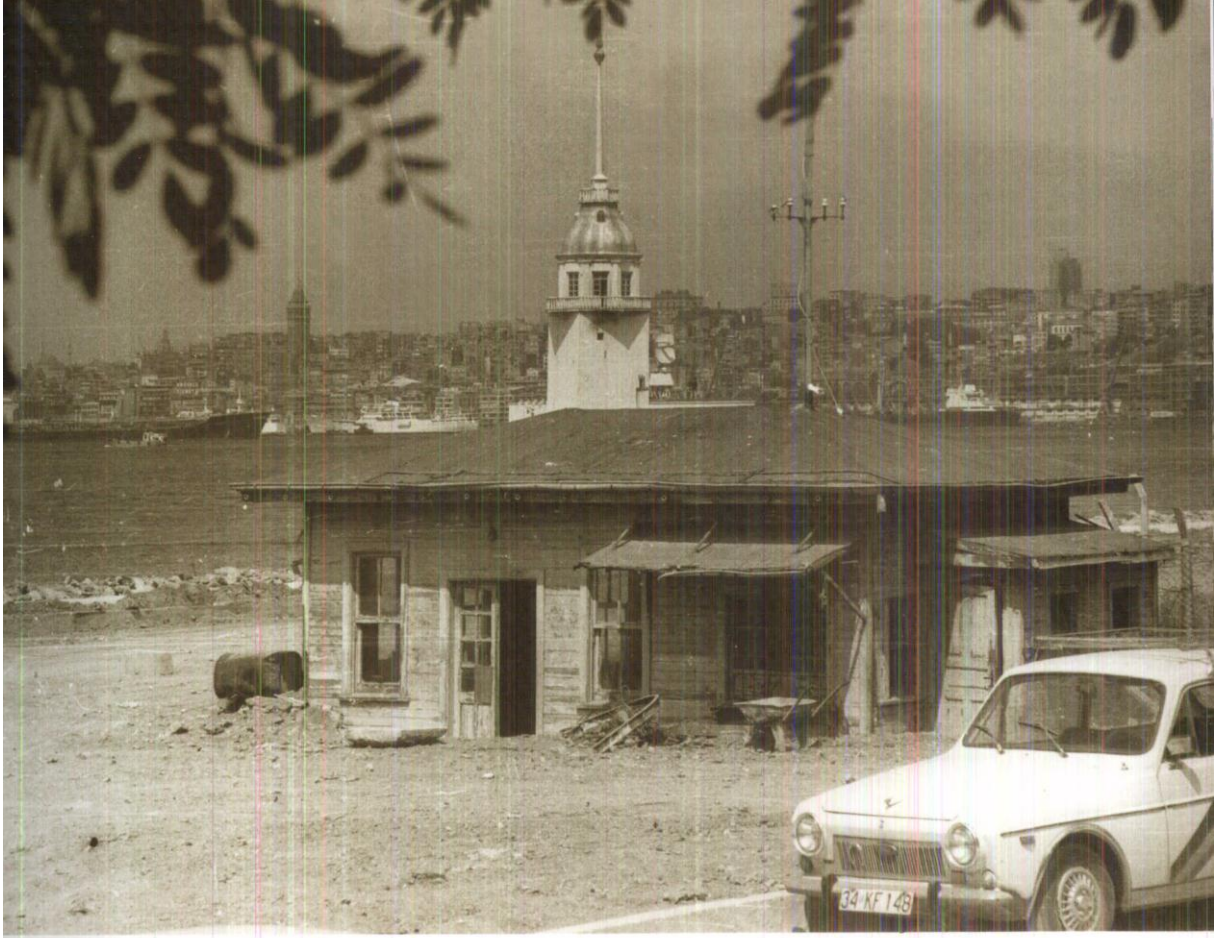

Üsküdar'a vapurla geçtiğinizde daha Kızkulesi hizasından itibaren yüzünüze tatlı bir Boğaz rüzgârı çarpar. Rahatlama hissi ile zindeleşir, âdeta kendinize gelirsiniz. İskelele adınızı attığınızda ise bambaşka bir mekâna ayak bastığınızı fark edersiniz.

Salacak İskelesi'nde vapur telaşı. Salacak Kabresi'nden iskele ve Salacak Plajı görüntüsü.

Bir şehrin kulesi o şehrin sessiz bekçisidir. Âdeta hâl dili ile sakinlerini korur, gözetir, bekler ve uyarır. Şehrin gururunu da sevincini de şanını da simgeler. Tıpkı Kızkulesi'nde şahit olduğumuz gibi doğal bir uyumla gerçekleşir bütün bunlar...

Eski Salacak İskelesi'nin yolcu salonu.

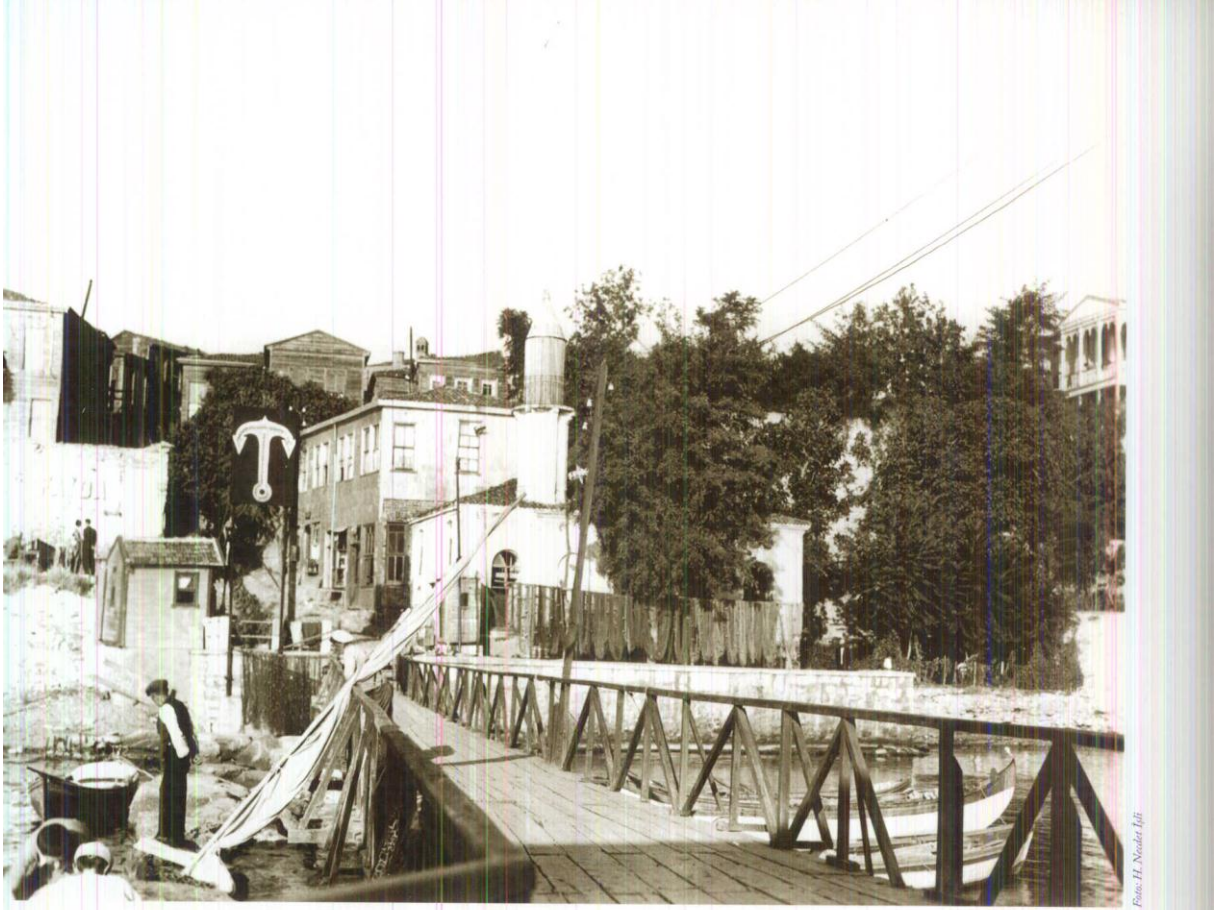

Foto: H. Nodda İli

Salacak'ta Defterdar Tahir Efendi Camii'nin hemen altında, günümüzde küçük bir park olan mekânda yaşamını sürdüren tarihî çınar ağacı altında 50 yıl evvel eski bir kahvehane vardı. Kahvehaneyi Anastas isimli bir Rum vatandaş işletirdi. Tahir Efendi Camii'ndeki sabah namazından çıkan ahali, kahvehanenin bahçesinde sabah çaylarını içerlerken sahilden İstanbul'un o muhteşem panoramasını seyre dalarlardı.

Salacak Vapur İskelesi'nden bir bakış.

Reşat Çayır, Arşivi

Vapurla Üsküdar'a geçtiğinizde mistik bir havayı teneffüse başladığınızı hissedersiniz. Balkanlardan hac yolculuğuna çıkanların Üsküdar'a ayak bastıklarında Kâbe kapısı diyerek toprağı öpmeleri belki de bundandır.

Salacak İskelesi'nden, bugün artık maziye karışmış olan Salacak Camii ve Salacak Köşkü'ne bir bakış.

1

2

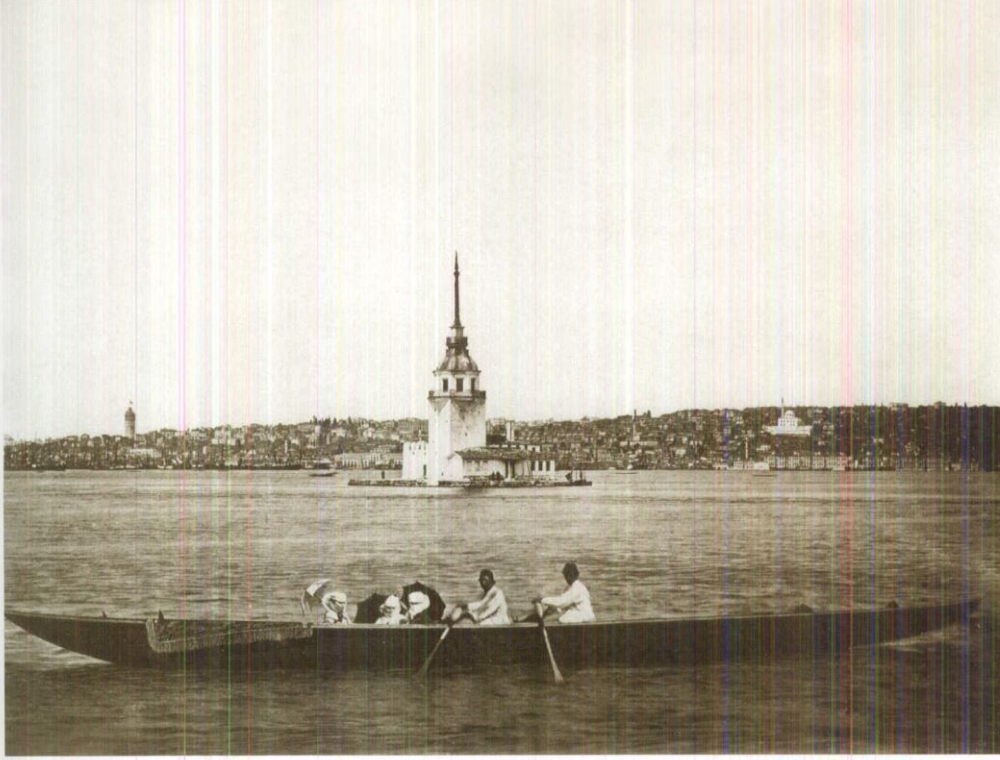

3

"O zamanlar denize açıkta girmek yasaktı. Fakat Salacak'ta, Harem İskelesi'nde sahilden tahta iskelelerle gidilen, etrafı kapalı, salaş deniz hamamları yapılır ve mahalle erkekleri oralarda denize girerlerdi. Ben, babam bu hamamlarda denize girerken yalnız seyrederdim. Ama deniz kenarında oynamasını pek severdim."

Hayal Belde Üsküdar /
Burhan Felek

1-2: Osmanlı dönemi, Şemsi Paşa'da
deniz hamamları.
3: Kırıntı Sokak'tan Salacak İskelesi ve
Salacak yalılarına bir bakış.

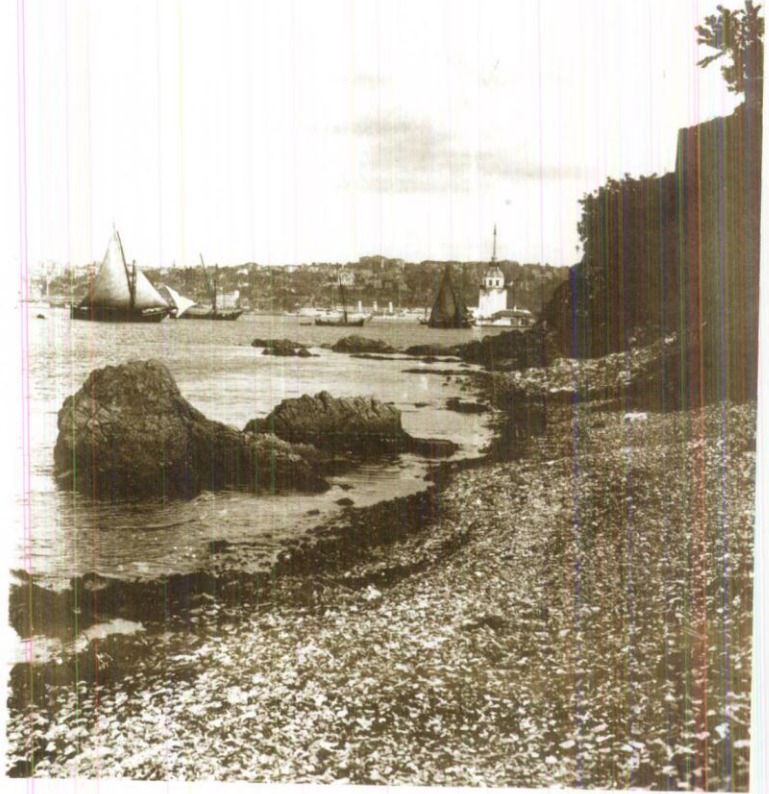

Kızkulesi belki de resmi en çok yapılan mimari yapılarıdır. Naif resimlerde konumu ressamına göre değişen algılarla yansıtılır. Çoğu zaman sandal sefalıyla bütünleşen bir nazlı gemi edasıyla fotoğraflara düşer.

Salacak, Kızkulesi.

Salacak sahil şeridi
sırasıyla Harem'den, "Mucuba"
denilen, denize doğru uzanan
taşlardan yapılmış plajla başlar
ve sahil boyunca devam edip
"Bahçevan" adı verilen kaynak
suyunu geçerek 'Çiftekayalara'
kavuşurdu. Çiftekayalar doğal
bir plajdı. Üsküdar halkı yazın
bu yerden denize girerdi.

Salacak Sabili.

"Hava lodos olunca Harem-Salacak hattı işlemezdi. O sebeple ben her sabah İhsaniye'den Üsküdar İskelesi'ne yayan gider, oradan vapurla karşıya Karaköy'e çıkıp Beyazıt'taki Hukuk Mektebine gene yayan çıkardım. Akşam da aynı şekilde evimize dönerdik. Arada bir vapur parası vardı ki, Meşrutiyet ilânında ikinci mevki 30, birinci mevki 50 para idi."

Hayal Belde Üsküdar /
Burhan Felek

Salacak Sabitî ve iskelesi.

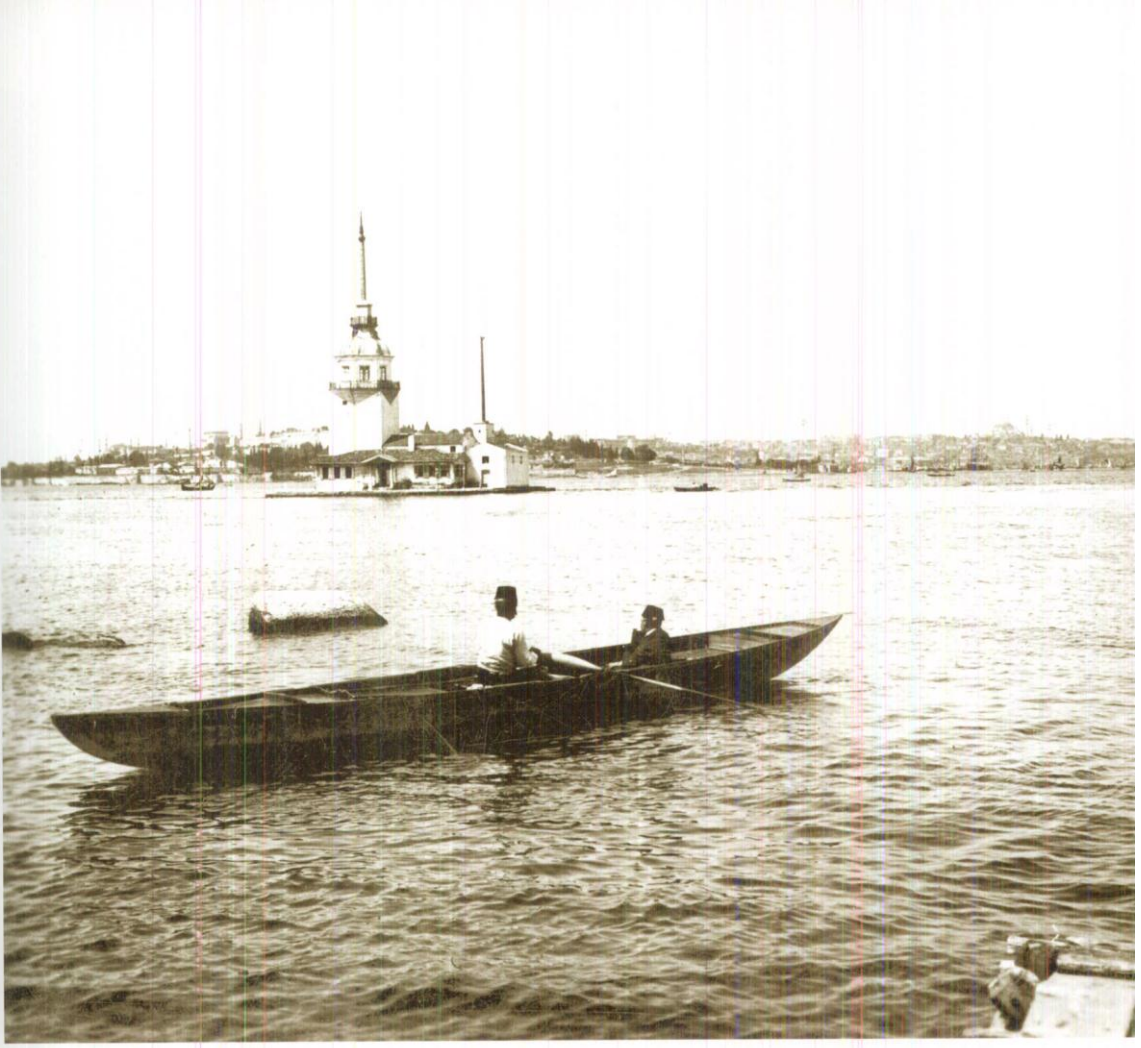
Boğaziçi medeniyeti, doğal ve tarihi zenginliğin uyumu içinde şekillenmiştir. Bu şekilleniş içinde kıyı boyunca birer gerdanlık gibi uzanan yalıların ihtişamı, yıllar boyunca yalıların arkasındaki ara sokaklara doğru yayılan zarif Üsküdar evleriyle uyumlu bir görünüm sergilemiştir.

Şemsi Paşa, Şerefabad Kırısı ve ruhtım barabeleri üzerinden Sultantepe'ye bir bakış.

Üsküdar sahil balıkçılarının yoğunlaştığı yerlerden biri de Üsküdar Balaban İskelesi'ydi. Balıkçılar, sahil şeridinden başlayarak Harem İskelesi'ne kadar bütün sahil boyunca sıralanırlardı. Profesyonel balıkçılar gece Kizkulesi civarında lüfer avına çıkar, sabahın ilk ışıklarına kadar balık avlarırdı.

Salacak ve balıkçı barınakları.

Gün batımının ardından bakır renge bürünen sularda balık avından dönen sandallar usulca sahile yaklaşırken, balıkçıların yorgun yüzlerinde Üsküdar sevgisi ve özlemi daha da belirginleşir.

Salacak'tan Kızkulesi'ne İstanbul'a bir bakış.

Kızkulesi denizin ortasında bir zafer takı gibi yükselir. Bundandır ki her zaman şairlere söz savaşında kazandıkları zaferleri hatırlatırcasına ilham kaynağı olmuştur. Üsküdar kayıkçıları da erken dönem İstanbul deniz taşımacılığında her zaman öncü konumdadırlar.

Salacak.

Moltke, 19. yüzyılın ortasında Üsküdar'a adım attığında yüz bin nüfusuyla son derece mütevazı bir yerleşim yerine geldiğini ve denizin ortasında yazar nazlı nazlı yükselen Kızkulesi'ni görüp sanki rüyadaymış gibi bir hisse kapıldığını bildirir.

Salacak Sabili ve yalılar.

Adına mitolojik efsaneler söylenegelen Kızkulesi, denize yazılmış bir şarkıdır. 2500 yıllık bir tarihe uzanan bu şarkı, sadece Üsküdar için değil, İstanbul, hatta bütün Türkiye için bir sonsuzluk bestesidir. 19. yüzyıla ait Kızkulesi fotoğraflarında kule, sanki Sarayburnu cihetine daha yakınmış gibi düşer görüntülere. Belki de bu durum mecaz diliyle, Kızkulesi'nin Topkapı Sarayı'na komşuluk edip söyleşmesinin görüntüsüdür.

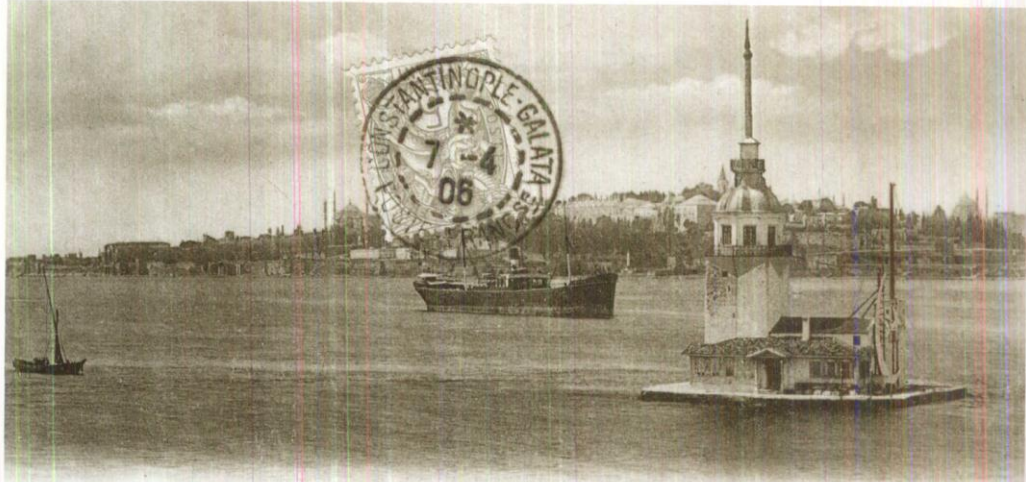
Salacak'tan suriçi İstanbul'una bir bakış.

"Kızkulesi yalının hemen yüz metre ötesinde idi. Ahmet Ağa'ya uzun müddet vınladıktan sonra, nihayet adamcağızı beni bir kayığa bindirerek oraya götürmeye mecbur ettim. İçini görünce alelade bir fener kulesi ile karşılaşmışım. Lalama ve bekçilere Bizans prenseslerinin buranın neresinde oturduklarını sordum. Fakat hiçbirisi bu içimi yakan tecessüsü gideremedi."

İstanbul tarafından Kızkulesi ve Ayazma Camii'ne bir bakış.

*Mor Salkımlı Ev /
Halide Edip Adıvar*

Tour de Liandre.

*Gros baisers à mon petit Papa
Marguerite*

A. Zellich Fils, éditeurs. No. 5.

INDIS

Débarcadère de Scutari et groupe de portefaix.

Salut de

Gün geldi deniz feneri olarak
gemilerin elinden tutup yol
gösterdi kule. Gün geldi
fırtınaya yakalanan teknelere
sığınak işlevi gördü. Gün geldi
kıyılarından geçen yunusların
yanışlarını tebessümle izledi.
Fakat o hep aynı görkemli
Kızkulesi olarak kaldı.

Kızkulesi.

20. yüzyıl ortalarında Salacak sahil şeridinde baktığınızda bölgenin silüetinin henüz bozulmadığını görürsünüz. Küçük de olsa bahçeli evler ile sahilde yer alan diğer yapılar bu silüeti tamamlamaktadır.

Kırıntı Sokak'tan Salacak sabbilerine bir bakış.

Üsküdarlılar hava tahmini söz konusu olduğunda tecrübelerinden hareketle kısaca şöyle derlerdi: "Lodos eser yaz olur, poyraz eser kış olur."

*Kıvrıncı Sokak'tan Salacak sabbilerine
başka bir bakış.*

Mekteb-i Tıbbiye binası, II. Abdülhamid dönemi Osmanlı modernleşmesi faaliyetlerinin bir ürünüdür. Mimari unsurlar açısından, mevcut şehir dokusuna büyük bir uyum içinde yapılmıştır.

*Mekteb-i Tıbbiye ve
Karavak İskelesi Mescidi.*

H. Nispeti İkt. Arşivi

Ihsaniye'den denize doğru baktığınızda sabah sisini görürsünüz. İleride Selimiye'nin kulesi, sisin içinden belli belirsiz göz kırpar. Ardında uzanan ve bir patikayı andıran kenar yol, kıyı şeridinin bugün artık sahil düzenlemesiyle kaybolmuş asudeliğini hâlâ capcanlı anımsatır.

*Harem sabîl dolgusundan evvel,
denizden Defterdar Camii'ne bir bakış.*

Kırım Harbi sebebiyle 1854-55'lerden itibaren Üsküdar, Selimiye ve Kuleli kışlalarının hastane haline getirilmesiyle adını dünyaya duyurmuştur. Bundandır ki Kırım Harbi'ne dair her eserde bir Üsküdar bölümü mutlaka bulunur.

Selimiye Kışlası ve camii.

"Bu yangında üç kilometrekare kadar bir yer yanmış. Toptaşı ile Zeynepkâmil Hastanesi arasında bir yerdi. Yangın yerinde bir top sahamız vardı. Küçük olduğu için altışar kişilik takımlar yapardık. Goller bol olurdu. Çoğumuz yalın ayak oynardık. Ayakkabısı olanlar da bazen yalın ayak oynardı. Baba korkusundan. O zamanlar Fenerbahçe her kuruluş yıldönümünde bir İngiliz takımı getirirdi. Biz maçlara atlıyarak girdik. Tahta perdelerin arkasına yirmi metrede bir polis koyarlardı. Biz bütün mahalle otuz kişi kadar giderdik. Üç kişi fedai olarak aynılırdı. Fedailer tahta perdeye hücum edince iki polis onları tutmaya çalışırken boş kalan yerlerden diğerleri hücum edip girerdi. Reisimiz Salim ağabey idi. Bir ayağı iki santim kısa olduğu için çok hızlı koşardı. Yine böyle İngilizlerin maçı olduğu bir gün, biz gittiğimizde maç başlamış. Tam taarruza geçmek için hazırlanıyorduk ki bizim gurubun içine havadan bir top düştü. Salim ağabey topu kaptığı gibi doğru miskinliklerden Üsküdar'a. Biz de peşinden. O İngiliz topunu orta malı yaptık. Domuz yağı ile yağladık, iki üç senede eskitemedik."

"Toptaş" (1973) adlı eserden.
Abdülkadir Özbek

Selimiye top sabası ve kışla.

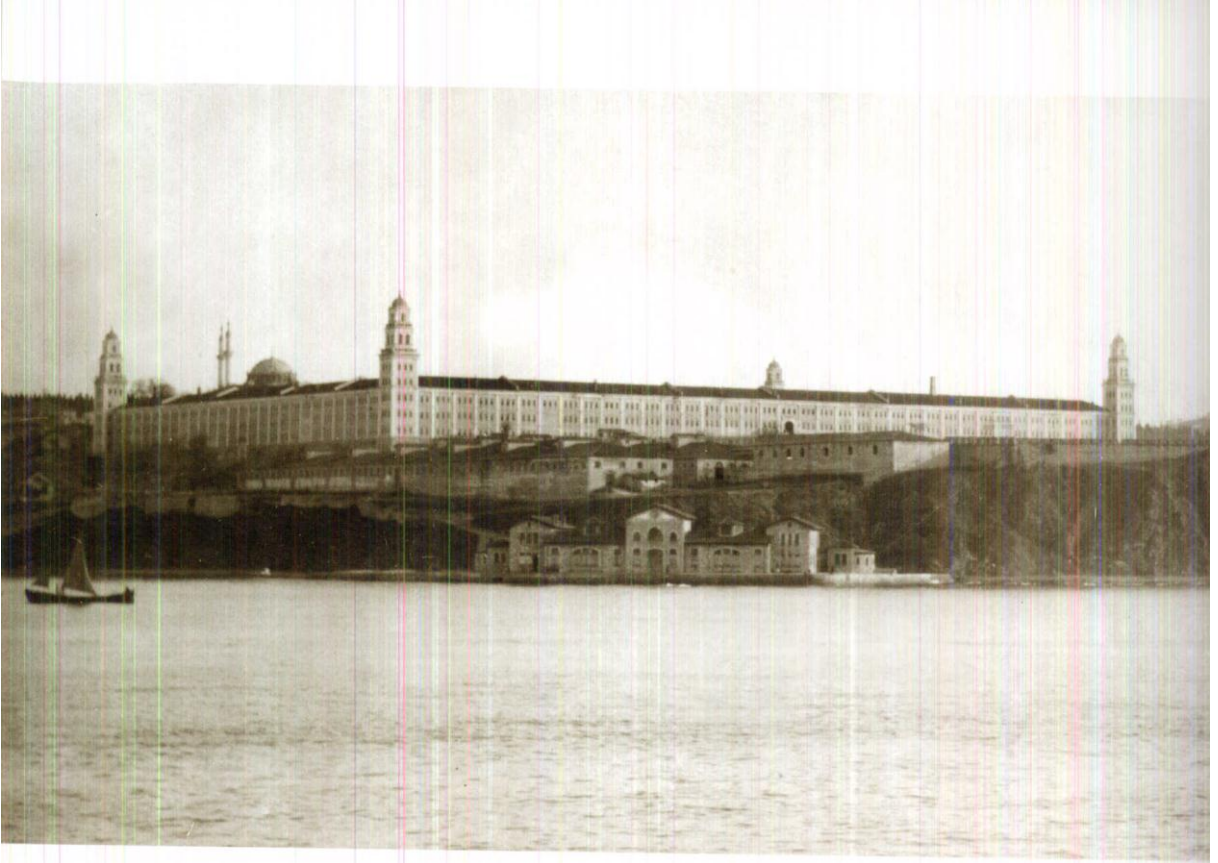
1854 Kırım Harbi'ne Üsküdar Selimiye'den intikale hazırlanan İngiliz askerleri.

Geçmiş zamanlara bugünden bakmak yerine o zamanlardaymış gibi hayal kurmak, bugün artık tatlı bir nostalji halinde andığımız güzellikleri daha iyi anlamamızı sağlayacaktır.

Mekteb-i Tıbbiye binası.

Çocukluktan gençliğe, olgunluk çağından tatlı bir yaşlılığa kadar hayatın her evresinde Üsküdar'da bulunanlar, zaman içinde rüyalarını mutluluk ve huzura pay etmişlerdir dersek asla abartmış olmayız.

Selimiye Kışlası ve Harem Sabili.

Yahya Kemal'in vurguladığı gibi Üsküdar, eski Türklerden bugüne kadar değişmeyen bir ruhun aynasıdır. Bunu tecrübe etmek için, İstanbul'un yakın dönemlerde oluşan semtleriyle Üsküdar'ı mukayese etmek yeterlidir.

Selimiye'den İstanbul'a bir bakış.

Günümüzde olduğu gibi
geçmişte de sıradan şehir
hayatı içindeki olmazsa
olmazların tamamını bir bütün
halinde Üsküdar'da görmek
mümkündür. Aradaki fark
sadece geçip giden zamandır.

Mekteb-i Tıbbiye.

بۇنىڭ مەبۇط قىلغۇچى خوتۇننىڭ سىمى

سَلَمِيَّة كَيْسَلَا

"İkinci Abdülhamid ekmek fiyatının hiçbir zaman artmasına müsaade etmemiştir. Halbuki, un Odesa'dan gelirdi. Simitçi ekmeği denilen ve 35 paraya satılan esmer ekmek ise yerli buğdaydan yapılırdı. Asker ekmekleri -ki, buna tayın ekmeği derdik- yerli undan yapıldığı ve biraz da kepekli olduğu için daha lezzetli olurdu. Biz İhsaniye'de oturduğumuz için Selimiye Kışlası'nda vazifeli birçok zabıt ahbabımız vardı. O zamanki devirde askere ayniyat, yani erzak verilirdi. Buna da tayın denilirdi. Hatta «Tayinat ve Yem Kanunu» adında bir kanunname vardı ki, ben askerliğimin bir kısmını yaptığım Taksim Kışlası'ndaki Levazım Mektebi'nde hocalık ederken talebeye okurduk. Biz bu tayınları zabıt ailelerinden satın alırdık. Daha ziyade tayın ekmeğini alırdık. Çünkü bir teğmene (o zamanki adı mülâzımdı) altı çift (üç kilo) ekmek verilirdi. Bahriye'nin ekmeği daha küçük, daha lezzetliydi."

Hayal Belde Üsküdar /
Burhan Felek

Selimiye Kışlası bitişiğindeki
Kavak Fırınlarnın abırları.

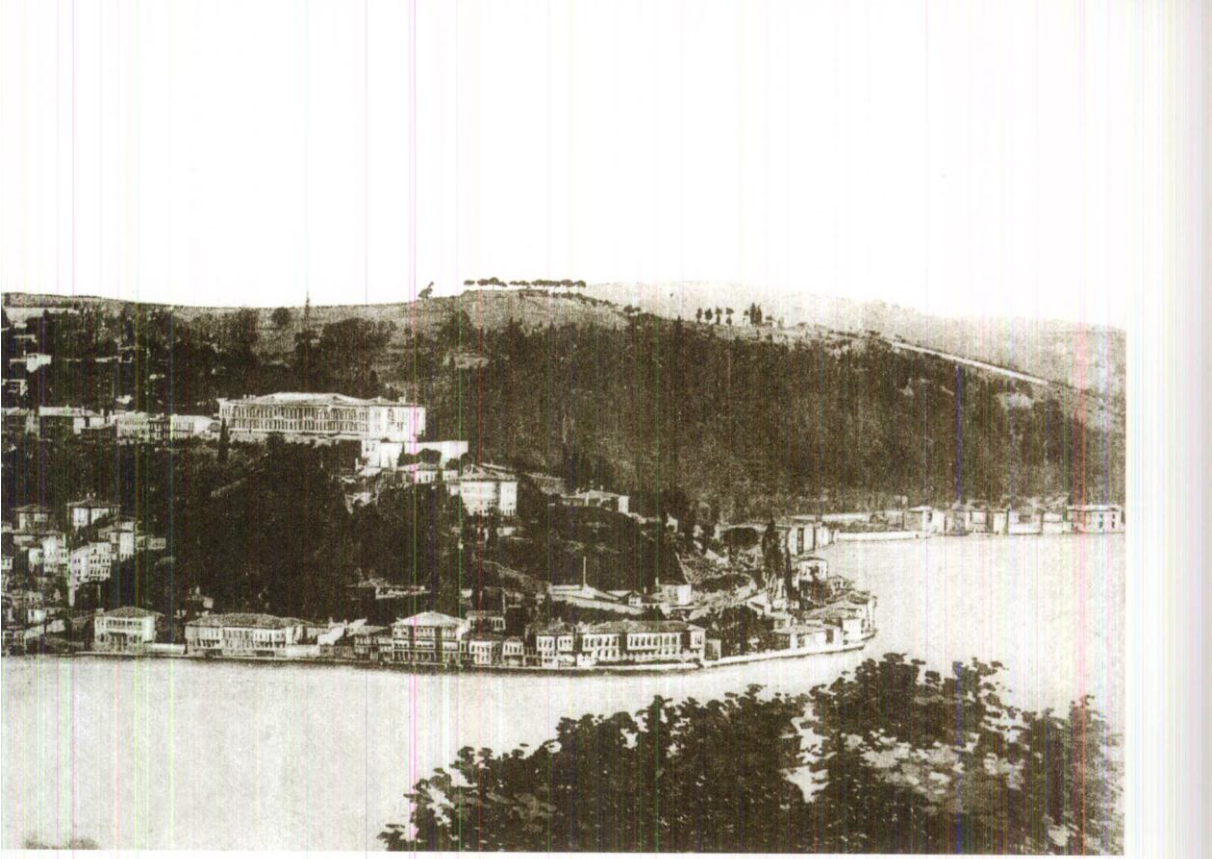
Selimiye Kışlası'nın kulelerinden kuzeye doğru bakıldığında görünen panoromik silüet, bugün her biri tarihi birer hazine olan yapıları gözler önüne sermektedir.

Sarayburnu'ndan Selimiye sabbilerine bir bakış.

Boğaziçi'nde kuzeyden güneye doğru giden büyük akıntı, Karadeniz'in fazla sularının Marmara'ya akması şeklinde izah edilir. Boğaz'ın kuzeyinde ortada yoğunlaşan bu akıntı, Avrupa yakasında Yeniköy'e yaklaştıktan sonra Kanlıca'ya yönelir. Vaniköy önünde Maskara Akıntısı'nı oluşturur. Beylerbeyi-Üsküdar arasında Anadolu yakasına yakın akar. Kizkulesi'nden Sarayburnu'na doğru devam eder. Saatte ortalama beş kilometre hızda olan bu akıntı, Boğaz'da kuzey rüzgârlarının etkili olduğu günlerde daha da hızlanır.

Şemsipaşa Sabili.

İlkbaharda Boğaz sırtları rengârenk çiçeklerle bezenir, yamaçlar koyu yeşil bir doku ile kaplanır. Bütün renkler denizin mavisine âdeta göz kırpar. Görenler bu güzelim manzara hiç silinmesin ister.

Kandilli Burnu.

H. Nispet İb. Arpacı

Üsküdar her mevsim ayrı güzelliktedir. Erguvan mevsimi ise bir başkadır Üsküdar'da. Gündelik telaşların koşuşturmaları ılık bahar rüzgârlarına karışırken, Boğaz'ı bir baştan bir başa saran erguvanlar, cennetten bir esintiyi yeryüzüne indirmiş gibidir.

Kandilli Burnu ve Kuşuksu'ya bir bakış.

"Bizim gördüğümüz büyük kar ve soğuk 1928'de ve bilhassa 1929'da idi. Haliç'in iç kısmı dondu ve Boğaz'ı, Tuna'dan ve Dinyeper'den Karadeniz'e gelen büyük buz parçaları kapladı. Bunlar bazen birbirlerine yapışıp beş on kişiyi taşıyacak cesamete eriştiler. Boğaz vupurları işlemez, karşıdan karşıya ulaşım imkânsız olurdu..."

*Hayal Belde Üsküdar /
Burhan Felek*

1954.
Kuleli'nin kulesiz hali.

14 Ocak 1954'te Üsküdar, bütün İstanbul'da olduğu gibi tarihinde görülmemiş bir kış yaşamıştır. Tuna'dan akıntılarla gelen buzlar, bütün Boğaz sularını kaplamış, ortaya kuzey ülkelerinin kışına benzer görüntüler çıkmıştır.

Kış güzelliğinde Kuleli.

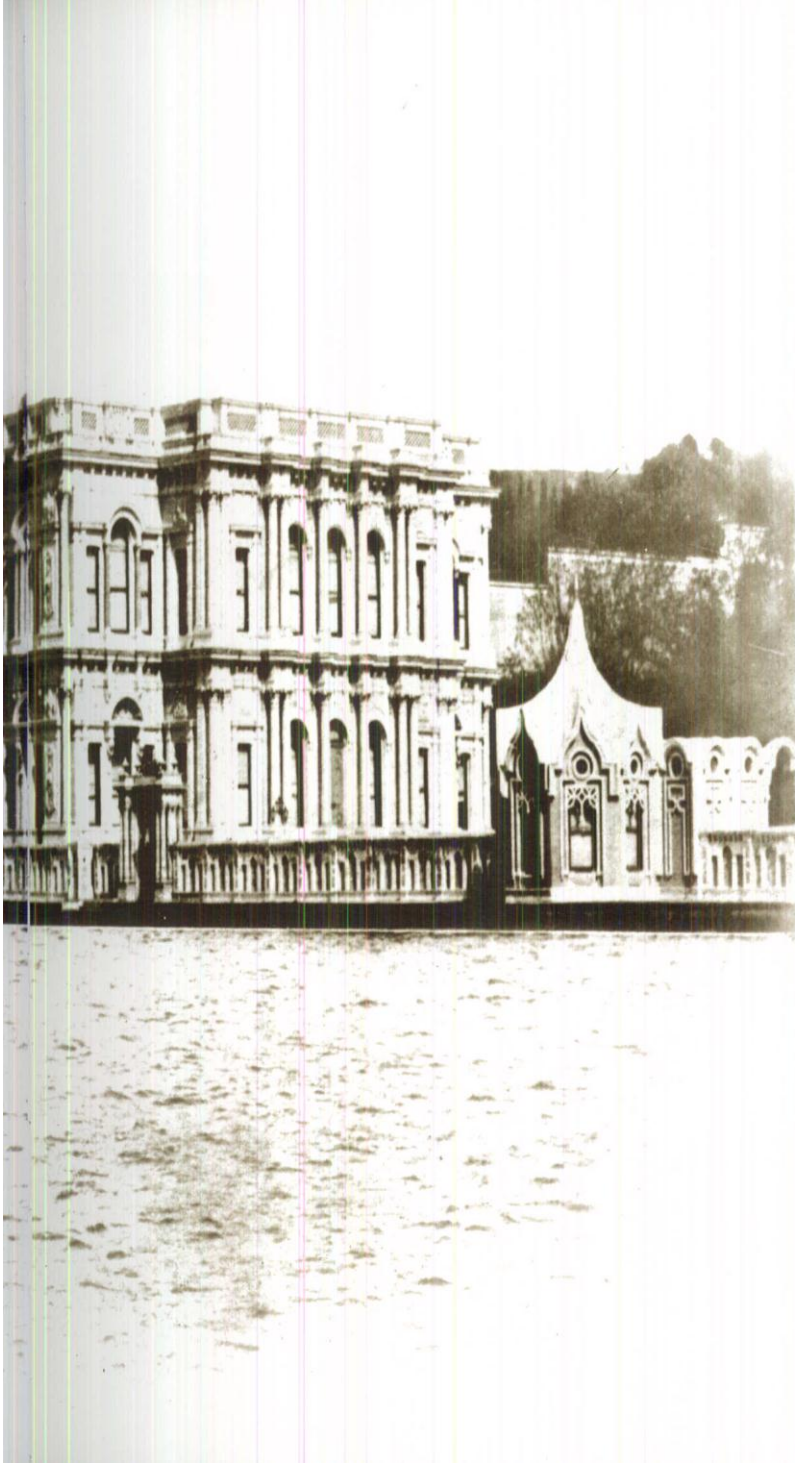

Kuleli sirtlarındaki 1960 sonrası yerleşimler henüz yoğunluk taşımazken gerekli önlemler alınabilseydi bugün eski fotoğrafların sakladığı güzelliklerin büyük bir bölümü kaybolmamış olacaktı. Kuleli'ye adını veren Kuleli Kışlası, Kırım Harbi zamanında 1850'lerde bir dönem hastane olarak hizmet vermişti.

Kuleli'nin havadan görünümü.

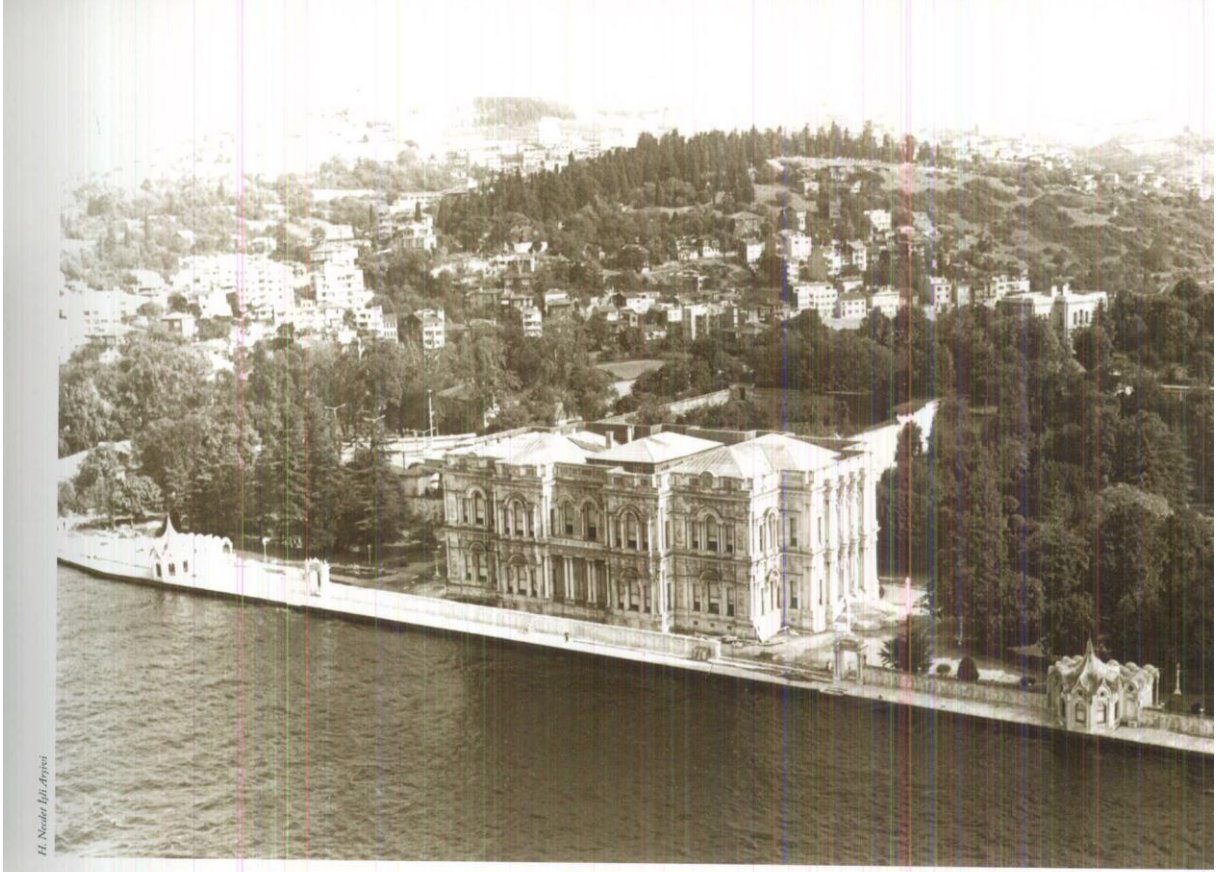
Erken dönem fotoğraf editörlerinden Bergren'in objektifinden Beylerbeyi Sarayı, bütün haşmetiyle sahile kollarını açmış gibidir.

Beylerbeyi Sarayı.

Salacak'tan Küçüksu'ya uzanan çizgide Boğaz'ın en uzun kıyısını oluşturan Üsküdar, aynı zamanda Boğaziçi kültürünü de tarih boyunca en sahil aynasından aksettirmiştir.

Kandilli.

H. Nispeti / Arşivi

Beylerbeyi Sarayı, Üsküdar'ın mütevazı güzelliği içinde kendine özgü mimarisiyle Boğaz'ın zarif bir incisidir.

Beylerbeyi Sarayı.

Ünlü Fransız yazar Lamartine, “Dünyaya sadece bir defa bakmaya izin verseler bu tek bakışı İstanbul’dan yapmak gerekir” der. Üzerinde fikir birliğine varılan bir başka hakikat ise İstanbul ve Üsküdar’ın birbirlerine bakmak için en güzel yerler olmasıdır.

Rumeli sırtlarından Küçüksu’ya bir bakış.

Ülkemizde ilk arabalı vapur seferi Üsküdar-Kabataş arasında, Şirket-i Hayriye'nin 26 numaralı "Suhulet" gemisiyle yapılmıştı. Bu aynı zamanda Üsküdar'ın İstanbul deniz taşımacılığında sahip olduğu önemin bir göstergesiydi.

Beylerbeyi.

Celvetî tarîkinin pîri Azîz Mahmud Hüdâyî (d.1541, Şereflikoçhisar-ö.1628, Üsküdar), 87 yıllık ömründe beş ayrı padişah görmüş, pek çok devlet ricalinin hürmet ve saygısına mazhar olmuştur. Yaşadığı 16. ve 17. yüzyılların siyâsî, sosyal ve kültürel tarihiyle ilgili araştırmalarda, adından bir vesile ile mutlaka bahsedilen şahsiyetlerdendir.

*Küçük Çamlıca
Azîz Mahmud Hüdâyî Çilehanesi.*

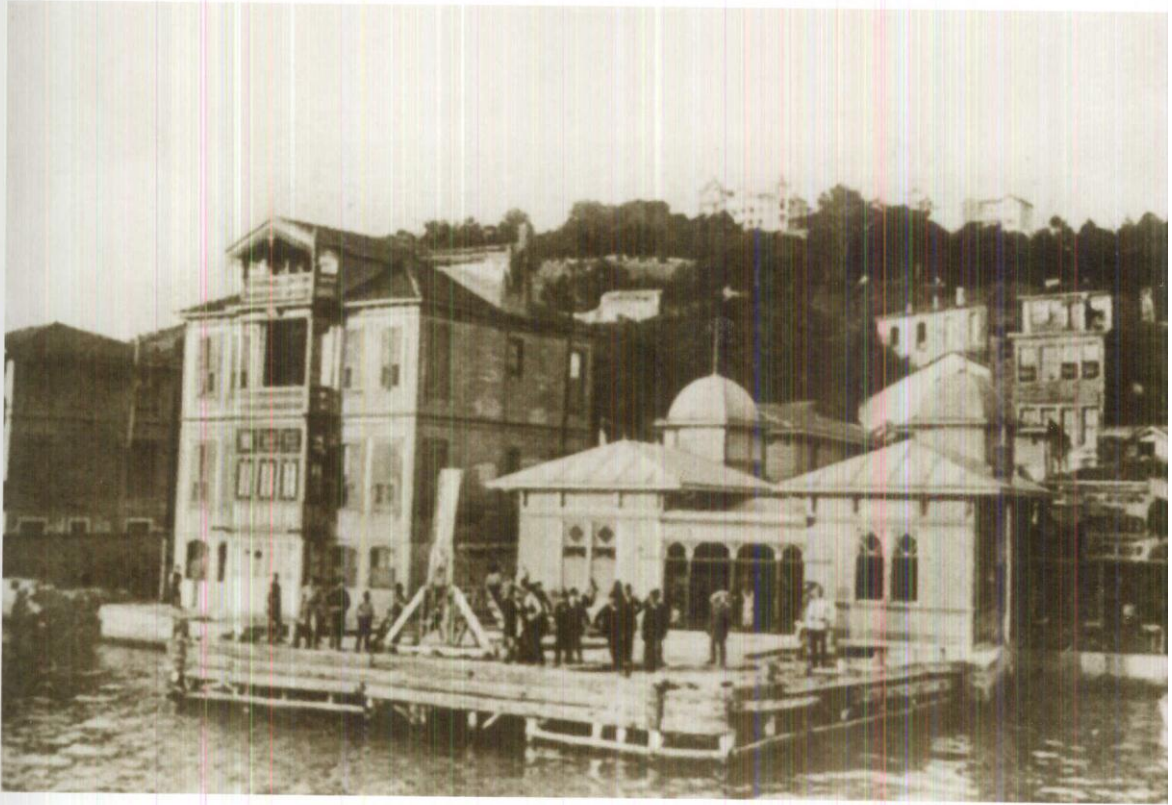
1950'li yıllere kadar ahşap ve bahçeli evleri, havadar mekânı, billur suları ile bir sayfiye yurdu olan Bulurlu, adını bir savaş sonrasında alır. Bulurlu köyünün en eski âdetlerinden biri de köyde her yıl bahar mevsiminde şenlikler düzenlenmesiydi. Büyük çadırlarda güreşler tertip edilir, bu güreşleri ya da güreşen yağız delikanlıları seyretmek için İslâmbol'un dört bir bucağından insanlar gelirdi. "Bulurlu'ya gelin mi gideceksin" deyişiyle tanınan bu köyde düğünler dokuz gün dokuz gece sürerdi, kaynanalar ise gerçek bir valideydi.

*Küçük Çamlıca'dan Bulurlu ve
Örnek mahallerine bir bakış.*

Dünya üzerinde pek az yer vardır ki, adı bulunduğu şehir kadar öne çıkmış olsun. İşte Üsküdar da böyle yerlerden biridir. İstanbul içinde adı her zaman İstanbul kadar öne çıkar. Üsküdar içinde de Beylerbeyi semti benzer bir ayrıcalığa sahiptir.

Beylerbeyi.

"Türk ahşap yapı sanatı, tabiatla uyum içinde bir cazibeye sahipti. Bu sanatın ürünü binalardan kurulmuş şehir ve kasabalarımız da öyleydi. Onun içindir ki memleketimize, özellikle de en büyük şehrimiz İstanbul'a gelen yabancı sanatçılar, başka hiçbir yerde göremedikleri bu güzellik karşısında hayran kalırlardı."

Reşad Ekrem Koçu

Eski Çengelköy İskelesi.

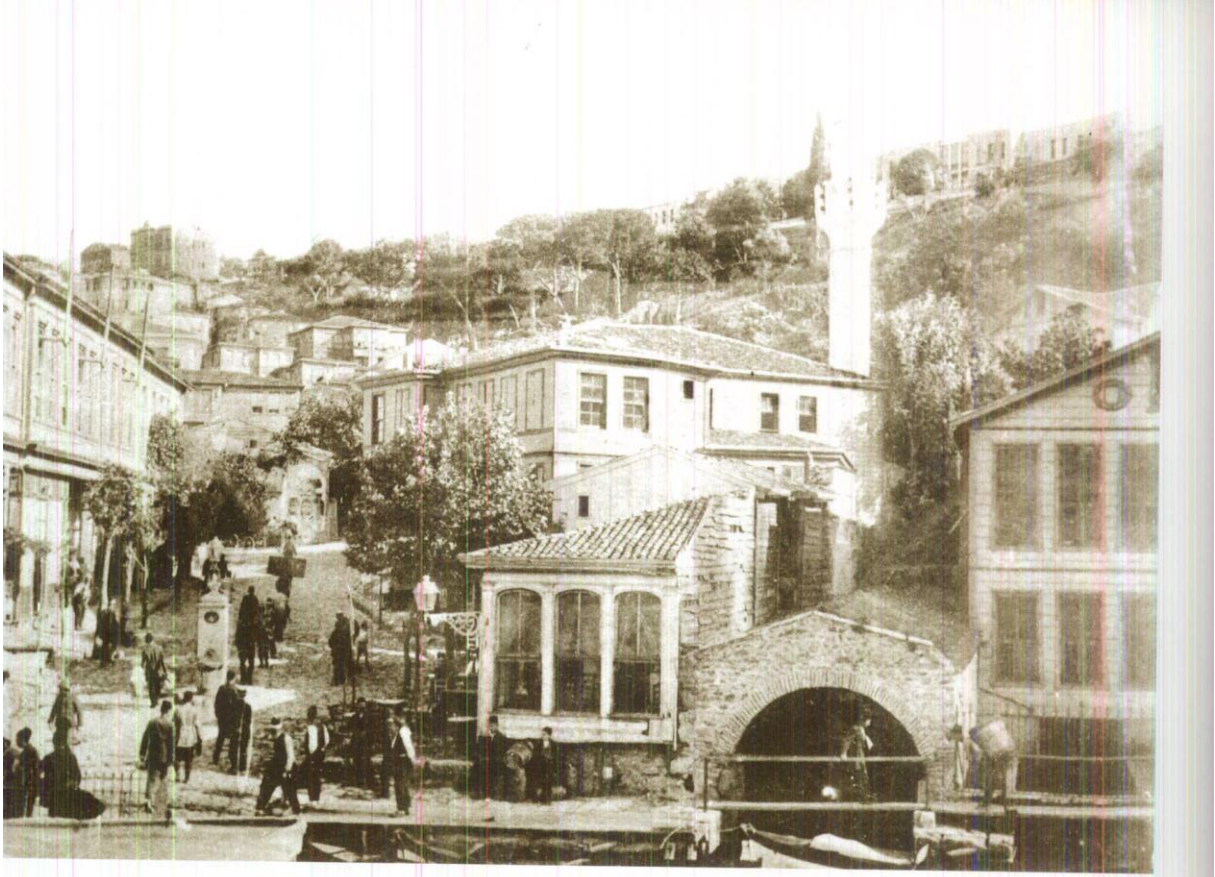
Yıllar geçtikçe alışkanlıklar ve zevkler de değişir. Ancak Üsküdar sakinlerinin alışkanlıkları ve zevkleri değişmez; ulviliklerle kuşandıklarından, çağlar geçse de hep Üsküdar mührünü taşımaya devam ederler.

Vanıköy İskelesi.

Kayıkçılar gerek tarihî, gerek sosyal açıdan Üsküdar'ın kültürel hafızasında kalıcı ve kuşatıcı izler bırakmışlardır. Kayıkçı esnafı arasında yaşanmış sayısız olaydan hafızalarda kalanlar, yazılı ve sözlü kültür eserleri içinde günümüze kadar aktarılmıştır.

Kandıllı.

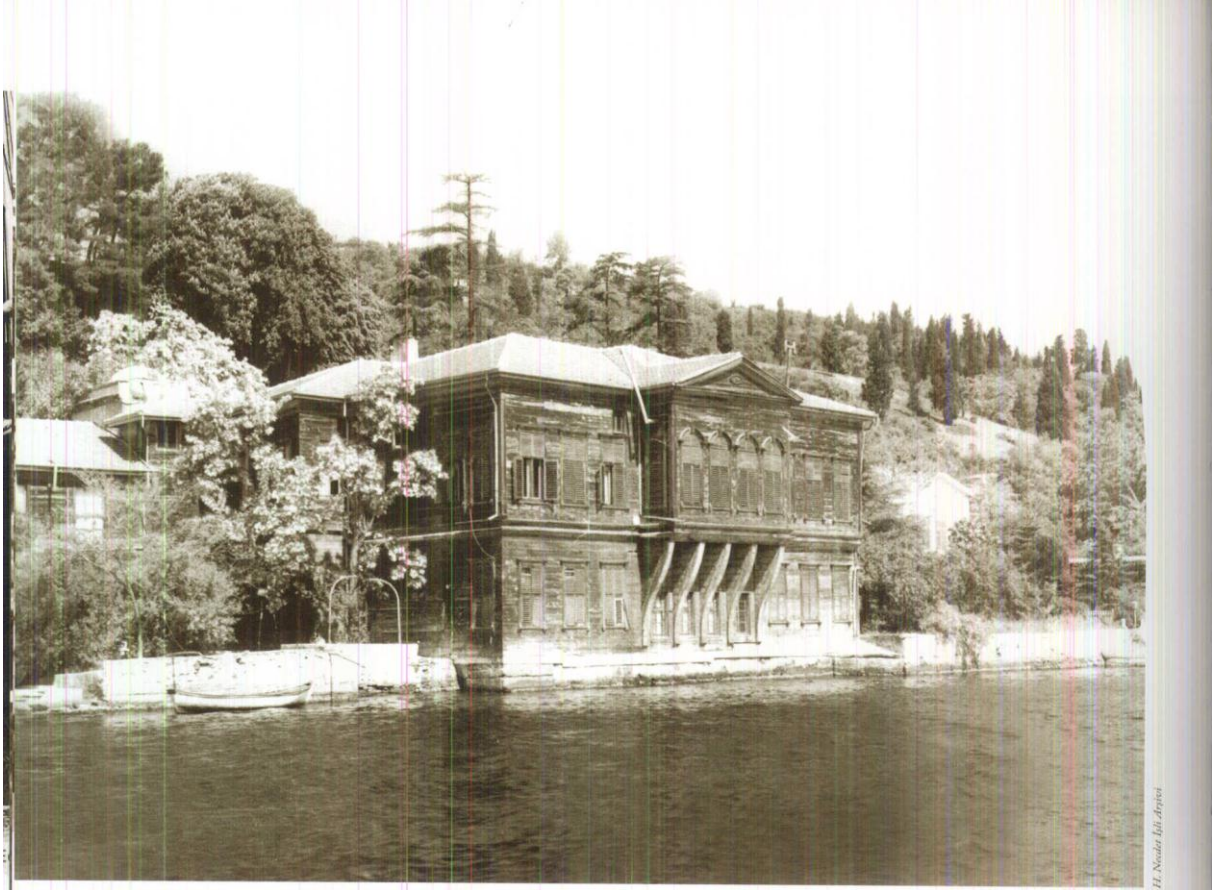
20. yüzyılın neredeyse yarısına kadar Kandilli, Kuzguncuk'ta olduğu gibi farklı kültürleri bir arada barındıran bir muhittir. İskeleden inip karaya ayak basar basmaz sizi, iskelenin hemen yanındaki Kandilli Çeşmesi karşılar. İskelenin kayıkhanesi ise binayı ikiye ayıran yapısıyla farklı bir güzelliكتedir.

Kandilli İskelesi, kayıkbane ve camii (eski balı).

Kandilli İskelesi, Üsküdar'ın Boğaziçi bölgesi deniz ulaşımında önemli bir duraktır. Bu durakta zamanlar boyu sevinçler, huzurlar ve acılar birbirine karışmış, âdeta hatıraların kilimi dokunmuştur.

Kandilli İskelesi ve çeymesi.

El Nevali İkt. Arşivi

Lamartine'nin vurguladığı gibi, Boğaziçi'ndeki birbirinden güzel yalılar, 30 kilometrelik, âdeta sudan yapılmış bir cadde oluşturlar.

Kanlıca Zariif Mustafa Paşa Yalısı.

Gündelik hayat Üsküdar'da bir Anadolu güzelliğidir. Anadolu'nun çağlar boyu farklı kültürleri aynı potada eriten özelliği, en canlı şekliyle Üsküdar'da yaşamaktadır.

Kuzguncuk.

H. Noda İlti Arpici

Boğaziçi medeniyeti, doğal ve tarihi zenginliğin uyumu içinde şekillenmiştir. Kıyı boyunca bir gerdanlık gibi sıralanan yalıların ihtişamı, yalıların arkasındaki ara sokaklara doğru yayılan zarif Üsküdar evleriyle bütünleşmiş bir görünüm sergiler.

*Hacı Paşa Yalısı,
1970'lerin sonunda yandı.*

"İstanbul bir mâlik-i deryâ-yı letafettir ki yalnız hazin hazin sahillerine yüz sürerek pişgâhından akıp giden deryanın safası, mevkin bütün cihan içinde akransızlığını ispata kifayet eder."

İntibah / Namik Kemal

Vaniköy'de yahılar.

H. Neda, İki Arpa

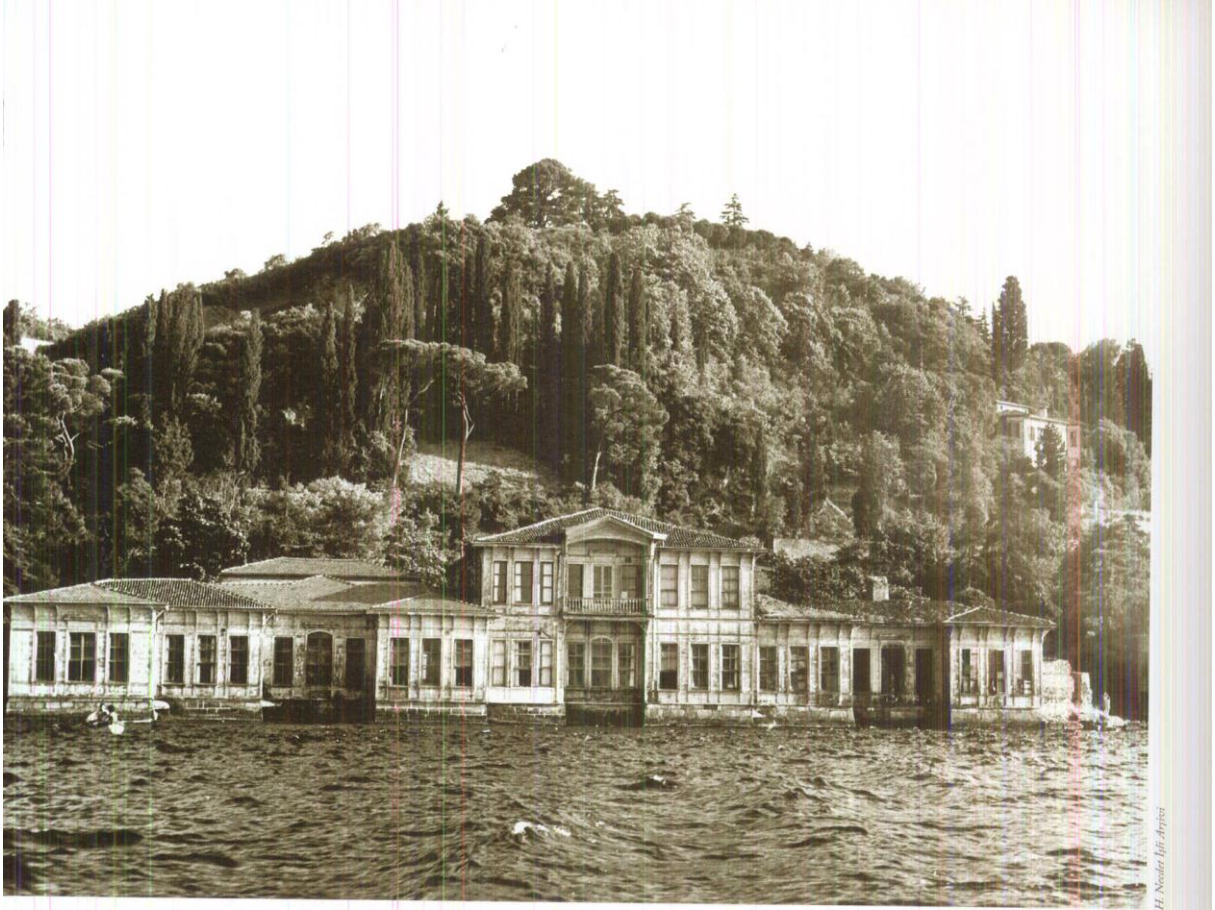
Değerler sistemimiz içinde bizi biz yapan güzellikler, Üsküdar'ın mütevazı ve dost ışıklarında, sıkıntıların gecelerini iç huzurunun sabah ışıltılarına çeviren birer ilahî nefes gibidir. O güzellikler hâlâ Üsküdar'da soluk alıp vermeye devam etmektedir. Denilebilir ki huzur İstanbul'a Üsküdar'dan iner.

Kont Ostrolog Yalısı.

18. yüzyıl sonrasında Üsküdar'ın sosyal yapısı, saray erkânına mensup ailelerin tercihleri ekseninde bir sayfiye yeri kimliğine doğru değişim göstermişti. Üsküdar artık vezirlerin, paşaların, şairlerin, bestakârların, ressamların yerleşim yeri olmaya başlamıştı. Saray zerafetiyle Üsküdar mütevazılığı aynı potada birleşmişti.

İsmail Paşa Yalısı (yanı), Yanında Abut Efendi Yalısı (Altunizade Yalısı) bulunur.

Üsküdarlı olmak, bütün feyzini Üsküdar'dan almaktır. Çünkü Üsküdar bütün Anadolu yakasını temsil eder. Burhan Felek'in belirttiği gibi Anadolu yakasının başşehri Üsküdar'dır.

Küçüksu'da Kıbrıslılar Yalısı.

H. Nispet Kılı Arpacı

"Bizim çocukluğumuz, kafesler, pancurlar, kameriyeler, eski evler, harap yalılar, köşkler, bahçeler, çayırırlar, kayıkhaneler ve rıhtımlar havasında geçiyordu. O bakımdan mutlu idi, bizim kuşak. Önlerinden geçtiğimiz eski evlerin kafesleri bize, arkaalarında tarifi imkânsız tatlı, heyecanlı ve güzel şeyler saklıyorlarmış gibi gelirdi."

Yaşadığım Boğaziçi /
İffet Evin

Paşalimanı Korusu önündeki yalılar.
Heykeltraş İhsan Bey Yalısı.
Foto: Ali Tuncer (1973).

H. Noda İlti Ayrıcı

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Altunizade İsmail Zühdi Paşa tarafından yaptırılmıştır. İsmail Zühdi Efendi'nin babası, altıncı esnafından olduğu için kendi yaptırdığı mahalle de bu isimle anılmaktadır. Asıl mesleği nakkaşlık olan İsmail Efendi sonraları devlet binalarının yapımında görev almış, hatta Dolmabahçe Sarayı'nın inşasında gösterdiği dürtü ve doğru yönetim sonucunda kendisine mükafat olarak Şûrâ-yı Askerî Âzâlığı verilmiştir. 1860 yılına kadar bu görevini sürdüren İsmail Efendi daha sonra ticarete atılmış ve yüklüce bir servetin sahibi olmuştur. Kendisine iyi ahlakından dolayı 1877'de Rütbe-i bâlâ, 1878'de ise vezirlik verilmiş ve böylece paşa olmuştur.

Birçok hayır ve hasenatta bulunan İsmail Efendi'nin yaptırdığı en önemli eserlerden biri de Altunizade Camii'dir. Caminin minberinde bulunan ve yakın zaman önce çalınan sancak, '93 Harbi'nden kalma idi. İsmail Efendi 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sırasında gönüllü bir tabur oluşturmuş, askerlerin bütün giyim ve iye ihtiyaçlarını ailelerine varıncaya kadar karşılamıştır. Daha önce caminin minberinde yer alan ve üzerinde "yâ Muhammed" yazılı olan sancak, '93 Harbi'nde gönüllü olarak görev yapan Altunizade Taburu'nun taşıdığı sancaktı.

Altunizade İsmail Paşa Köşkü ve Camii.

Yüzyılın başındaki Üsküdar evlerinin karakteristik özeliği, istisnasız her evin bir bahçesi olmasıydı. Giriş kapısı sokağa açılıyorsa içeride de mutlaka evin arka bahçesine açılan bir başka kapı bulunurdu. Belki de bu ikinci kapı huzura açılıyordu.

Abmet Çelebi Camii minaresinden, Aziz Mahmud Hüdayi Dergâhı yönüne bir bakış (Sümbülzade Sokak).

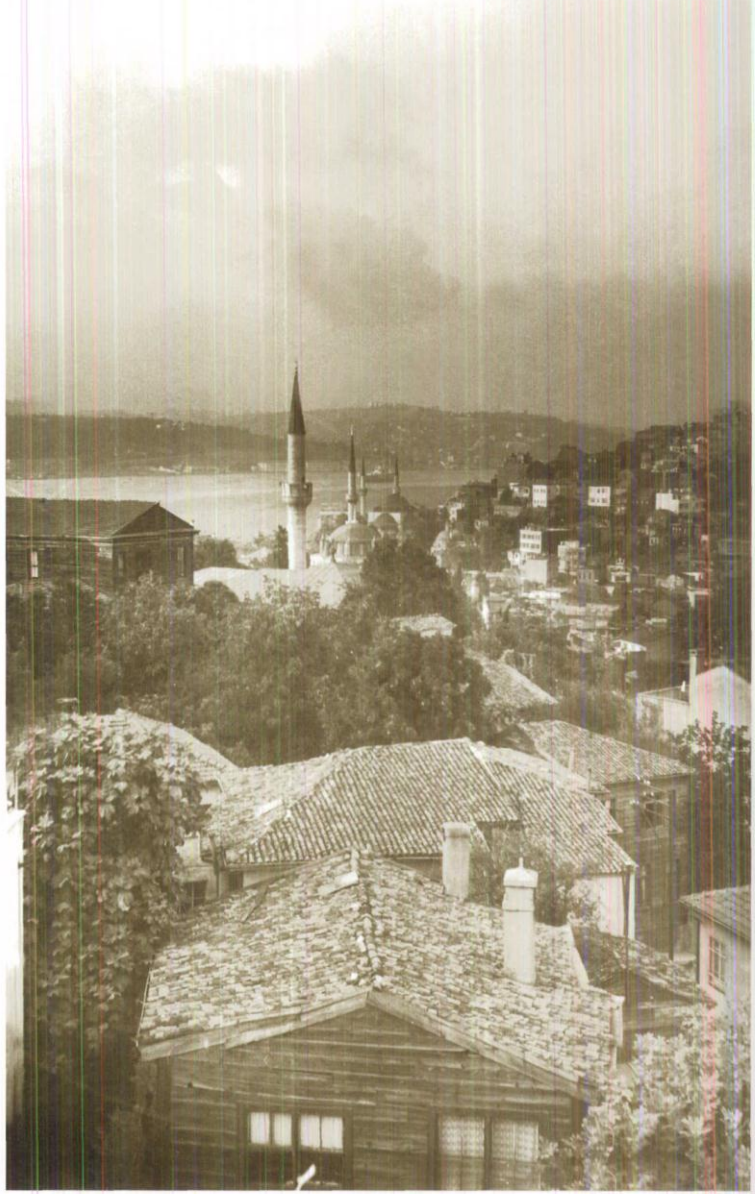

Foto: Benim Evim

Foto: Beşim Çayır

Taş döşeli dar sokaklarda dolaşırken birdenbire sizi büyüleyen bir tarihin içine dalıvermeniz hiç de şaşırtıcı değildir aslında. Söz konusu olan Üsküdar ise bu durum sık sık karşılaştığınız bir olgudur.

*Tebbirbane Sokak.
Türübi Konak.*

"Demem odur ki, ben kendimi Üsküdar'da bildim ve Üsküdar'da buldum. Onun için Üsküdar'ı severim. Soyadı kanunu çıkmadan önce, ben imzamın üstüne 'Üsküdarlı' diye bir sıfat ilâve ederdim. Çünkü Üsküdar sıfatıyla öğünürdüm."

Hayal Belde Üsküdar /
Burhan Felek

Üsküdar Tebbirbanesi.

Erkek Erkekler Derneği

"Üsküdar/İstanbul insanları, ruhen erbab-ı yesar, eshab-ı namus, takva sahibi, muteber insanlar olduğu gibi; güzel İstanbul Türkçesi konuşan, itinalı konuşan, servete ve kuvvete eğilmeyen, vakur, milletine, vatanına aidiyet duygusuyla bağlı; nükteyi, kendisine karşı olursa bile feda etmeyen, kendi rahatı için başkasına rahatsızlık vermeyen, güzel insanlardı."

Üsküdar'da Sabah Oldu /
Nadir Utkan

Doğancılar Mitingi, 1919.

Foto: Basim C  ner

Tabaklar Mahallesi, K lbani sokak (1964).

Foto: Batum Çayır

Karacaabmet, İnadiye Camii Sokağı ile Balçılar Yokuşu'nun birleştiği yer (1964).

1

2

"Üsküdar, su kültürünü temsil eden eserleriyle tarih içinde âdeta bir su medeniyeti merkezi haline gelmiştir. Bu yüzden ki kenar semtlerinden merkez dokuya kadar pek çok sokakta çeşme ve hamamlar görülebilir. "Üsküdar'da vakıf malı olarak kalan tek hamam İcadiye Dağ Hamamı'dır. Yüzyıl başlarında İcadiye Dağ Hamamı'nın bulunduğu yerlerde yoğun olan Yahudi cemaati, yaşanan büyük bir yangın neticesinde bu bölgedeki evleri, sinagog ve okulları terk etmişlerdi."

1: Kuzguncuk İcadiye Dağ Hamamı.
2: Atik Valide Hamamı (1964).

Kuzguncuk /
Nedret Ebcim

Üsküdar'ın sosyal yaşamının tarihini yazmak, ara sokakların dolambaçlı yollarına dalıp o bilinmezler tarihine derinlemesine nüfuz etmekle mümkündür. Böyle bir araştırmaya giriştiğinizde Üsküdar, size bugüne kalmayan birçok sırrını usulca fısıldayacaktır.

Balaban Tekkesi girişi ve Balaban Çeşmesi.

Üsküdar, modern çağın bunalımlarından kaçıp kurulmak isteyenlerin güvenle sığınabilecekleri engin bir limandır. Bu liman, medeniyetimizin değerler sistemini yüzyıllar boyu ihtişamla temsil etmektedir.

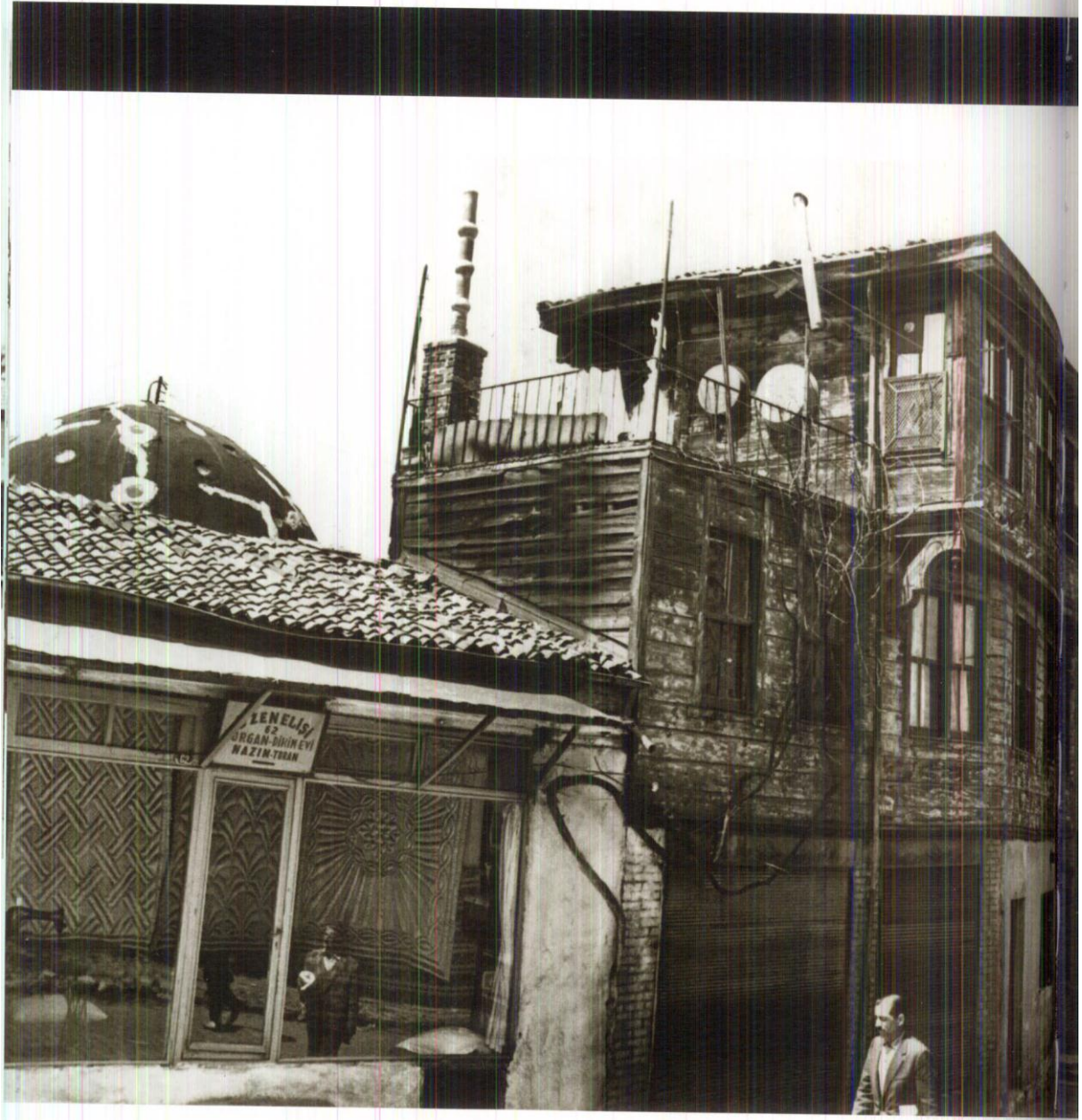
Fethiye Korusu'ndan Paşalimanı'na ve karşı yakadaki saraylara bir bakış.

Foto: Batın Çayır

Üsküdar'da mahalle kavramı anlamını her zaman korumuştur. Mahalle ve mahalleli birbirini tamamlayan bir kavramdır. Üç kuşaktan az olmamak kaydıyla herkesin birbirini tanıdığı eski Üsküdar mahalle dokusunda, mahalle sakinleri zorunlu olmadıkça başka semtlere ya da şehirlere göç etmemişlerdir.

Valide-i Arik'te Valide Kahya Sokak.

"Üsküdarlılar hatır sorarken genellikle, 'Âfiyettesinizdir ya inşâllâh Efendim?' şeklinde bir formül kullanırlardı. Sabahları 'Sabah-ı şerifiniz hayırlı olsun!' denir, ayrılırken 'Allaha ısmarladık Efendim' temennisine de 'Selâmetle Efendim' şeklinde cevap verilirdi. Üsküdar'ın fukarâ-i sâbirin'i kendilerine bir ikramda bulunulduğunda genellikle, 'Allah râzî olsun, betinizi bereketinizi tezyîd etsin, kazadan belâdan muhafaza etsin Efendim!' diye karşılık verirlerdi."

*Üsküdar ah Üsküdar /
Ahmet Yüksel Özemre*

*Rum Mehmet Paşa Hamamı ve
İbrahim Paşa Çeşmesi.*

Foto: Basim Çayır

ARCA A. Arpa

Üsküdar kanaat sahibi olmasıyla, aynı zamanda komşuluğun ve tanış olmanın ötesinde, Üsküdarlı olmanın erdemini de içine alan bir karakter özelliği gösterir.

Abmediye'den Çeşme Meydanı'na bir bakış.

Üsküdar İskele Meydanı, 1950 sonrasında teşekkül etmiştir. Bu gelişme maalesef, meydanı dolduran tarihî dokunun ve çarşının yitirilmesine yol açmıştır. Geçmiş zamanın hayatı her yönüyle kuşatan çarşı-sokak ve evler uyumu böylece adım adım tükenip gitmiştir.

Teşrifati Akif Efendi Camii.

"Mahallelerde o zaman muayyen ve herkesçe belli seyyar satıcılar vardı. Bir kere ekmekçi mutlaka her sabah erkence gelir, ay be ay hesap görmek için çetele tutardı. Çetele dört köşe bir tahta değneğin köşeleri çentilmek suretiyle ekmek sayısı hesabını tutan bir araçtı. Mahallelerden geçen seyyar satıcılar şunlardı: Ciğerci, kasap (uzun sırık ve sırığı koymak için üstü oluklu sehpalarla iki kişi gezerlerdi). Et, altın para hesabı 3,5-4 kuruşa satılırdı. Her mahallenin bir yoğurtçusu, bir turşucusu, bir muhallebicisi, bir revani ve kuş lokumu satan tablacısı, tahin pekmezcisi, zerzevatçısı, hatta küçük bira francalası satan küfeli ekmekçisi vardı."

Yaşadığımız Günler /
Burhan Felek

Abmediye Camii'ne köşesinden
bir bakış.

Paşakapısı bir dönem Rüştîye Mektebi, daha sonra da cezaevi olmuştur. Sokak ismini Tunusbağı Bahçesi'nden alır. Rivayete göre Kaptan-ı Derya Piyale Paşa, Cebe Adası'nın fethinden sonra İstanbul'a dönerken Tunus'tan getirdiği asma fidelerini buraya diktirdiği için semt bu isimle anılmıştır. Bu bahçenin bugünkü Tunusbağı Caddesi'nin arkasında bulunduğu tahmin edilmektedir.

1950'ler. Tunusbağı Caddesi tramvay yolu.

Foto: H. Nispeti / İltis

Üsküdarlılık, aidiyet duygusunun tarifi mümkün olmayan hazzını verir insana. Bu hazzı duymak, her şeyden önce samimiyeti gerektirir. Bundandır ki Üsküdar'da yaşamak kolay olsa da Üsküdarlılık zor bir merhaledir.

Doğancılar İtfaiye önü.

H. Nispet İzzet Arısoy

"Şehir içinde ev ve konak, yazlıklarda da yalı ve köşk kalmadı diyebilirim. Eski İstanbul'u koruları, çam ve çınar ağaçları, bağları, bostanları, meyve ve çiçek bahçeleriyle birlikte görmek isteyenler, eski İstanbul resimlerine bakacaklardır. Sonra da etraflarını saran beton ve demir yığınlarını görerek hırstan doğmuş felâketin azametini anlayacaklardır."

Reşat Ekrem Koçu

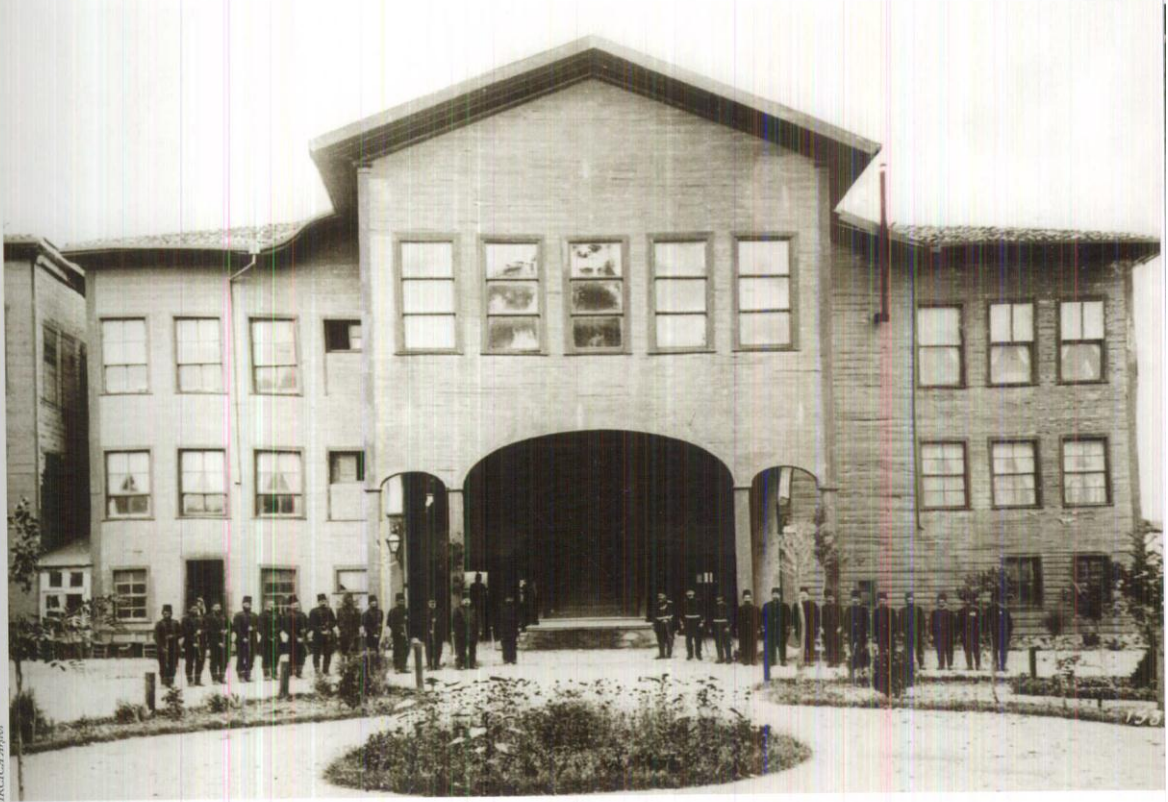
*Doğancılar'da Hacı Ahmed Paşa Türbesi
ve camii, Türbe Mimar Sinan'ın eseridir.
18. yüzyılda yenilendi.*

"Üsküdar ahâlisi sokağa çıkarken cebinde daima fakirlere vermek üzere bozuk para bulundururdu. İsteyene mutlaka sadaka verilir. Fıkârâ, sarhoş bile olsa, asla tahkîr edilmezdi. Sarhoşa nasihatın tesir etmeyeceğini iyi bilen Üsküdarlılar yalnızca: "Allah ikrahlığını versin, umurunu hayra tebdil etsin, evlâdım!" diye dua eder, cevap olarak da: "Âmin Efendim; Allah sizden razı olsun!" duasını alırlardı."

Doğançılar Parkı, Nasubi Efendi Camii.

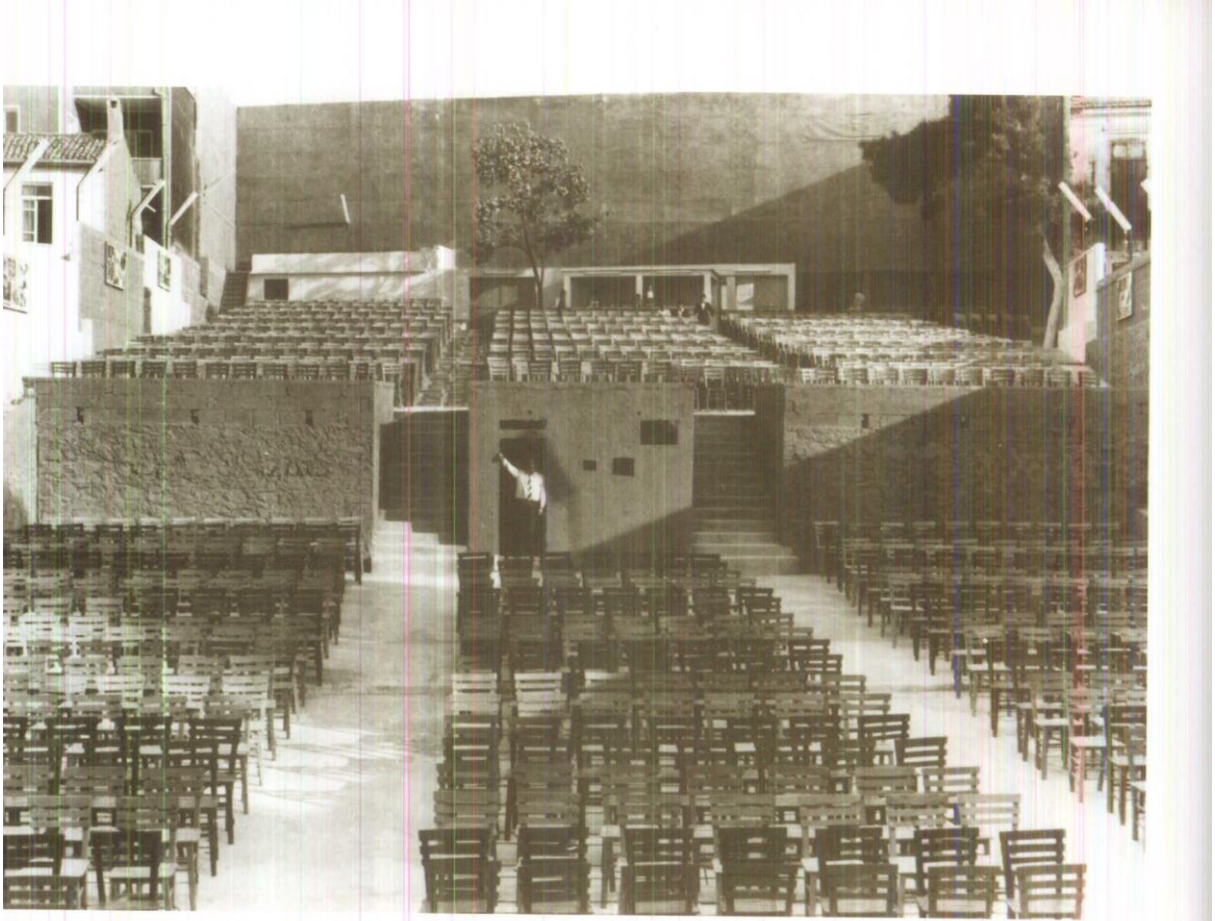
*Üsküdar ah Üsküdar /
Ahmet Yüksel Özermre*

İRCİLA Arşivi

Üsküdar Belediyesi tarihi, kadılık ve mutasarrıflık dönemleri itibarıyla uzun yıllar öncesine uzansa da bildiğimiz anlamda belediye hizmetlerinin kurumsallaşması, 1876'da Üsküdar'ın İstanbul şehremanetine bağlanmasıyla başlar. Cumhuriyetten sonra Üsküdar, 1926 mülki yapılanması içinde İstanbul'un incisi bir ilçe olarak yer alır. Müstakil bir belediye oluşu 1931 yılına uzansa da İstanbul Belediyesi'nden ayrılması, 1984 yılındaki yerel yönetimler düzenlemesiyle gerçekleşmiştir.

Üsküdar Mutasarrıflığı.

20. yüzyıl ortalarında Üsküdarlılar, televizyon yaygın olmadığından evlerde lambalı radyolardan müzik dinler, geceleri de bahçelerde kurulan ve "yazlık sinema" diye tabir edilen açık hava sinemalarına giderlerdi. Bu yazlık sinemaların en ünlüleri, Doğancılar Parkı'nın karşısındaki Aypark Yazlık Sineması ile Ahmedîye'de, Tunusbağı'nda ve Duvardibi'ndeki yazlık sinemalardı.

Üsküdar'da yazlık sinema.

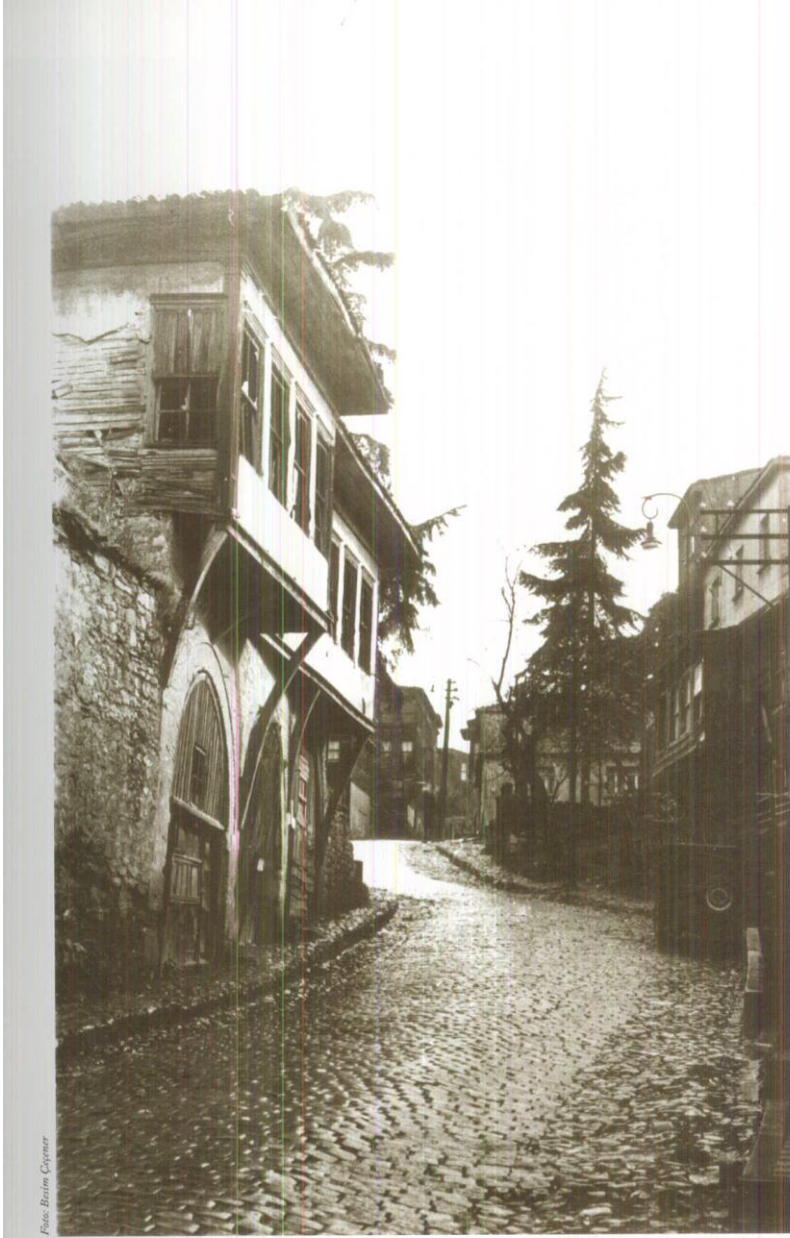
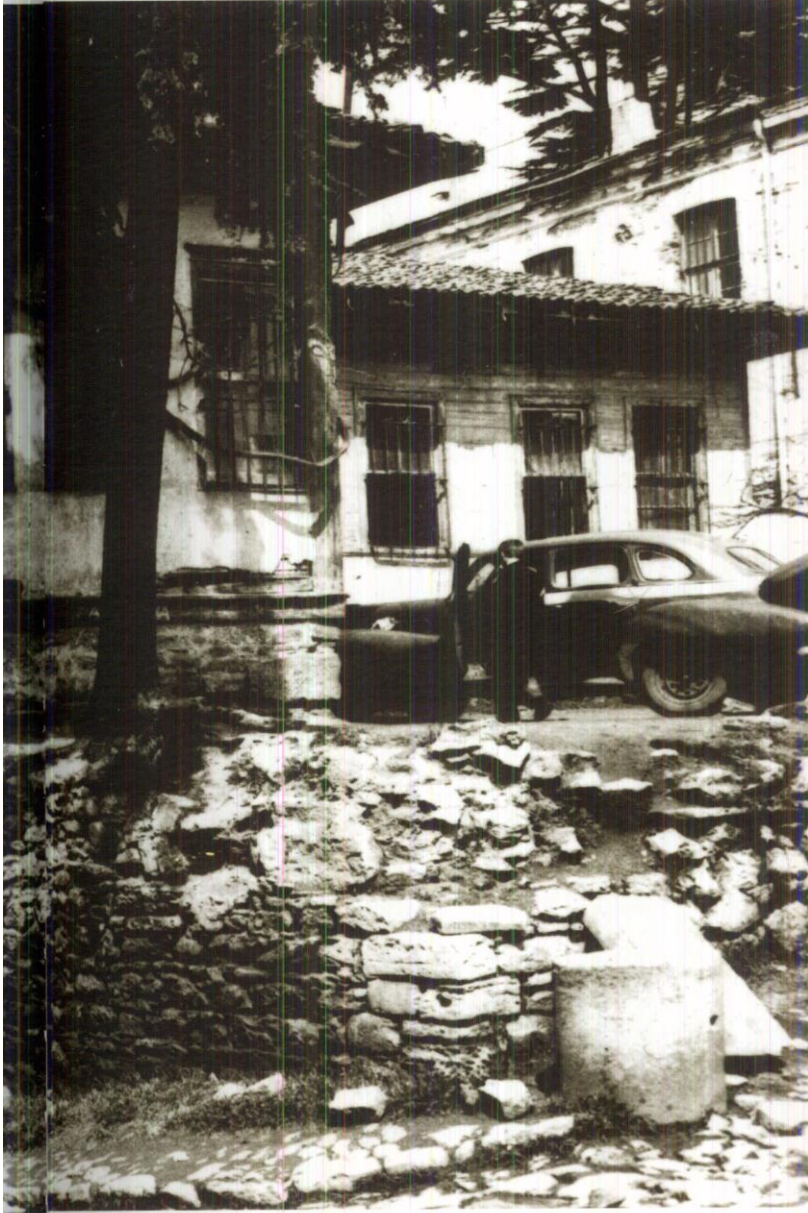

Foto: Beşim Çeçen

Üsküdar'ın kadim mahallelerinden Atik Valide semtindeki Sokullu Mehmet Paşa İlkokulu'nun karşısında; yıllara meydan okuyan konak, tarihin dönen çarkında her gün biraz daha kendi içindeki ıssızlığa gömülmektedir.

Ahçıbaşı Konakı.

"Bu binanın karşısında Sokullu Mehmet Paşa'nın yaptırdığı iki katlı, büyük bir yapı var. Topçu kışlası olarak mı yoksa kışla olarak mı yapılmıştır bilinmez. Alt katı boydan boya direkli taşlık. Burada kışın bahçede oynar gibi koşuşurduk. Bu bina Atatürk ve İnönü zamanında ilkokul olarak kullanıldı. İsmi 15. ilkokul idi. Ben bu okulda okudum. Demokrat Parti zamanında Sokullu Mehmet Paşa ilkokulu ismini aldı. Sonra eskidi. Tamir etmediler. Hastane Bahçe dediğimiz bir arsaya Valide Camii'nin o güzel görünüşünü bozacak şekilde yeni bir ilkokul binası yaptılar. Tamir masrafı mı fazlaydı yoksa inşaat masrafı mı bilinmez. Sokullu Mehmet Paşa'dan gelen bina tarihi eser sayılmaz mı? Öyle yıkmaya terk etmek doğru mu? Bu binanın bir de büyük bahçesi vardır. Bahçe kapısının önünde Toptaşı Caddesi'nde "yalak" dediğimiz, atların su içmesine mahsus, mermer duvarlı bir çeşme var. Yaz kış acı suyu akar durur."

"Toptaşı" (1973) adlı eserden
Abdülkadir Özbank

*Abıybaşı Konağı yakından,
Sokullu Mehmet Paşa İlkokulu'nun
karşısında.*

H. Nade İğit Arpacı

Çıkma sokaklar Osmanlı mahalle yapısının kendine has bir unsurdur. Sokağın yükünü, kasvetini eksiltten bir unsurdur bu. Tıpkı Kır Bakkaı Çıkma'na açılan sokağın 1960'lardaki peyzajında olduğu gibi.

Valide-i Atik İmaretine bir bakış.

Foto: Batım Çayır

Atik Valide Külliyesi'nin hemen ilerisinde yer alan eski evler, çok değil 50 yıl önce mevcudiyetlerini sakinlerinin vakar ve hüznüyle bütünleştirmiş bir görünüm sergilemekteydiler.

Atik Valide'de bir sokak.

Semtler şehirlerin nakışlarıdır. Üsküdar'da oluşan her renk, İstanbul nakışına ayrı bir değer katar.

Divitçiler'de Yakup Ağa Sıbyan Mektebi.

E.F. (İsmail Bıyıksoy'un Arşivi)

Kimi zaman bir sokağın başında, kimi zaman evlerin önünde yer alan hazireler, kadim selvilerin altında sonsuzluk ırmağında yıkanan ruhların Üsküdar toprağında yankılanan sesleridir. Bu sesler fetihten önce de, Üsküdar'da yankılanıyordu.

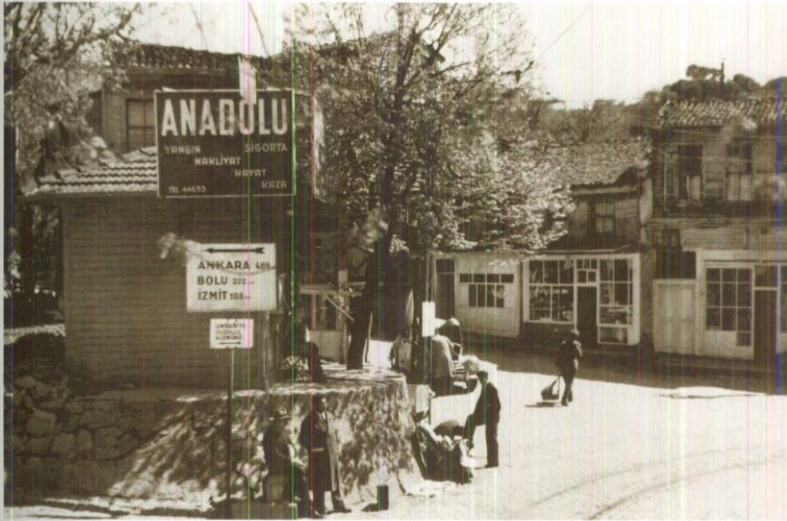
Kefçedede'de İskender Baba Tekkesi.

Hemen hepsi iki vagonlu olan tramvayların bir hattı Üsküdar'dan kalkar, Bülbulderesi yoluyla Bağlarbaşı'na, oradan da Kısıklı Meydanı'na kadar giderdi. Başka bir hat yine Üsküdar'dan Tunusbağı yoluyla bir taraftan Kadıköy'e, başka bir hatla Nuhkuyusu yolundan yine Kısıklı'ya bağlanırdı.

Kısıklı Bağlarbaşı Yolu.

Kısıklı'dan Çamlıca'ya dönen yolda yüzyıl başında hiç kimse Üsküdar'a inme bile mevcut yapılar ekseninde herkes bambaşka dünyalara ve saadete yelken açabiliyordu. İyiliğin ve cömertliğin sebillerine inen güvercinlerinki gibi bir yelken açmaydı bu.

Kısıklı Meydanı.

Üsküdar. Fıstık Ağacı . 10

Üsküdar'dan Fıstık Ağacı'na giden yol sizi, şehrin karmaşasından uzaklaştırıp bambaşka, huzurlu bir dünyaya getirip bırakırdı.

Fıstık Ağacı.

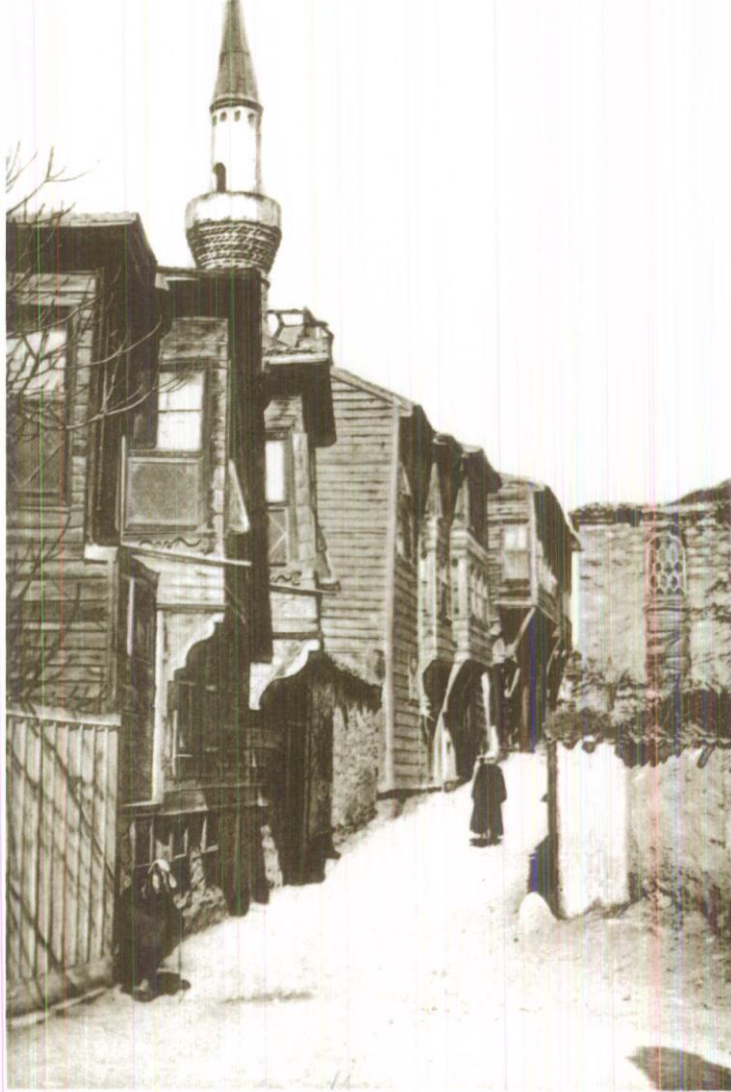

Tramvay hattı ile ulaşım, Üsküdar cihetinde 1 Ocak 1928'de Üsküdar-Kısıklı hattı arasında başlamıştı. Daha sonra bunu; Bağlarbaşı-Haydarpaşa ve Haydarpaşa-Üsküdar hatları izlemişti. Bu güzergâhlar Kısıklı bölgesini bir cazibe merkezi haline getirmişti.

Kısıklı.

Hüdâyi Külliyesi'ni geceleri gördüğünüzde sokak lambalarının loş ışıkları altında külliye'nin dört yanını kuşatan hece taşları birer manevi anıt gibi yükselir. Çevresindeki sevimsiz apartmanların sessizliği altında külliye, ancak duymak isteyenlerin duyabileceği bir hakikat dilinden konuşur durur.

Üsküdar'da eski bir sokak.

H. Nâzım Akın Arşivi

Üsküdar'ın kısa süren saltanatında takvim yapraklarından ibaret değildir zaman. Esasen Üsküdar'ın saltanatı, ulu mabetlerin içinde bir sonsuzluk ırmağında yıkanmak demektir...

Şeyh Camii Sokak.

Arnavut kaldırımli sokaklardan
ağır adımlarla ilerlediğinizde
sıra sıra ahşap evler size
gideceğiniz yere kadar
ahbaplık ederlerdi.
Üsküdar'a ayak bastığınızda
yalnızlık kaybolur giderdi.

*Çarşıdere Çeşmesi'nden
Valide-i Atrike çıkan yol.*

H. Nader İpli Arşivi

Foto: Beirun Çeyran

Sokağa adım attığınızda hayatın olağan akışı içinde herşeyin sokağa yansması ve buradan da evlere dağılmasının sırrı, Üsküdar'ın tarih ve kültürle zenginleşmiş sosyal hayatının doğal seyrindendir.

*Meclevibane'den yukarı çıkan yol.
Açık Türbe Sokak.*

Üsküdar'ı dolaşırken artık son derece azalmış eski ahşap evlerin harap halini görünce günümüz insanının vefasızlığına üzülmemek mümkün değildir. Tarihin tanığı olan bu evlerin sesleri kesilmiş, ahenkleri maziye karışmıştır.

Beylerbeyi.

Foto: Bezm-i Âlem

"Türk hamamından dışarı çıktığım zaman kendimi o derece hafif, neşeli ve çevik hissetmişim ki yol yorgunluğundan eser kalmamıştı. Âdeta gökyüzündeki melekler yanımda yürüyorlar sanmışım."

Téophile Gautier (1853)

Ağa Hamamı.

Üsküdar tepelerinden baktığınızda İstanbul bir başka güzel görünür.
Çamlıca'dan dökülen gün ışıkları, bir nurlar tufanı gibi Boğaziçi'ni doldurur.

*Doğancılar Caddesi,
Çifte Hamam Arsası (1964).*

Foto. H. Nâzım İleri

“Üsküdar’da bazı mahallelerde Fikarâ Taşı bulunurdu. Mahalle sakinleri yatsı namazına camiye giderken taşın kovuğuna bir miktar para bırakırlardı. Yatsı namazından sonra camiden ihtiyacı olanlar en son çıkar ve taşın yanından geçerken taşın kovuğuna ellerini daldırarak bir miktar para alırlardı. Kimse paranın hepsini kaldırmayı düşünmezdi. Ertesi günün ekmek parasını almak onlara yeterdi, öyle ki ertesi sabah fikarâ taşında hâlâ para kalmış olduğu dahî vâki idi.”

Üsküdar ah Üsküdar /
Ahmet Yüksel Özemre

Kerime Hatun Camii.

H. Noddi / İlla Ayazma

Ayazma Camii ve çevresi Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde de vurgulandığı gibi Üsküdar Basmaları'nın imalat atölyeleriyle çevriliydi. Bunlardan en büyüğü olan Ayazma Basmahanesi, caminin hemen yanında bugün sadece bir arsası kalmış, iki katlı, özel bir yapı idi.

Ayazma'da Basmahane.

Foto: Betim Çaglar

"Bazı semtlerde rüzgâr yerine ruh eser" nitelemesinde olduğu gibi Üsküdar, ahşap evlerinden konaklarına, köşklerinden yalılarına bütün o geçmiş zaman meltemlerinin medeniyetimizin ruhuyla estiği diyardır.

Nuhkuyusu Caddesi'nde Arif Hikmet Bey Sebili.

Huzura yelken açmak, geçmiş zaman Üsküdar evlerinde sarsılmayan bir inancın tezahürüdür. Evlerin cumbaları sokağa tepeden bakarken, avlu kapıları hayata içeriden bakarlardı. İşte bütünlük budur.

Kartalbaba Tekkesi Şeyh Evi.

Üsküdar semtleri dünya ve ahiretin iç içe geçtiği, mistik bir atmosfer taşır. Böyle bir ortamda Üsküdar sakinlerinin zaman mefhumu da günün kıymetini idrak eden bir mahiyettir.

*Nubkuyusu Caddesi.
Kartalbaba Tekkesi.*

Dar ve uzun sokaklarda
çoşku içinde geçen bir
çocukluk, mutluluğun resminin
kendiliğinden yapılması gidir
âdeta, küçük çitlerin arkasında
ise zaman yarışının içinde
hatıralar eskidikçe eskimektedir
evlerle birlikte.

*Çavuşdere Çeşmesi'nden Valide-i Atik'e
çıkan yol ve Bulgurlu Mescidi.*

"Aslına bakarsanız o devirlerde mahalle imamının çok görevi vardı. Nikâh kıyar, mahalle çocuklarını okutur, mahallenin ahlâkî durumuyla alâkadar olur, kimsiz kimsesizlerin veliliğini yapar ve nihayet mezara kadar halkını takip ederdi. Doğrusu -zamanına göre- bu işlerin üstesinden gelecek çapta imamlar da vardı. Ancak benim zamanımda Selimiye Camii imamı olan meşhur hafızlardan Hoca Sabri Efendi'nin damadı Hoca Fehmi Efendi vardı ki, bütün İstanbul'da şöhet ve itibar sahibi idi."

Bulğurlu Mescidi.

*Yaşadığımız Günler /
Burhan Felek*

50 yıl evvel Üsküdar'ın hemen tüm mahalleleri doğallıklarından çok az bir şey yitirmişken, 50 yıl sonra da kaldırım taşlarından asma dallarına, iki katlı sevimli ahşap evlerden bağdadî köşklere kadar pek çok değerî görüntülerinin yitip gitmemesi, bugünden yarınlara içten bir temennidir.

Çinili Camii Meşrutası.

Foto: H. Nispeti / İlti

H. Nispet İleri Arşivi

Üsküdar, eğitim tarihimizde de ilklere aşinadır. İlk özel okullarımızdan Ravza-i Terakki İlkmektebi'nde (bugünkü Halil Rüştü İlkokulu) öğrenciler, Mühendishane'de basılmış dünya haritaları önünde Üsküdar'dan dünyayı tanımaya çıkmışlardır.

*Çeşme Meydanı'ndan, Abmediye Meydanı'na
(Gündoğumu Caddesi'ne) bir bakış.*

H. Nodda 1914 Arşivi

Bir tarafta kabristanının ulvi sonsuzluğu, diğer tarafta tespih taneleri gibi sıra sıra uzanan Üsküdar evlerinin yaşayan yüzü.

1880 öncesi. İnadiye Büyük Selim Paşa Yolu'nun üst başından Karacaahmet cibetine bir bakış.

H. Neda İlti Arşivi

Gündoğumu Caddesi'nde geçen zamana tanık olanlar, bu bölgenin, caddede yer alan tekkelerin mistik atmosferi içinde donup kalan ve sonsuzluk buhurlarını çevresine yayan bir özellik taşıdığına vurgu yaparlar.

Ahmediye, Gündoğumu Caddesi.

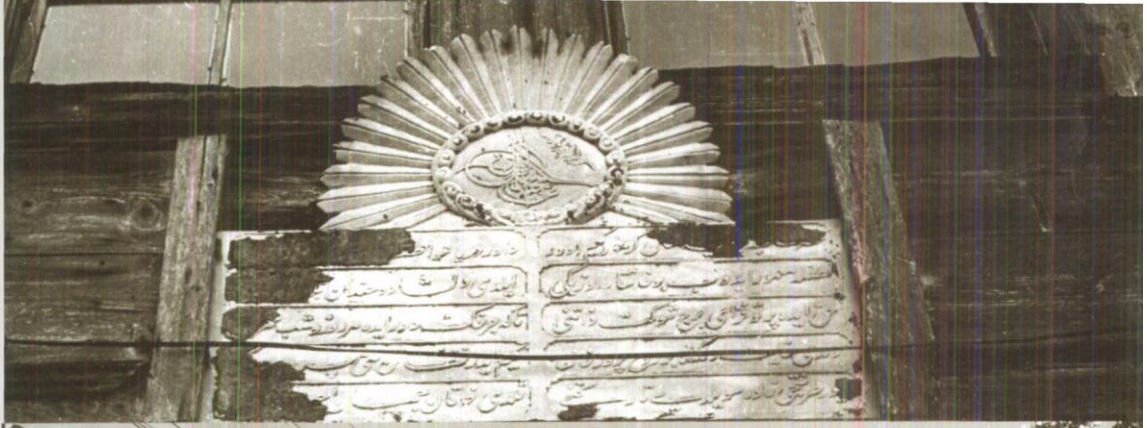

Foto: H. Nettekili

"Üsküdar'ın sanat, fen ve sosyal hayatına 1800'lerden itibaren damgasını basmış olan efsânevi dergâhlarından biri de Özbekler Dergâhı'dır. Ebru sanatında 'Üsküdar Okulu' denen ve bütün Türkiye'yi kaplamış olan cereyan, bu dergâhdan neşet etmiştir. Özbekler Dergâhı bugün dahî, dillere destan Özbek Pilâvı'na eşlik eden sohbetlerin yapılmakta olduğu, manevî bir mekândır."

Özbekler Tekkesi ve şu an
yanında olmayan kitabesi.

Üsküdar ahl Üsküdar /
Ahmet Yüksel Özermre

Foto: Beirun Çayır

Tabaklar Meydanı'na açılan sokağın arkasındaki tepelerde, bahçeli Üsküdar evlerinin henüz değişmemiş silüetleri, fotoğraflar içinden geleceğe diker gözlerini.

Kurban Nasub Tekkesi.

Foto: H. Necdet İyili

Üsküdar Kısıklı Yolu, Üsküdar tramvay hattının önemli bir ayağıydı. 1930'lar Üsküdarı'nda bahçeler içinde, doğal dokusunu kaybetmemiş Kısıklı mevki, tramvay sayesinde Çamlıca Tepelerine de kolayca ulaşılabilen bir konumdaydı.

Altunizade Kısıklı Yolu'nda bir konak.

Vatan şairimiz Namık Kemal bir hatırasında, "Üsküdar'da güneşin doğuşunda göklerden yeryüzüne ışık ve nur yerine âdeta ruh yağdığını" belirtir. Bu ruh, Üsküdar'ı Üsküdar yapan değerler bütünüdür.

*Yeni Maballé'ye çıkan yol.
Murat Reis Maballes'i.
Çavuşdere üstü.*

Üsküdar posta yolu II. Mahmud zamanında hizmete girmişti. Posta yolunun açılış merasiminde Sultan Mahmud bizzat açılıшта bulunmuş ve fayton ile Üsküdar'dan Kartal'a kadar gitmişti.

*Fevziye Hatun Camii önü.
Bülbüldere Yolu.*

“O zamanlar mahalleler ve mahallelerin bakkal, kahve gibi halkın uğrak yerleri birer küçük merkez olur ve oldukça dar ve kapalı bir toplum teşekkül ederdi. Mahalleli dediğimiz bu küçük cemaat birbirinin ahabası, dostu, yol ve iş arkadaşı idi. Buraları seyyar satıcıdan başka yabancı girmeyen, oldukça tenha bir çevre idi. O kadar ki, herkes birbirinin işiyle gücüyle, çoluk çocuğuyla ilgilenirdi.”

*Yaşadığımız Günler /
Burhan Felek*

1964. Üsküdar, İnadiye .

Foto: Bezm-i Azam

Photo: Brian Corner

Zaman Üsküdar'da bir
başka geçer. Salacak'tan,
Kuzguncuk'a, Beylerbeyi'nden
Çengelköy'e bütün bir Üsküdar,
insan ruhunu besleyecek nice
kazanımlarla doludur.

*Seysop Sokak.
Kuzguncuk istikametine bir bakış.*

İhsaniye Mahallesi'nde
III.Selim'in Fransızlara yaptırdığı
modern Selimiye mahallesine
bitişik, Karlık Bayırı'ndan
Çiftekayalar'a kadar inen bu
sokak, İstanbul minarelerinin
arkasından güneşin batışının en
güzel seyredildiği yerdir.

1964.
Üsküdar İhsaniye İskele Sokak,
Yalı Boyu Caddesi.

Foto. Beşim Çayır

Üsküdar'ın sosyal hayatındaki
canlılık her zaman aynı
kalmıştır. Kısacası Üsküdarlılık
değişmemiştir. Belki de
Üsküdarlılığın sırrıdır bu
değişmezlik.

*Şekerci Güzeli Hasan Bey'in köşkü.
Alptekinler Tiyatro arkası.
Sümbülzade Sokak.*

Foto: Baki Çetener

Konaklarda gönülleri
huzurla okşayan, ruhları saran
tabiat dekoru içinde, günün ilk
ışıklarıyla beraber bir canlılık
başlardı. Rüzgârın sesi, kuş
civıltılarına karşır, gün batımına
kadar dekor âdeta renkten
renge girerdi. Her konağın, her
bahçenin ayrı bir kokusu,
aynı bir büyüğü vardı.

1964, Töygar'da Hacı Mutlu Sokak.

Foto: Binnem Çayır

Foto: Batım Çayener

Üsküdarlı olmak biraz da "sevelim sevilelim, bu dünya kimseye kalmaz" anlayışını hayat ilkesi haline getirmiş olmak demektir. Esnaflığın birinci şartı da iyi komşuluk ve yardımlaşmaydı.

1965. Toptaşı.
Bağlarbaşı Caddesi.

Sökülen, koparılan, yer tasarrufu ile kazanç hirsından başka kaygusu olmayan hoyrat eller tarafından yok edilen güzelliklerin yerini, beton ve demir yığınları alıyor... İstanbul'da bahçeli ahşap yapılar yok edilmekle kalmayıp bir de ağaç katliamı da yapılıyor.

1964,
Nasreddin Hoca Sokakı'ndan
Balçılar Yokuşu'na bir bakış,

Foto: Basm Çiçer

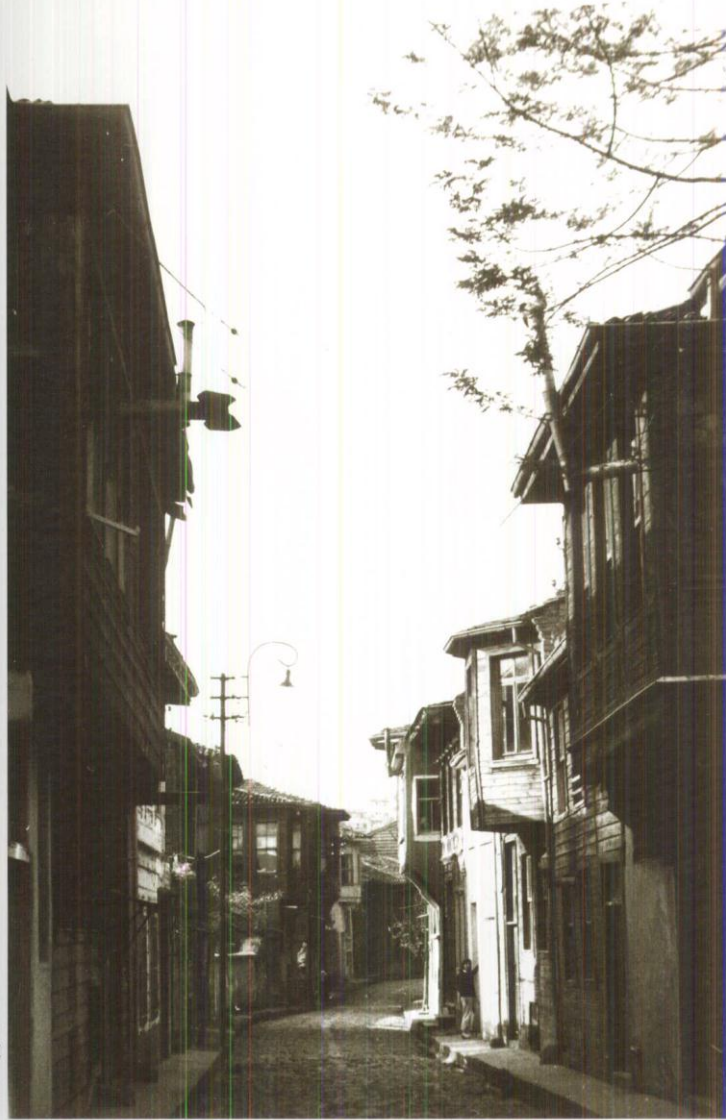

Foto: Beiriz Çeçen

Geçmiş zaman Üsküdar evlerinin cepheleri sokak tarafına açılırken arka yüzleri de bahçeye bakardı... İç avluya adım attığınızda sizi, bahçe duvarı boyunca dikilmiş zambak, nergis, lâle, sümbül, gibi çiçekler karşıladı.

1964.
Atlamataşı.
Evliya Hoca Sokağı.

"Günün birinde Galata'dan
Üsküdar'a geçen bir yolcu
bu şehrin sükûnuna dalar
dalmaz, 'Bu şehirde hayat bir
murakabeye benziyor' der.
(...) Sakin sokakların, ruha şifa
veren cami avlularının, bilhassa
Karacaahmed'in tesiriyle olacak
ki Üsküdar, birçok zâirlerine,
bilhassa manzaradan anlayan
ecnebilere uhrevî bir şehir gibi
görünmüştür."

Aziz İstanbul /
Yahya Kemal

Atlamataşı Evliya Hoca Sokağı.

Foto: Bülent Çetiner

Foto: Betim Çayır

Üsküdar'ın mahalleleri, her biri ötekisinden farklı, kendine özgü karakterlere sahip semtlerdir. Bir mahalleden bir başka mahalleye geçerken, bir yıldızdan başka bir yıldızla karşılaşmış gibi, bambaşka güzelliklerle karşılaşırsınız.

Teptası civarı. 1964.

“Üsküdar’da kısa bir müddet için birkaç ev değiştirdikten sonra nihayet sahilde Şemsi Paşa Karakolu’nun yanında, Şemsi Paşa Yalısı denilen büyük bir evin yarısına taşındık. Yanında ve arkasında yemiş ağaçları ile dolu geniş bir bahçesi vardı. Önümüzdeki kumlara dikili sırtlara bağlı iplere binbir renkli yazmalar asılırdı. Taşları, kumları akşam güneşinde pırlı pırlı yanan bu kıyıya beyaz köpüklü dalgalar, havaya göre ağır ve hırçın bir ahenkle vururlar, hepsi birden emsalsiz bir hareket, renk ve ses ahengi yaratırlardı.”

*Mor Salkımlı Ev /
Halide Edip Adıvar*

Üsküdar Beygirciler Sokağı (1964).

Foto. Bülent Çeliker

Foto: Benim Çeyrek

"Bir süre hayretle seyrettim evi; bir boşluğa yuvarlanır gibi pancurlarının sallanıp sarktığını, pervazlarının, kaplamalarının iyice karmış olduğunun gördüm. Döşemelerinin acı çıgıllarla sarsıldığını duyar gibi oldum. Daha kötüsü sanki yerini yadırgamış gibi, çevresine yabancı ve tedirgin olduğu seziliyordu. Gerçi bu hal çeyrek asırdan beri eski İstanbul'un pek çok semtinde kendini belli ediyor, eski konaklar, ahşap yalılar, köşkler aynı kader çizgisinde hatıralarına gömülü, çaresiz âkibetlerini bekliyorlardı (...) Bu konakta gizli hiçbir yer gizli kapaklı hiçbir şey yoktu (...) Loş görünen odaları, sofaları, karanlık sanılan merdivenleri bile apaydı. Bu evde insanlar usul usul, kısa kısa konuşurlar, ama uzun uzun dinletirlerdi. Bu evde eski saatler, renk renk ibrişimlere inci dizer gibi günleri uzattıkça uzatırlardı."

Muhtar Tevfikoğlu

Abmediye.

"Cezaevinin müstemilâti olan üç dört odalı bir bina vardı. Bu binayı herhalde Mazhar Osman ikametgâh olarak kullanıyordu. (...) Binanın bir odasını bize verdi. Ay-Yıldız Kulübü'nü açtık. İdare heyetinde bende vardım. Ara sıra çay verirdik te hasılatı top ayakkabısı ve forma alırdık. Nereden duymuş ise Üsküdar Musiki Cemiyeti Başkanı Emin Hoca, haftada iki gece çalışmalarını bu binanın en büyük odasında yapardı. Ben de üye oldum. Hanende olarak bir sene kadar devam ettim. Şevki Bey'in Uşşak şarkılarını geçmiştik Emin Hocanın kulakları çınlasın."

"Toptaşı" (1973) adlı eserden
Abdülkadir Özbank

Valide-i Atık Külliyesi civarında
Valide-i Kabayısı Sokak.

Foto: Bülent Çiğdem

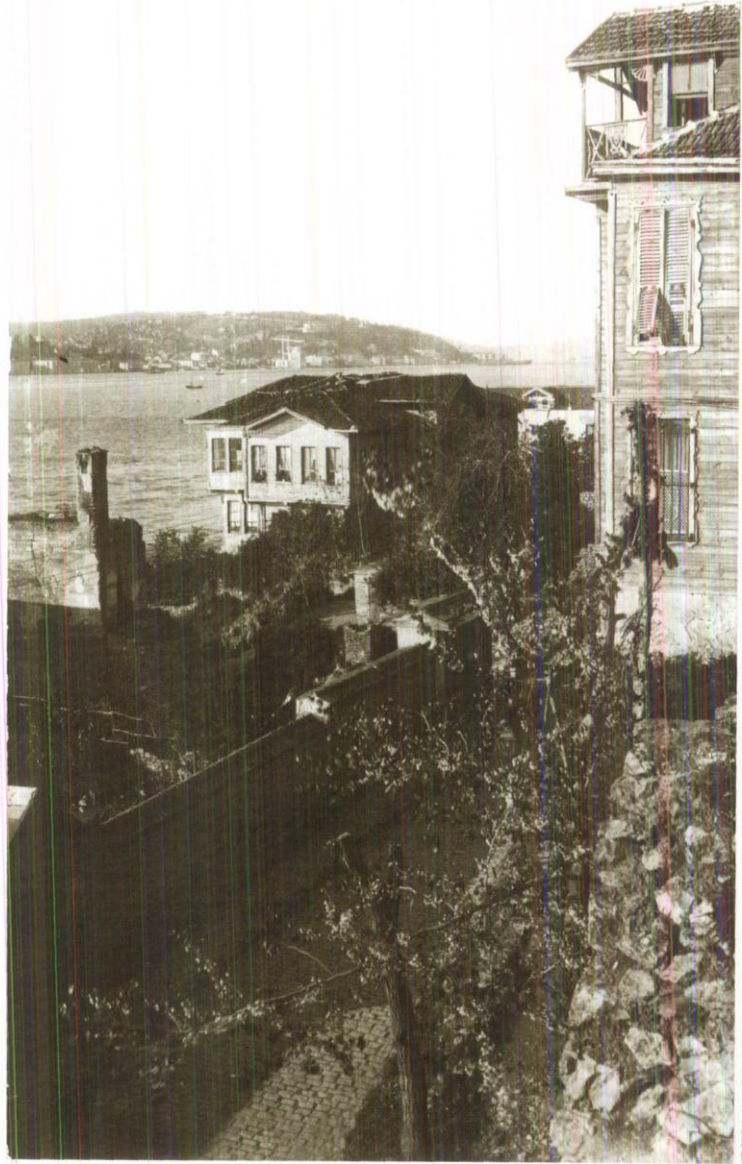
Foto: Batım Çeçen

Üsküdar İskelesi'nden Kuzguncuk istikametine gidildiğinde, deniz kıyısı boyunca bir zamanların saray teşrifatının simgesi olan "yalı köşkleri"ni görürsünüz. Bu köşkler aynı zamanda Üsküdar güngörmüşlüğü'nün de simgesiydi. Yalı köşkleri Üsküdar'dan başlayıp Paşalimanı, Kuzguncuk, Beylerbeyi ve Çengelköy'den ileriye, Küçüksu kıyılarına kadar devam ederdi.

1967.
Beylerbeyi (Beybostanı civarı).

Üsküdar İskelesi arkasında
"Sultan Tepesi" yer alır. Bir
zamanlar Sultantepe'de
set bahçeli ve fıstık çamı
ağaçlı yamaçlarda, o
güzelim eski Üsküdar evleri
yükselirdi. Betonlaşma henüz
başlamadığından bağların,
bahçelerin yeşil dokusu,
Kuzguncuk sırtlarına doğru
uzanırdı.

*Kuzguncuk'a ilerlerken,
(Fetbi Ahmet Paşa Mocan Yalın).*

IRGİT/Arşivi

İstanbul silüetinin oluşmasında Üsküdar'ın da ayrı bir yeri vardır. İstanbul resmini tamamlayan unsur olarak Boğaziçi yer alırken, Üsküdar da olağanüstü güzellikteki abideleriyle bu tablonun merkezindedir.

*İmam Nazır Sokak'tan
Yeni Cami'ye bir bakış.*

"Baharda konakların bahçelerinden yükselen şebboy kokuları, pencerelerin önündeki karanfillerin ve sardunyalara kokularıyla cümbüş ederdi. Toygar Tepesi'nde Necmettin Okyay hocaefendinin ve Doğancılar Açık Türbe Sokağı'nda Şekerci Güzeli Hasan Alptekin'in evlerinin civarından geçenler, bu zevatin gülistanlarından yükselen gül kokularıyla mest olurlardı. Heyhat, Üsküdar'ın nevezuhur sakinlerinde bu muhteşem "çiçek kültürü"nün zerresi yok!"

*Üsküdar ah Üsküdar /
Ahmet Yüksel Özermre*

*Toygartepesi'den
Durbalı Sokak.*

Foto: Batım Çayır

Seyyahlar Üsküdar'a
geldiklerinde bambaşka bir
dünyaya ayak bastıklarını
anırlar. Bu tecrübede hepsinin
ortak fikri Üsküdar'ın büyüleyici
güzelliğidir.

*Çeşme Meydanı.
Ortaçeşme Camii.*

H. Nadei İlyi çizimi

Une rue à Scutari.

"Ertesi pazartesi dil bilen arkadaşımı da yanıma alarak yaşlı Şeyh'in oğlu Mehmed Ali'nin görev yaptığı Çiçekçi Camii'nde Şeyh'in yapacağı haftalık vaaza katılmak üzere Anadolu yakasına geçtim. Cami ve Mehmed Ali'nin caminin karşısındaki evinden daha güzel bir yer tasavvur edilemez. Marmara Denizi'ne bakan bir tepede kurulmuş evden, Konstantin'in yedi tepe üzerine kurduğu şehrin muhteşem manzarası seyrediliyordu. Yedi tepeden göğe yükselen minare ve camilerin mavi gökyüzündeki silüetleri çok etkileyiciydi. →

1942'de çekilmiş bir fotoğraf. Portev Paşa Kütüphanesi, (Çiçekçi/Küçük Salımlı Camii) Üsküdar'ın Osmanlı dönemine ait önemli kütüphanelerindendir. Bugün İmam Mevritası olarak kullanılmaktadır.

H. Nader İpli Arşivi

Deniz ile gökyüzünden hangisinin daha mavi olduğunu söylemek çok zordu. Tepenin yamacında, çam ve incir ağaçlarının gölgesinde eski Türk mimarisine uygun yapılmış küçük, ahşap evler vardı. Anadolu yönünde, Üsküdar mezarlığının olduğu tarafta geniş bir selvi ormanı vardı, inançlı insanların çoğu Anadolu yakasında gömülmeyi tercih ettikleri için, Üsküdar İstanbul'un mezarlıklar semti olmuş."

"Dervişler Arasında İki Hafta" Danimarkalı parapsikolog Carl Vett'in 1925'te Küçük Selimiye Dergâhı'ndaki (Çiçekçi) hatıralarından.

Çiçekçi Camii (Küçük Selimiye Camii).

Üsküdar Çarşısı ilk kez 1896 yılında Doğancılar Parkı'nın olduğu yerde kurulmuş ve Üsküdar halkı yıllar boyunca alışverişlerini esnaf ile tam bir dostluk içinde yapagelmışlerdir. Çarşının temel ilkesi cömertlik ve yardımseverliktir.

Üsküdar Sebzeciler Çarşısı.

20. yüzyıl başında Kayık İskelesi'nin hemen yanında Üsküdar İtfaiye Binası yükselirdi. İtfaiye binası önünde yolu gözleyen arabalarla Üsküdar faytonları, sanki gün boyu birbirleriyle gizli bir söyleşiye dalarlardı.

Üsküdar İskele Meydanı, Küçük Hamam önü.

Foto: H. Naderi İfti

"Üsküdar'a damgasını basmış olan tarikat Celvetîlik'tir. Üsküdar'da 17 adet Celvetî Dergâhı ta'dâd edilmiştir. Aziz Mahmud Hüdâyî Dergâhı ise Celvetî Tarikatının "Âsitânesi" yani tarikatın diğer dergâhlarına şeyh tâyini kararlarının verildiği makamdır. Türbesi, cami tarzındaki dergâhı, müştemilâtı, Hünkâr Mahfeli ve bakımlı hazîreleriyle çok müstesna bir külliye'dir."

Doğancılar, Aziz Mahmud Hüdâyî ve yukarıda solda Arık Vâlîde.

*Üsküdar ah Üsküdar /
Ahmet Yüksel Özemre*

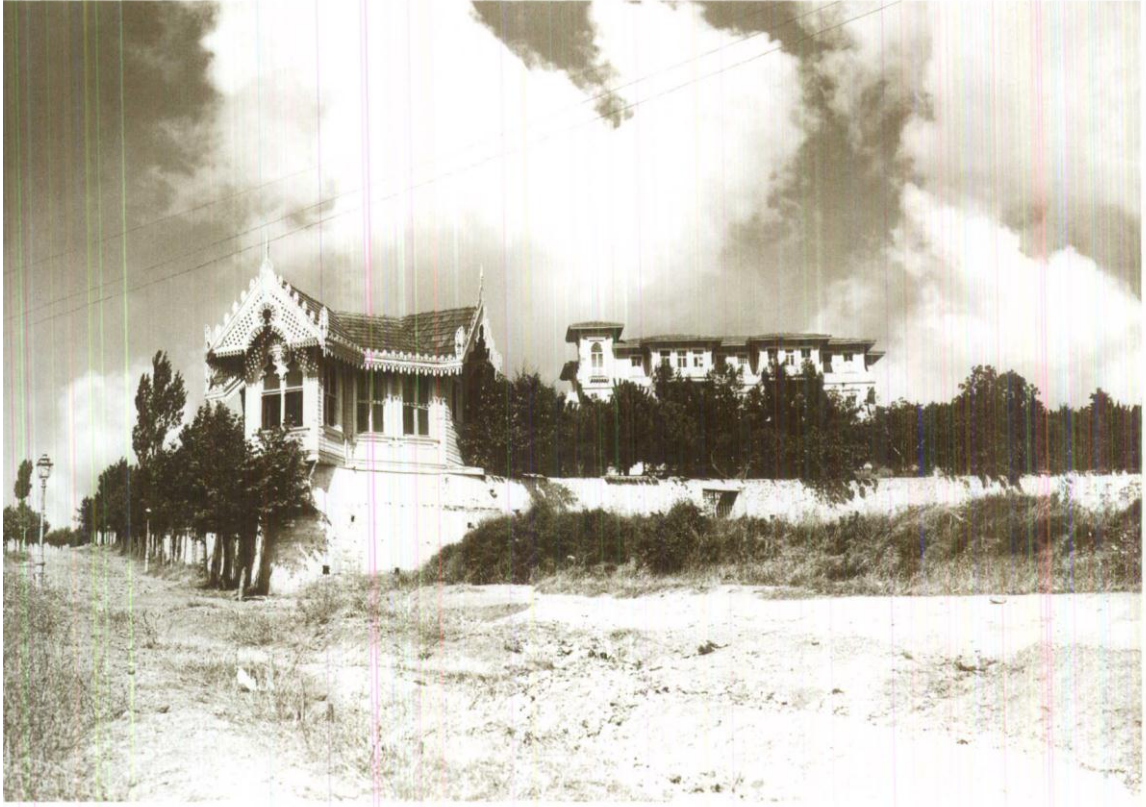

Foto: H. Nader İlli

"Üsküdar ahâlisi din farkı gözetmeksizin birbirlerinin bayramlarına, kandillerine, yortularına, muayyen günlerdeki oruçlarına; sünnet, komünyon ve 'bar mitzva' törenlerine saygılı davranmış, bunlara katılmış; bunları komşuluğun ve dostluğun pekişmesi için fırsat addetmiştir."

Üsküdar ah Üsküdar /
Ahmet Yüksel Özemre

Üsküdar Mevlevihanesi Şeyh Evi.

H. Nispeti'nin Arşivi

Geçen yüzyılda Kısıklı bölgesi gerek yaya ulaşımı gerekse otomobil ve tramvaylı ulaşım yönünden sakinliğini muhafaza etmesinin yanı sıra havadar bir dinlenme yeri olarak da öne çıkan bir bölge idi.

*Eski Köşk.
Bağlarbaşı altı, Kız Koleji civarı.*

Foto H. Nurettin İleri

"Bandırmalızâde Seyyid Ahmed Münib Efendi'nin 1890 yılında İstanbul'da tesbit ettiği 307 dergâhdan hemen hemen beşte birinin Üsküdar'da bulunması mânîdardır. Bu ise yaklaşık 300 kişi başına bir dergâh demektir. Bu dergâhlardan yetişmiş olan dervişler ve müridler Üsküdar'ın bugün hâlâ bir miktar ayakta kalmış olan manevî yapısının mimarı olmuşlar, hayat tarzına damgalarını vurmuşlar, ahâliye manevî rehberlik etmişler."

İskender Baba Türbesi.

Üsküdar ah Üsküdar /
Ahmet Yüksel Özemre

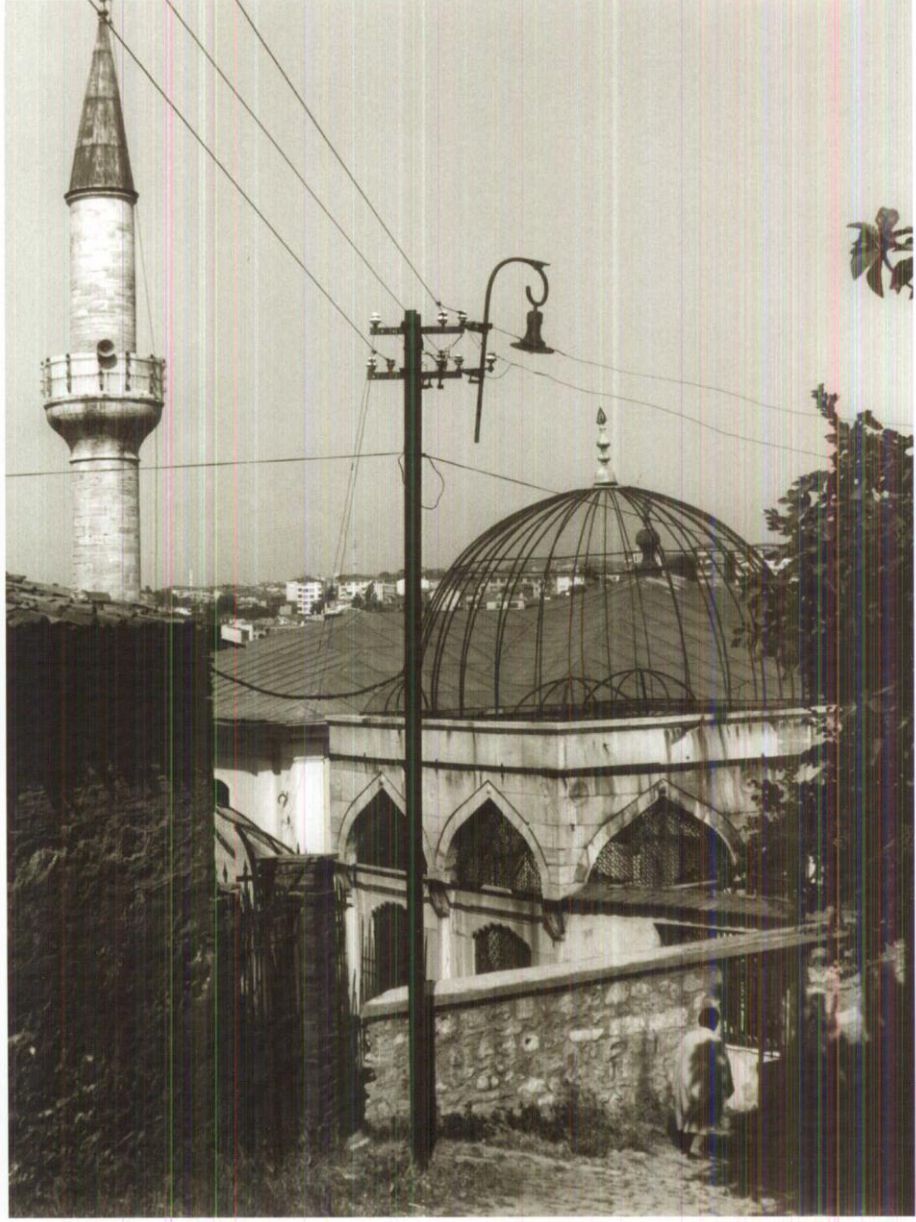

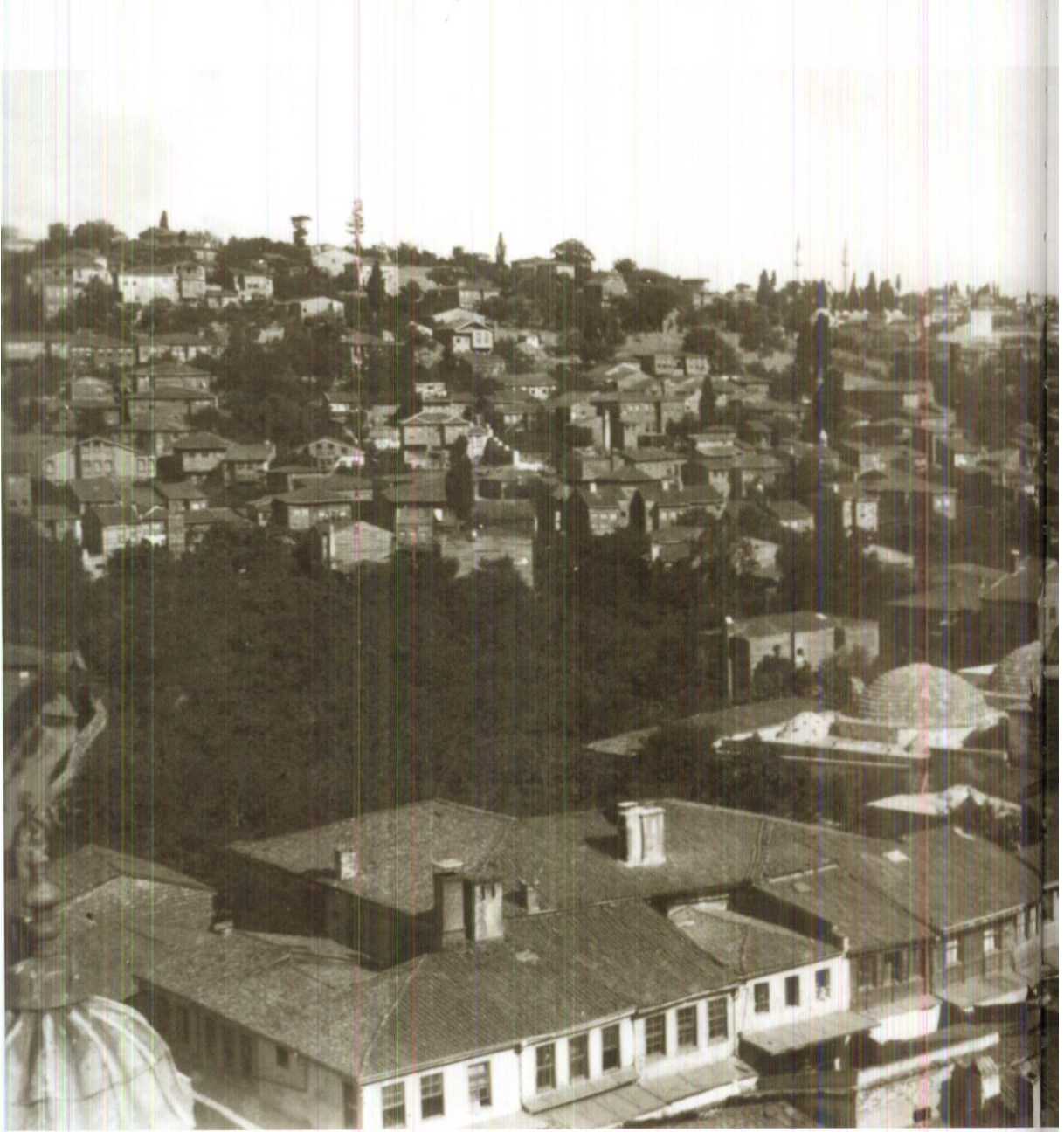
Foto: H. N. N. N. N.

Hüdayi Külliyesi.

Photo: H. Nispeti

Ayazma Camii Mahfel Köşkü.

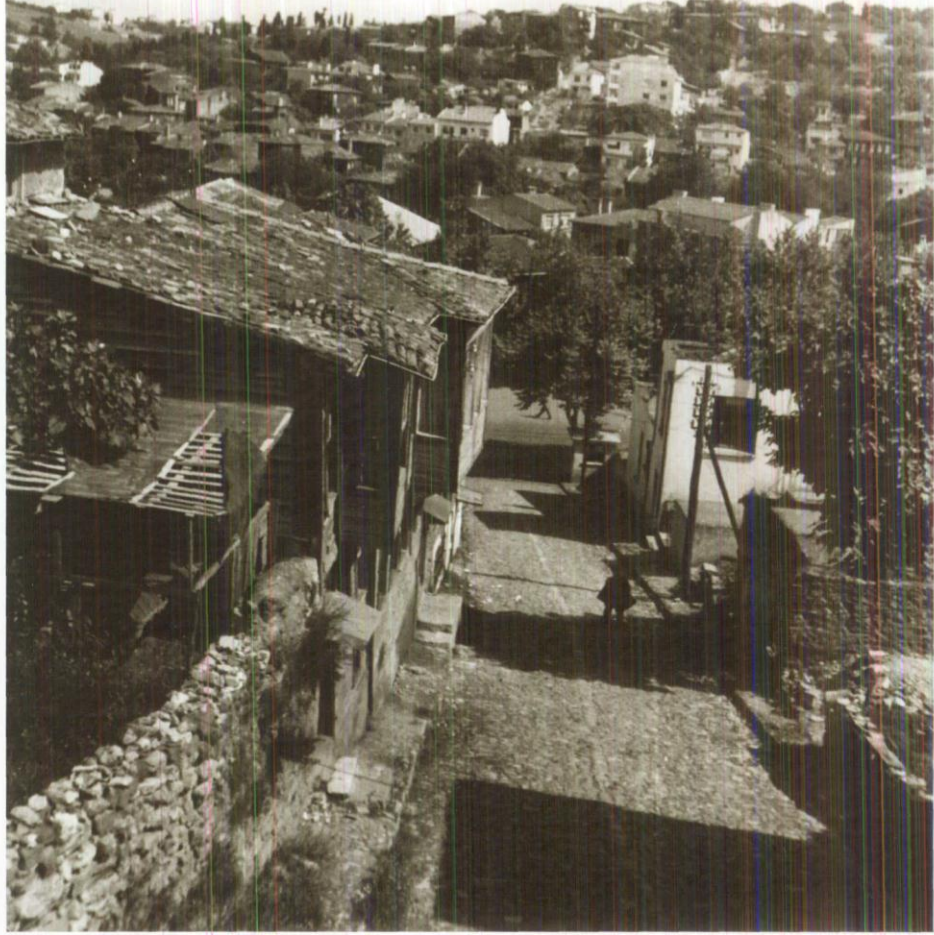

"Sabah ezanında civânımızdaki
camilerin müezzinleri
Sultanahmet Camii baş imâmı
hafız ve bestekâr Sadettin
Kaynak'a taş çıkartan bir mûsikî
kültürüyle Sabâ makamından
ezana başladılar mıydı hepimiz
yataklarımızdan doğrulur
ve huşu içinde bu ezânları
dinlerdik."

Üsküdar ah Üsküdar /
Ahmet Yüksel Özemre

Üsküdar Panoramik.

Foto: H. Nurdar İleri

H. Neda Işık Arşivi

Üsküdar merkezinde yer alan sokaklardaki evler, bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlanmışlardır. Bu bağlanma içinde iyi komşuluk ilişkileri her zaman örnek alınacak ölçüde gelişmiştir.

Üsküdar Panoramik.

Üsküdar sokaklarında gezintiye çıktığınızda bir köşeyi döner dönmez sizi şaşırtıcı güzellikte, sokakla uyumlu abidelerle karşılaşmak olağandır. Böyle karşılaşmalar insanı âdeta bu dünyadan alıp masal diyarlarına bırakır.

1964. Doğançılar Caddesi'nden Parlak Sokak'a bir bakış. Solda Mahmud Şevket Paşa Konağı, arkada Rum Mehmed Paşa Camii.

"Sonunda Üsküdar-Kısıklı hattının resmi açılışı yapıldı, ben de hazır bulundum. Bağlarbaşı'ndaki Tramvay Merkez Dairesi'nde büyük bir tören yapıldı. Millet Meclisi Başkanı Kâzım Paşa Hazretleri resmi açılışını yaptı. Nutuklar söylendi, fotoğraflar çekildi."

Süreyya Paşa'nın Anıları

Bağlarbaşı'nda tramvay mübavele merkezi.

Üsküdar'da bayramlar ayrı bir coşkuyla kutlanırdı. Bayram yerlerinde asma salıncaklar, kolon salıncaklar, dönme dolaplar, atlı karıncalar, üstü tenteli, süslü arabalar, faytonlar, bisikletler bulunur ve at sırtında gezintiler yapılırdı.

Selimiye'de tören.

H. Nodda İpli Arşivi

Günümüz Üsküdarı ise kuzey ve kuzeydoğu yönlerindeki yamaçlarda yer alan aşırı betonlaşma ile sık yapılaşmanın etkisi altında kalmış, bununla beraber yoğun nüfus içinde geniş çarşıları, pazarları, pasaj ve dükkânları sayesinde yine de en çok tercih edilen ikametgâhlardan biri haline gelmiştir.

Sultantepe'den Hüdâyi'ye doğru bir bakış.

19. yüzyılda Kısıklı çevresi gerek Bulgurlu Dağı'na gerekse Çamlıca Tepelerine yakınlığı sebebiyle varlıklı ailelerin ikâmet için tercih ettikleri bir bölge idi. Çamlıca Tepeleri doğal güzellikleri ile daha o zamanlardan Üsküdar'ın görünümüne ayrı bir zenginlik katıyordu.

Atik Valide Camii'nin minaresinden Çini, Yeni Mahalle, Çarşıdere bostanları ve Çamlıca Tepelerine bir bakış.

H. Nadei İpli Arşivi

Üsküdar-Kadıköy tramvayı 12 numaralı tramvaydı. Genellikle تنها olan birinci mevki tramvay vagonlarının maroken kaplı kanepeleri vardı. İkinci mevki vagonların kanepeleri ise ahşap kaplıydı.

Çakırcalı Hasan Paşa Camii minaresinden
Doğancılar Parkı'na bir bakış.

H. Nodari İht. Arşivi

60 yıl evvele uzanıp Çavuşdere bostanlarının geniş, yeşil dokusu içinde Selamsız'dan aşağıya doğru ilerlemenizi sürdürürseniz Üsküdar Yeni Valide Camii'nin sizi karşıladığını görürsünüz.

Toygar'dan Arik Valide'ye bir bakış.

H. Nispeti İlyas Arpacı

Eski değerlerinin yerinde yükselen kimiksiz binalarla ezilmiş sokak dokusunun kayboluşunun üzerinden yıllar geçse de dönüp geriye baktığımızda, geçmiş zamanlardan bugünlere nelerin yitip gittiği usulca fısıldanır kalplerimize.

Himmetzade Tekkesi.

İsmail Büyükeşkin Arşivi

Haşim Baba Tekkesi.

"Ahmediye'den Karacaahmet Türbesi'ne çıkan Gündoğumu Caddesi'nin (eski Menzilhane Yokuşu'nun) türbeye yakın düzlük yerine gelindiğinde küçük bir meydanlığın solunda, yerden epeyi yüksek, minik bir mezarda Üsküdarlıların pek sevdikleri (Bektaşî meşrepli denilen ama aslında büyük bir Muhibb-i Ehl-i Beyt-i Resûlullâh olan) Celvetî şeyhi Seyyid Mustafa Hâşim Baba'nın (1718-1783) kabri bulunur. Buraya niyaza gelenler yolun bitimindeki Karacaahmet Sultân'a da muhakkak niyaza giderlerdi."

*Üsküdar ah Üsküdar /
Ahmet Yüksel Özemre*

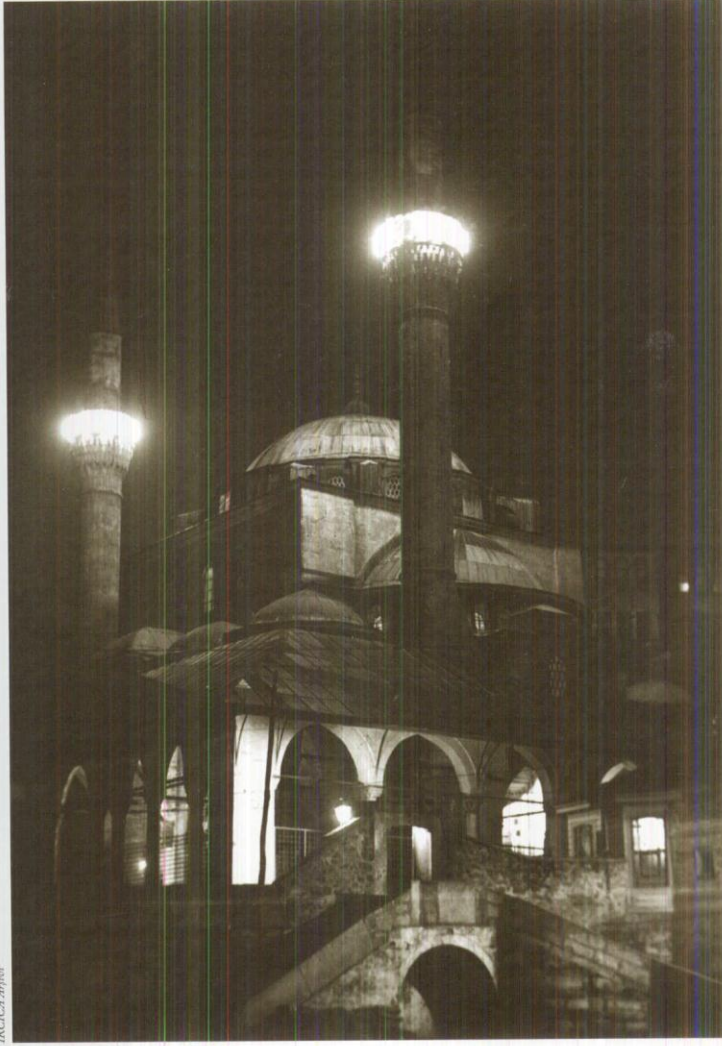
"Orta Valide Sultan Camii:
Atpazarı yakınında büyük
hayrattır ki tabir olunmaz.
985 (1577) tarihinde III.Murad
Han'ın annesi yaptırmıştır.
Caminin şekli; bir yar üzere
büyük bir camidir ki sanki
nurdur. Üç yanında cemaat
tabakaları, kandil tabakaları
vardır. Bunda da çeşit çeşit
billur camlar ve pencereler,
revzenler vardır. Dış avlusu
çınar ve ıhlamur ağaçlarıyla
süslenmiştir. Bu caminin de
sağında ve solunda birer
şerefeli mevzun iki minaresi
vardır. Bunun da bütün
yapılan baştan aşağı kurşun
ile örtüldür. Mimar Sinan
yapısıdır ki gayet sağlamlık
üzere yapılmıştır."

Evliya Çelebi "Seyahatnamesi"
Uskûdar Bölümü

Atik Valide Camii'nin içi.

TRCİCa Arşivi

IRGİCA Arşivi

Üsküdar İskele Meydanı sizi ilk önce Meydan Çeşmesi'yle karşılar. Çeşmeler şehri Üsküdar selamlar sizi. Bu selam sizi Üsküdar su medeniyetinin tam merkezine buyur eder.

"Üsküdar'a evliyalar da post sermişlerdir. Başlıcaları Karacaahmet Sultan, Aziz Mahmud Efendi, Selâmi Ali Efendi... Bunlar, kerametleriyle Üsküdar'ın efsanelerini yaşatırlar. Şehirler, ülkeler ve milletler efsanesiz yaşayamazlar. İstanbul'un Eyüp Sultan'ı halka ne ümit, ne şefaât vâadi ve ne huzur veriyorsa Üsküdar'ın bu evliyalrı, hele Aziz Mahmud Efendi de, o hizmeti görürdü. Bu zat eski kadılardan iken Bursa'da, Şeyh Üftade isminde, bir kâmil ve arif şeyhten nâsib alıp Üsküdar'a gelmiştir. Hüdâyî mahlasını edinmiş, halka vaazlar ve nasihatlar etmiş, bir Halvetî dergâhı kurup, hele I.Ahmet devrinde, Sultan ve vezir vüzerayı ayağına getirecek kadar hürmet kazanmıştır. O kadar ki, bazı zalim devlet erkânının elinden kurtulup dergâha sığınan mazlumlardı, zamanın hükûmeti, onun elinden alamaz olmuştu..."

Hayal Belde Üsküdar /
Burhan Felek

Mibrimah Camii.

H. Nispeti İsmail Arpacı

H. Nispeti / 1911

Gökyüzüne yükselen kubbe ve minarelerin her biri ayrı bir asaletin anıtlarıdır. Bir bakıma bu anıtlar, bugünün insanının modern çağın gelgitleri içinde unuttuğu değerleri temsil eder bu anıtlar.

Selimiye Camii.

İRCİA Arşivi

Çinili Cami'nin içi.

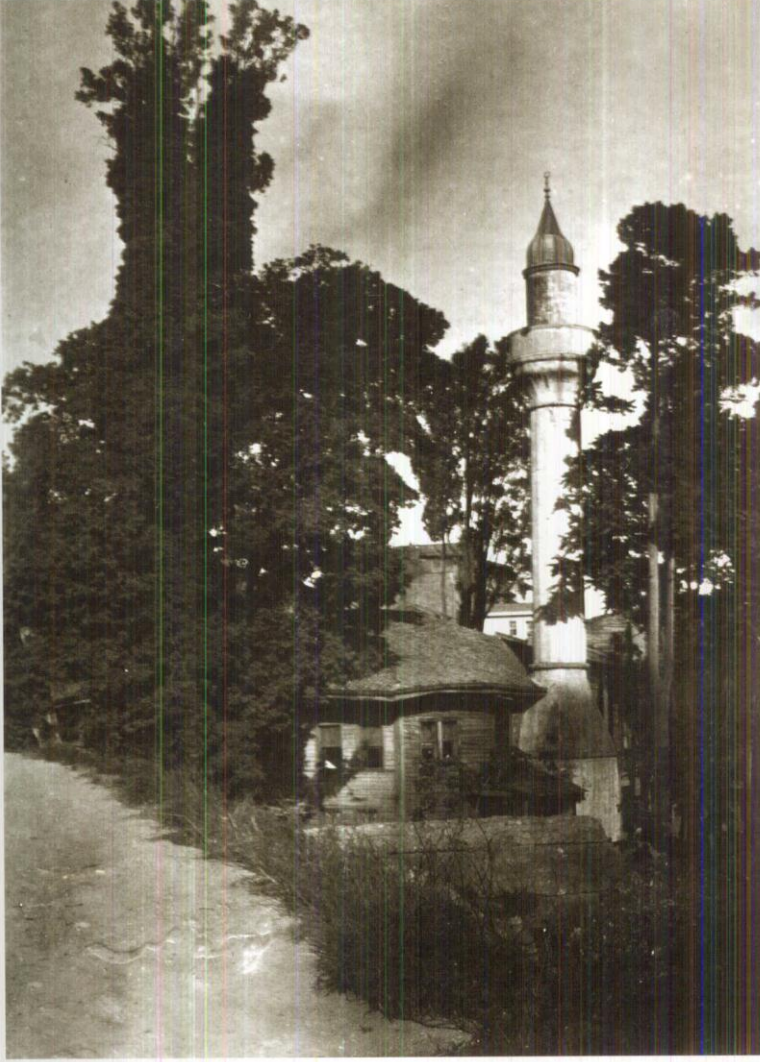
İRCİA Arşivi

Yeni Valide Camii'nin içi.

Üsküdar abidelerindeki estetik güzelliğin Üsküdar'a yakışır biçimde sürüp gitmesinin sırrı, belki biraz da fethi gören Üsküdar'ın Kâbe toprağı olarak tanımlanmış olmasındandır...

*Yeni Valide Camii Şadırvanı
(Gülşah Emetullah Valide Sultan Camii).*

Üsküdar'daki ibadethaneler, doğal güzelliğin ve yeşilin tam ortasında uyum içinde yükselmektedirler. Ulu çınarların gölgesinde, uhrevi huzur sanki dünyaya inmiş gibidir.

Eski Kısıklı Camii.

Mihrimah Sultan Camii arkasında yer alan Pertev Paşa Türbesi, kadim Üsküdar'ın eskimez tarihinin köşe taşlarındandır. Taşlara kazınmış bir tarihin tükenmez ırmağı, Üsküdar'ın her tarafında âdeta çağlarcasına kendini gösterir.

Mihrimah Sultan Camii Türbeleri.

Foto: H. Neda İlti

Şemsî Paşa Külliyesi.

Bu yıkık dökük duvarlar, biraz daha ötede, pencereleri sonsuzluğa açılan evlerin uhrevî havasında, bugünden baktığımızda geçmişî içinde öğüten birer değirmen gibi durur.

Şemsî Paşa Camii, medrese ve rıhtım.

Foto: H. Nodari / İht

"Şemsipaşa bostanlarında haftada birkaç defa havalar ısındığı zaman gidip safa sürüp taze salatalık yemek, hatta inciri ağacından toplayıp taze ve temiz olarak tatmanın ne büyük bir nimet olduğunu, şimdi bundan mahrum olan bizim hanımlarımız acaba takdir edebilirler mi? Eski hanımların gerçi yüzleri kapalı idi ama gönülleri ferah idi."

Hayal Belde Üsküdar /
Burhan Felek

Rum Mehmed Paşa Camii ve Şemsipaşa cıvartı.

“Üsküdar dinî ve irfanî sohbetler bakımından zengin bir geçmişe ve yerleşmiş bir geleneğe sahip olan bir beldedir. Bu sohbetler yalnızca dergâhlarda değil, fakat: evlerde, konaklarda ve bazı kahvehanelerde de yapılırdı.”

*Üsküdar ah Üsküdar /
Ahmet Yüksel Özemre*

*Valide-i Atik Mahfili.
Girişteki avludan bir kesit.*

H. Neade İft. Arşivi

H. Nispeti / İzzet

Ahmediye Külliyesi'nin bir üst sokağında bugün bulunan, Üsküdar Musiki Cemiyeti ile ilgili Burhan Felek şunları kaleme almıştı:

“Üsküdar oldum olası bir musiki ocağıdır. Eskilerden bestekâr Ziya Bey neslinin halefi, bence Postacı Ata Bey olmuştur. Postacı Ata Bey, Üsküdar Musiki Cemiyeti'ni ya kurmuştur ya kurulmasına sebep olmuştur. Muhakkak olan odur ki hâlâ Üsküdar Musiki Cemiyeti'nin temelinde Postacı Ata Bey'in belki kardeşi Zerde sakal Lütfullah Bey'in hizmetleri vardır. Bu Lütfullah'ın bir marifeti de Karagöz tasviri yapmaktır. Bunları yapar yapar, Paşakapısı yanındaki Nasuhi Dergâhı'nın karşısındaki evinin penceresine asardı. Bu sözlerimi gene bir Üsküdarlı musiki üstadı ve cemiyetin başkanı olan Emin Oğan Bey teyid edebilirler.”

Hayal Belde Üsküdar /
Burhan Felek

Ahmediye Külliyesi .

H. Nozdeti İğli, Arşivi

Seyyah Julia Pardoe'nun 1840'larda dediği gibi Üsküdar'da öyle vadiler çıkar ki karşınıza, ağaçların sarkan dalları eşliğinde oluşan manzara âdeta bir tablonun çerçeveye alınmış hali gibidir.

Valide-i Atik Camii.

Üsküdar'ın eski mahalle yapısı içinde cami, tekke ve mektep, mahallenin ana dokusunu oluşturlardı. Mahalleli ise bu doku etrafında dekoru tamamlayan öncelikli unsurdu.

Toygar Hamza Mescidi.

H. Nispeti İkt. Arşivi

Herşeyin birbiriyle uyum içinde olduğu eski sokak dokusunun kaybolmasının üzerinden yıllar geçse de dönüp geriye baktığımızda geçmişten günümüze nelerin yitip gittiği usulca fısıldanır kalplerimize.

Çinili Sübyan Mektebi ve Çinili Camii.

H. Nadeoğlu Arşivi

Eski mahallede güneşin ilk ışıkları evlerin avlusundan taşan yeşil dalları okşar gibi dökülür, bahçede açan çiçekler bu güzelliği tamamlamak istercesine ardına kadar açılmış pencerelere coşkuyla sokulurlardı.

Abmediye Camii eski bali.

“Sakin sokakların, ruha
şifa veren cami avlularının,
bilhassa Karacaahmet'in
tesiriyle olacak ki Üsküdar,
birçok zâirlerine, bilhassa
manzaradan anlayan
ecnebilere uhrevi bir şehir
gibi görünmüştür.”

Yahya Kemal Beyatlı

Fetih Ahmet Paşa Camii (eski balı).

Hayat ve ölüm iç içe geçmiştir Üsküdar'da. Karacaahmet'i gören her seyyah, bu beraberlik karşısında âdeta yüreğinden vurulmuş bir ruh hâli içinde hayranlığa düşmüştür.

*Karacaahmet'te Fetih Ahmet Paşa Camii ve
Karacaahmet Türbesi.*

Üsküdar, birbirinden güzel
çeşmeleriyle kültürümüzün
değerler silsilesinde başlı
başına bir su medeniyeti
oluşturacak şekilde öne
çıkmiştir asırlar boyu...
Sevenlerinin yüreğine daimi
bir huzur pırıltısı getirip
bırakır bu değerler.

*Yeni Valide Sultan Camii
şadırvanı.*

Ihsaniye'de Şerifbey Çeşmesi (1964).

1

Foto: Besim Çiğner

2

Foto: Besim Çiğner

Foto: Besim Çiğner

4

Foto: Besim Çiğner

"Üsküdar'da da bir yudum suyu ağzına alıp da yutmadan bu suyun Üsküdar'da hangi çeşmeden alınmış olduğunu bir lâhzada söyleyebilen su konesörleri vardı."

Üsküdar ah Üsküdar /
Ahmet Yüksel Özemre

- 1: Çavuşdere Hatmi Sokak'ta Ümmüğülsüm Hanım Çeşmesi.
- 2: Bülbulderesi'nde Tekke İçi Sokak'ta Valide Ketbudası Çeşmesi.
- 3-4: Beylerbeyi Abdullab Ağa Çeşmesi (1964).

Foto: Bezin Çeynec

“Üsküdar’ın suları dünyada emsalsizdir. En hafifi ve uzvî maddelerden arınmış olanı Tomruk Ağa suyudur ki, Büyük Çamlıca’nın eteklerine düşer. Küçük Çamlıca da bu kıratta bir sudur. Büyük Çamlıca taze içilmelidir. Karakulak ise Beykoz sırtlarındaki bir kaynaktan çıkar. Sultan Hamid’in içtiği su idi. Vaktiyle bütün bu suların aktığı yerler «mesire» yani seyrân yeri idi. Aileler yemeklerle giderler, yer içerlerdi. Şimdi malesef Küçük Çamlıca bir mezbeledir. Diğerlerin halini bilmiyorum.”

Hayal Belde Üsküdar /
Burhan Felek

Şeyh Camii’nin önünde Aslan Ağa Çeşmesi.

"Padişahların ve devlet adamlarının çoğu Üsküdar'da önemli eserler ortaya koydular. Estetik zevklerle süslü çeşmelerin, camilerin, zarif biçimleriyle kubbelerin ve minarelerin çokluğu, şehrin görüntüsüne apayrı bir çeşitlilik katmaktaydı."

Charles Texier

Hüseyin Ayni Paşa Çeşmesi.

E. F. (Emel) Bayraktar'ın fotoğrafı

Kabristan ve sebil ayrılmaz bir ikili oluşturur kültürümüzde. Hayırdan birbiriyle yarışmanın sonucunda, yakınlarını serviler altında ebedi uykuya uğurlayanlar, sebilde dağıtılan hayrat sularla, bu kubbede hoş bir hayır sadasının baki kalacağını bilincindedirler.

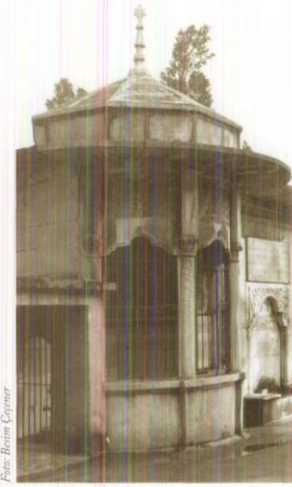

Foto: Beşim Çayır

Foto: Beşim Çayır

- 1: Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Çeşmesi.
- 2: Hoca Saadettin Efendi Sebili ve Çeşmesi.
- 3: Karacaahmet'te Ayşe Hatun Çeşmesi (1964).

"Bütün miskinler (cüzamlılar) orada kalıp adaklar ile geçinirler. Şehir içinde bir düşkün haberi alsalar aman vermeyip alarak tekkelerine getirirler. İsterse ayan veya eşraftan olsun, miskinler ellerinde olan hatt-ı şerifleri ile onu alıp miskinhaneye götürürler, zira Rum diyarında, cüzam hastalığı bulaşıcıdır diye şehir içinde cüzamlinin durması yasak olduğundan her şehir dışında başka miskinhaneler vardır. Kimseyle karışmadan ayrı yaşarlar. "

Evliya Çelebi "Seyahatnamesi"
Üsküdar Bölümü

Miskinler Sebili.

H. Nispeti H. Arpacı

Karacaahmet Mezarlığı 14. yüzyılda oluşmasına başlamış ve fetih sonrasında tümüyle Müslüman mezarlığı hüviyetini almıştır. Kapladığı alan itibarıyla ve barındırdığı eşsiz taş örnekleriyle burası, âdeta bir açık hava müzesidir.

Karacaahmet'ten kareler.

H. Nader İpli Arşivi

"Ortaokula giderken büyük bir kış oldu. Fakir fukara yakacak sıkıntısı çekerken, kuvvetli bir fırtına neticesi Karacaahmet'teki servilerin yarısına yakın bir kısmı devrildi. Millete bedava tarafından odun çıktı. Servinin yanınca orijinal bir kokusu vardır. Bahara kadar bu koku Toptaşı'ndan eksik olmadı."

"Toptaşı" (1973) adlı eserden Abdülkadir Özbank

Karacaahmet Camii minaresinden Karacaahmet Mezarlığı'nın büyük bölümüne bir bakış.
Köşede görünen Fetih Ahmet Paşa Çeşmesi'dir.

H. Necdet İpli Arşivi

Kâbe toprağı kabul edilen Üsküdar'da sonsuzluk uykusuna yatmak dileğı, Karacaahmet'i çağlar boyu ikinci bir İstanbul, hatta daha da kalabalık bir şehir hâline getirmiştir. Bu tablo içinde mezartaşları, çağların içinden kopup gelen uğultuyu koro hâlinde söyler gibidir.

Karacaahmet.

H. Nispeti İzzet

"Bandırmalızâde Seyyid Ahmed Münib Efendi'nin 1890 yılında İstanbul'da tesbit ettiği 307 dergâhdan hemen hemen beşte birinin Üsküdar'da bulunması mânîdardır. Bu ise yaklaşık 300 kişi başına bir dergâh demektir. Bu dergâhlardan yetişmiş olan dervişler ve müridler Üsküdar'ın bugün hâlâ bir miktar ayakta kalmış olan manevî yapısının mimarı olmuşlar, hayat tarzına damgalarını vurmuşlar, ahâliye manevî rehberlik etmişler."

Üsküdar ah Üsküdar /
Ahmet Yüksel Özemre

Nişancı Hamza Paşa Türbesi.

Foto: H. Naderi İybi

"Nereden nereye geldik?.. Evet Türkiye'nin dört bucağına dağılmış bizim Üsküdar'da evlialar, şeyhler, hafızlar, musikişinaslar, neler neler yetişmiştir. Meşhur musiki üstadı merhum şerifi Muhittin Bey de Üsküdarlıdır. Hafızlarına gelince: Yeraltı Camii İmamı Hafız Ali Efendi ile Yeni Cami Hatibi Hattat Şehir Hafız Necmettin Efendi de Üsküdar'dan feyz almış kıymetlerdir. İntikal etmiş hafızlar içinde huzur hafızlarından İhsaniye İmamı Fettah Efendi'nin biraderi Hafız Tevfik Efendi, meşhur Hoca Sabri Efendi'nin damadı Selimiye İmamı Hafız Fehmi Efendi'yi de sayabiliriz."

Karacaahmet Türbesi.

254 Bir Ulu Rüya'yı Görenler Şehri

*Hayal Belde Üsküdar /
Burhan Felek*

H. Naderi İhl. Arşivi
N° 339

"Ağla Üsküdarlım! Ağla 'Üsküdar' diye!...
Bir çılgın sevgiye ömür dar diye!.."

Semsi Belli

Karacaahmet ve tabla satıcıları.

IRCUC Adıyev

Osmanlı'nın ölüme dair bakışının kendine özgü karakteri en belirgin biçimde mezar taşlarındadır. Taşlar Karacaahmet'te âdeta insanlarla konuşur, kendilerini anlatırlar.

*Miskinler Yolu,
Mollacıkzade Sebili.*

photographicum

Neue Photogr. Gesell.
Berlin-Steglitz 189

"Üsküdar bir anlamda geçiç gidiş yöresi olduğu kadar, bir anlamda da son duraktır. Selvileri, geçmiş zamandan kalan taşları, sonsuz uykularına dalmışlarıyla başlıbaşına bir tarihî mekân."

Selim İleri

Karacaahmet.

Her biri âdeta bir tarih olan ulu ağaçların gölgesinde nice canları ağırlayan Karacaahmet, insan'a ait nice tarihi de mezar taşlarında gelecek zamanlara bir hazine gibi bırakmıştır.

Karacaahmet.

H. Nade İpli Arşivi

"O gün, çoğu İhsaniye'den olmak üzere, erkekli kadınlı, çocuklu 7-8 aile Taşdelen'e gitmişti. Bu öküz arabaları geceden hazırlanırdı. Oturmak için arabanın içine döşekler serilir, güneşi tutsun diye üstüne battaniyeler, kilimler örtülürdü. Öküz arabası ile Üsküdar'dan Taşdelen'e 6 saatte gidilirdi. Mesafe ise 20-25 kilometre arasında değişirdi. Demek ki, öküz arabası saatte 4km kat ediyordu. Öküz arabasıyla Taşdelen'e gitmek pek eğlenceli olurdu. Çünkü yokuş ve düzlüklerde, çayır çimen olan güzel yerlerde, insanlar arabadan inip yürürler ve arabalardan ileri gider, yorulunca arabaları bekleyip tekrar binerlerdi."

Hayal Belde Üsküdar /
Burhan Felek

Karacaahmet'te Miskinler Yolu.

Kanuni devrinde tanzim edilen Hasbahçe'nin bir parçası olan bu yer, Haydarpaşa Askerî Hastahanesi'nin arka tarafındadır. Burada, Kırım Harbi sırasında, Selimiye Kışlası ile Haydarpaşa Askerî Hastahanesi'nde ölmüş 5500 er ve 80 subay gömülüdür. Bunların 2162'si İngiliz, geri kalanı İtalyan, Leh ve Macar askeridir. Haydarpaşa tarafındaki kısım sahipli olduğundan 1855 tarihinde Osmanlı hükûmeti tarafından satın alınarak İngilizlere hediye edilmiştir.

İngiliz Mezarlığı.

Burası koleradan ölenlere, 1867'den sonra da sivil İngiliz ölülerine tahsis edilmiştir. Sivil ve askerî kısımlar arasına I. ve II.Dünya Savaşları sırasında ölen İngiliz askerleri gömülmüştür. Buraya, I. Dünya Savaşı'nda 378 kişi, II.Dünya Savaşı'nda ise 39 kişi defnedilmiştir. Kırım Harbi sırasında Selimiye Kışlası ile Haydarpaşa Askerî Hastahanesi'nde kimi gün 50-60 kişi ölüyordu. Bunları teker teker gömmeye imkân olmadığından cesetler her akşam saat dört sularında, açılan umumî çukurlara toplu hâlde gömülüyordu. Subay cenazeleri ise denize yakın kısımlara teker teker defnedilerek başlarına birer tahta plaka dikiliyordu. Padişah iradesiyle bu harbe katılmış olan 45-50 kadar Mısır ve Tunus askeri, Müslüman mezarlığına gömülmüşken, sonradan kemikleri bulundukları yerden çıkartılarak bu yere defnedilmişlerdir. Mezarlıkta dünya çapında ünlü İngiliz Türkoloğu Sir Deison Ros ve eşinin 1946 tarihli kabirleri de vardır. Ayrıca İngiltere Krallığı'nı Osmanlı İmparatorluğu nezdinde temsil eden elçi Nikolaus Rodesieus Conot'un 1908 tarihli, iki katlı anıt mezarı da buradadır. Mezarlığın en görkemli yapısı, Kraliçe Viktorya Abidesi'dir. Kırım'da ölen askerlerin hatırasını yad etmek için, 1857'de İngiltere Kraliçesi Viktorya'nın emriyle dikilmiştir.

İngiliz Mezarlığı'nda Kırım Harbi'nde ölen İngiliz ve Müslüman askerler için Kraliçe Viktorya tarafından yaptırılan anıt.

KARACA AHMET

"Deryada sonsuzluğu
fıkretmeye ne zahmet
Al sana derya gibi sonsuz
Karacaahmet!
Göbeğinde yalancı şehrin,
sahici belde;
Ona sor, gidenlerden kalan şey
neymiş elde?
Mezar, mezar zıtların
kenetlendiğı nokta;
Mezar, mezar, varlığa yol veren
geçit, yokta..
Onda sırların sırrı;
Bulmak için kaybetmek.
Parmakların saydığı ne varsa
hep tüketmek.
Varmak o iklimi ki, uğramaz
ihtiyarlık;
Ebedi gençliğin taht kurduğu
yer, mezarlık.
Ebedi gençlik ölüm, desem
kimse inanmaz;
Taş ihtiyarlar, servi çürür, ölüm
yıpranmaz.
Karacaahmet bana neler
söylüyor neler!
Diyor ki, viran olmaz tek bucak,
viraneler,

*İnadiye Menzilibane Yolu'nda
bir mezar taşı.*

E.F. (H. Nadek Lili Arşivi)

Foto: Mimar Ali Hıncal Bey

Zaman deli gömleği, onu yırtan
da ölüm;
Ölümde yekpare an, ne kesiklik
ne bölüm...
Hep olmadan hiç olmaz, hiçbir
ötesinde hep;
Bu mu dersin, taşlarda donmuş
sükûta sebep?
Kavuklu, başörtülü, fesli,
başaçık taşlar;
Taşlara yaslanmış da küflü
kemikten başlar,
Kum dolu gözleriyle süzüyor
insanları;
Süzüyor, sahi diye toprağa
basanları;
Onlar ki, her nefeste habersiz
öldüğünden,
Gülüp oynamaktalar, gelir gibi
düşüğünden,
Onlar ki, sıfırlarda rakamları
bulmuşlar;
Fikirden kurtularak, ölümden
kurtulmuşlar.
Söyle Karacaahmet, bu ne
acıklı talih!
Taşlarına kapanmış, ağlıyor
koca tarih!
(1969)

Necip Fazıl Kısakürek

Bandırmalı Tekkesi, kabristanlık.

"Rüzgârları bin fatiha yüklenmiş uğuldar
On binlerin ölgünce uzaklaştığı yerde.

Kumrular ağlaşıyor:
"Gidelim Üsküdar'a"
"Gidelim Üsküdar'a"

Kumruların sürgünü bitmezse ki hiç bitmeyecek
Sevgi ölüm bekçisidir servi gibi."

Talat Sait Halman

Karacaabmet yolunda park etmiş kupa arabaları.

BİR ULU RÜYAYI GÖRENLER ŞEHİRİ ÜSKÜDAR

Her şehrin tarihi o şehrin sakinlerinin de tarihidir. Yüzyıllar boyu bağrında nice sakinlerine kucak açan Üsküdar, İstanbul'un fethinden neredeyse bir buçuk asır evvel Türk egemenliğine girmiş ve daha o çağlardan itibaren "kutlu bir diyar" olma yolunda hızla ilerlemiştir. Tarihi yarımada'nın tam karşısında, alabildiğine geniş bir İstanbul peyzajına açılan müstesna konumuyla Üsküdar, fotoğraf karelerinde de bütün görkemi ve albenisiyle yaşayan bir efsanedir.

Bizans'tan kalan yegane eseri Kızkulesi ile farklılaşan, antik devirlerden beri bilinen ve oturan, Osmanlı Devri'nde bir oya gibi itina ile işlenip güzelleşen, hiç birinin diğerinin "görme hakkını" engellemediği denize açılan yalılar, cumbalı güzelim ahşap evlerinin süslediği sokakları, koruları, köşkleri, çarşıları ve hamamları, camileri, kiliseleri ve sinagoguyla Üsküdar, adı kendisine en çok yakışan altın şehirdir.

Şairin ifadesiyle "her akşam camılarında yangın çıkan Üsküdar", fotoğraflara yerleştiğinde deyim yerindeyse fotoğraflardan taşan bir özellik gösterir.

Osmanlı fotoğrafçılığın temellerinin atıldığı 18-50'lerde Carlo Naya'dan, James Robertson'a, Kargopoula'dan Bergren'e, adı fotoğraf sanatı içinde öne çıkan isimler, objektiflerini sıkıkla Üsküdar'a çevirmişlerdir. Zira Üsküdar'da çekilen karelerde, fotoğraflara zenginlik katan öğeler bir hayli fazladır. Yine o yıllardan itibaren Üsküdar'ı görüntüleyen fotoğrafçıların arasında Abdullah biraderler ve Sebah & Joaillier de bulunur. Erken dönem Üsküdar görüntüleri, genel olarak şehrin abidelerine ve panoramik görüntülerine yönelik çekimlerdir. Sonraki dönemlerde asker kökenli fotoğrafçılarından Ali Enis'e, Hilmi Şahenk'ten Ara Güler'e kadar pek çok usta, Üsküdar'ın sokak dokusundan insan hayatına birçok ayrıntısını görüntülemişlerdir.

"Bir ulu rüyayı görenler şehri Üsküdar" adını taşıyan bu albüm tarihi miras yönünden detaylı biçimde ilk kez günışığına çıkan fotoğraflarla Üsküdar'ı belgelemektedir. Bu anlamda Üsküdar, gelecek zamanlara uzanan yürüyüşünü fotoğraf karelerinden taşarcasına sürdürmektedir. Bizlere düşen, her şeyden evvel Üsküdar'ın sahip olduğu buengin mirasın farkına varmaktır. Zira bir şehrin farkına varmak, onun ruhuna dokunmak ve böylece o ruhun sonsuzluğunda geleceğe kalmaktır.

www.uskudar.bel.tr

ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ

ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ

BİR ULU RÜYAYI GÖRENLER ŞEHİRİ ÜSKÜDAR